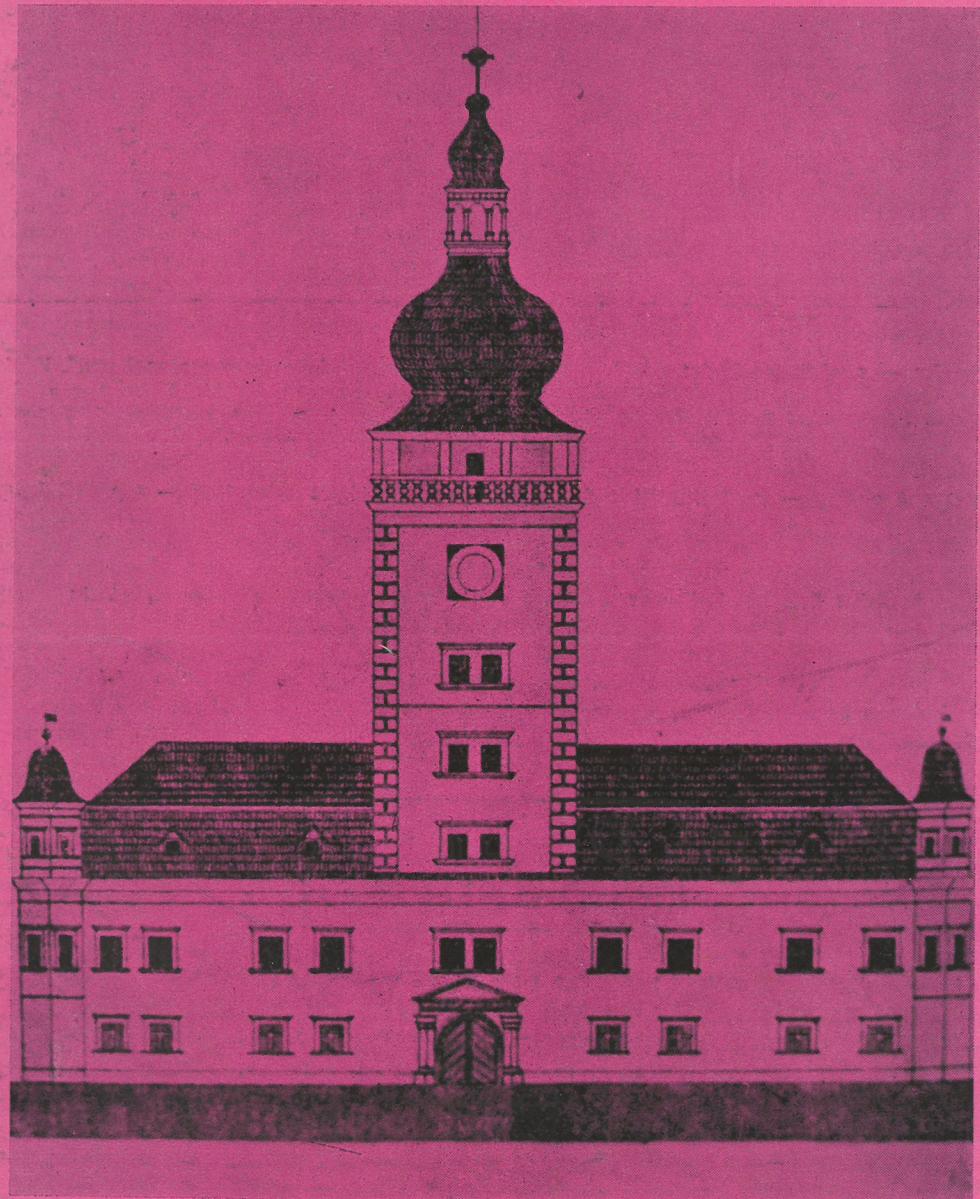

PRÁCE

VLASTIVĚDNÉHO ÚSTAVU VSETÍN

Síň družby — z výstavy „50 let SSSR — vítězství idej proletářského internacionálismu“. Výstava byla zahájena 6. 11. 1972 v budově OV KSČ ve Vsetíně a potrvala do 19. 11. Shlédlo ji 6000 návštěvníků. Po Rožnově a Valašském Meziříčí bude výstava jako putovní instalována v dalších městech Severomoravského kraje, foto: M. Langer.

Na 1. straně obálky — Průčelí vsetínského zámku podle kresby z roku 1833 — repr. M. Langer.

Obsah:

Ladislav Baletka: Knihovny, muzea a hvězdárny včera a dnes. Stručný nástin

Robert Randýsek: K počátkům vsetínského gymnasia

Ladislav Baletka: Vsetínský zámek v roce 1722

Eva Urbachová: Lidová výroba brousáků „oselek“ na Vsetínsku

Ladislav Baletka: Přípisy ve starých tiscích ze sbírek Vlastivědného ústavu Vsetín

Milena Kašparová: K výskytu vstavačovitých rostlin v okolí Valašského Meziříčí a Vsetína

Vydal Vlastivědný ústav Vsetín v prosinci 1972

Redaktor: PhDr. Ladislav Baletka. Jazyková úprava: prof. Jiří Demel

Grafická úprava, technická redakce: Břetislav Dadák. Povolenou ONV Vsetín
Výtiskly Moravské tiskařské závody n. p. provozovna Nový Jičín — 2665

Cena 8 Kčs

KNIHOVNY, MUZEA A HVĚZDÁRNY V OKRESE VSETÍN DŘÍVE A DNEŠ

Stručný nástin

LADISLAV BALETKA

Vývoj společenské nadstavby v posledním století si vynutil utváření samostatných specializovaných kulturních institucí, které organizují a spoluvytvářejí kulturní dění ve společnosti. K takovému konkretizování jednotlivých kulturních institucí nedocházelo náhodou a vynutila si je sama třídní skladba společnosti. Úroveň intenzity i rozmanitost forem práce byla podřízena stupni vývoje společnosti, případně společenské vrstvy, která tu či onu kulturní instituci vytvořila. Dostupnost každé z forem kulturního využití můžeme současně považovat za jedno z kritérií třídnosti kultury v třídně rozdělené společnosti. Už v době vzniku kulturních institucí před sto lety bylo jen výjimkou, že se v tomtéž kulturním spolku setkal dělník se svým zaměstnavatelem. A protože každá společenská třída, či skupina si vytvářela o vlastním kulturním životě své vlastní představy, protože sama vyhledávala a praktikovala své kulturní využití podle vlastních mocensko-politických a hospodářských cílů, nemůže být ve společnosti, kde panují třídní rozdíly, ani řeči o jednotné kultuře národa či společnosti. V třídně rozdělené společnosti může být pouze kultura vykořisťovatelů a kultura vykořisťovaných.

Z toho vyplývá, že spolu s vítězstvím nové pokrovkové třídy, která vznikla v lůně kapitalistické společnosti, a spolu s nastolením nového společensko ekonomického řádu, dochází k podstatným změnám také v kultuře. V souvislosti s vybudováním socialistické společnosti i v Československu ztratila kultura staré vládnoucí třídy své vedoucí postavení a na její místo nastoupila kultura svazku dělníků, rolníků a pracující inteligence. K rozkvětu kulturního dění, který provází budování naší socialistické společnosti, se ovšem zbytky představitelů dřívější vládnoucí třídy nechovají nečinně. Čas od času dochází k pokusům využít i kultury, která je jedním z prostředků třídního boje, ke společenskému zvratu, anebo k pokusům výsledky našeho socialistického vývoje alespoň zpochybnit. Značně odlišná situace se vytvořila ve Vsetíně a v Rožnově p. R., kde dlouho přetrával zemědělský charakter v obživě obyvatelstva. Jen přirozeným důsledkem tohoto vývoje byla skutečnost, že budování specializovaných kulturních institucí, byť na základě spolkovém, se v těchto městech opozdilo (v oblasti muzejnic-

tví například o dvě až čtyři desítky let). Ve Vsetíně se však už koncem století staly některé formy kulturní činnosti součástí zájmu dělnických spolků a dobročinných organizací dělnického charakteru.

Buržoazní republika pro organizaci a hmotné zabezpečení kulturního života mnoho nového nepřinesla. Padly však závory postavené do cesty rozvoji české kultury příslušností k Habsburskému mocnářství a politické poměry první republiky podmínily dotvoření třídního charakteru kultury a formování pokrokových i dekadentních směrů. Tento proces uspíšila hluboká krize kapitalistické společnosti v předvečer německé okupace a okupace samotná.

Jednoznačný přechod celé duchovní kultury do služeb pracujícího lidu znamenal teprve Vítězný únor 1948, v němž komunistická strana a dělnická třída revolučním způsobem rozhodla o vytvoření nových dosud nebývalých předpokladů pro úspěšný rozvoj kulturních zařízení a institucí v epoše socialismu. Bylo by ovšem nepravidlivé tvrzení, že vývoj knihoven, muzeí i hvězdáren na území našeho okresu probíhal vždy přímočaře a bez problémů. Dosažené výsledky v jejich budování však mluví naprostou přesvědčivě, že dosavadní cesta socialistické kultury byla úspěšná a že socialismus jí dává předpoklady pro všeobecné masové působení a neklade jí žádné nepřekonatelné překážky, ba právě naopak.

I. KNIHOVNY

Rozmach spolkového života v šedesátých letech minulého století je spjat mimo jiné také se vznikem čtenářských spolků, které vytvářely první české knihovny v našich zemích. Do té doby spadá také vznik čtenářského spolku v Meziříčí v roce 1861. Rakousko-uherská monarchie o knihovnách a zvláště české z pochopitelných důvodů nejevila zájem a ponechávala je jejich živelnému vývoji. Teprve zákon z roku 1919 uložil všem politickým obcím za povinnost zřizovat veřejné knihovny. Síť veřejných knihoven, které nahradily knihovny dřívějších čtenářských spolků, byla pak dobudována v roce 1927. Funkce knihovníků vykonávali v této době jen dobrovolní pracovníci. Knihovnická činnost měla ovšem v důsledku nízké ži-

votní úrovni obyvatelstva nesrovnatelně nižší výsledky než dnes. Pro srovnání si můžeme uvést stav 57 veřejných knihoven na území bývalého politického okresu Valašské Meziříčí v roce 1939 a stav a činnost městské lidové knihovny v samotném Valašském Meziříčí v r. 1970.

	počet svazků	počet výpůjček
57 veř. knihoven v r. 1939	34.422	66.250
MLK Val. Meziříčí v r. 1970	30.634	115.405

Toto srovnání hovoří výmluvně o pokroku, jakého bylo v knihovnictví dosaženo. A to si musíme uvědomit, že vývoj knihovnictví byl na dlouhou dobu násilně přerušen druhou světovou válkou. Němečtí okupanti napáchali velké škody nejen ve veřejných knihovnách, ale také v knihovnách spolků, škol, muzeí atd. Pokroková česká literatura musela být z knihoven vyřazena a násilně a pod administrativním tlakem byla do knihoven vnucovaná literatura nacistická a kolaborantská.

Revoluční rok 1945 znamenal i v knihovnictví velký krok kupředu, když byly při závodních výborech ROH u jednotlivých podniků zřízeny odborářské knihovny. Knihovní zákon, který byl vypracován po revolučním Únoru 1948 a který velmi pružně chtěl knihovnictví a jeho organizaci přizpůsobit potřebám socialistické kultury, se nepodařilo bohužel prosadit. Nový knihovní zákon z roku 1959 věnuje jistě právem největší pozornost nejpočetnější skupině knihoven — lidovým knihovnám, které nahradily dřívější veřejné knihovny. Metodickým a řídícím orgánem těchto knihoven se staly okresní lidové knihovny (OLK). V rámci specializace lidových knihoven a ve snaze o co nejefektivnější využití knihovních fondů a umožnění jeho rychlejší výměny, probíhá v současné době poslední fáze zřizování sítě tzv. střediskových knihoven, v nichž pracují knihovníci z povolání. Činnost dobrovolných knihovníků v pobočkách střediskových knihoven se tak omezí jen na půjčování knih a masovou práci s knihou, což samotnému knihovnictví jen prospěje.

Pro nedostatek místa není možno uvádět vývoj všech lidových knihoven v našem okrese a úspěchy, kterých dosáhly. Podívejme se blíže alespoň na činnost dvou největších knihoven — OLK ve Vsetíně a městské knihovny ve Valašském Meziříčí.

Základy **vsetínské knihovny** byly položeny v roce 1872, kdy byl založen kulturní spolek Snaha. Knihovna tohoto spolku se stala v roce 1921 základem nově zřízené veřejné knihovny. Knihovna tehdy měla 1315 svazků. V roce 1939 měla knihovna 6700 svazků. Válka a německá okupace postihly vsetínskou knihovnu velmi nepříznivě. Knihovna utrpěla vysokým počtem ztrát (877 svazků) a velké množství knih (2060 svazků) bylo tak poškozeno, že musely být v roce 1945 vyřazeny.

Obdobím prudkého rozvoje prochází knihovna od roku 1950, kdy se stala střediskem průkopnické masově-politické práce s knihou v tehdejším okrese Vsetín. Knihovna pořádá přednášky, besedy o knihách, besídky pro mládež, hudební a recitační večery a besedy se spisovateli a básníky. Jako novinka byl v roce 1951 zaveden volný výběr knih. V roce 1957 získala knihovna své nynější sídlo — budovu bývalého dětského domova na Svárově. V roce 1959 měla knihovna 26 722 svazků, z toho více než 9 000 svazků naučné literatury, a dosáhla 75 882 výpůjček. V roce 1966 byla činnost knihovny velmi bohatá. Měla již 2 366 čtenářů, jimž bylo půjčeno 108 126 svazků. Významné bylo i splnění úkolů metodické pomoci lidovým knihovnám na území okresu. V tomto roce byly díky záslužné a obětavé práci zaměstnanců knihovny dobudovány střediskové knihovny (SK) na území okresu: SK Horní Lideč +8 poboček, SK

Velké Karlovice +5 poboček, SK Jablunka +7 poboček, SK Rožnov p. R. + 13 poboček. Na dobudování sítě střediskových knihoven se podílela i městská lidová knihovna ve Val. Meziříčí. Touto akcí byl učiněn velký krok ke zlepšení a zintenzivnění činnosti všech lidových knihoven na území okresu.

Kladně je nutno zhodnotit některé akce uspořádané knihovnou v krizovém roce 1968. Bylo uspořádáno celkem 38 besed, z nichž jmenujeme alespoň 2 literární pásmá k 50. výročí vzniku republiky, recitační pásmo ke 20. výročí Vítězného února a pásmo ke 100. výročí narození spisovatele Maxima Gorkého. Do provozu byla dána samostatná půjčovna hudebnin a odborné hudební literatury. V roce 1969 bylo uskutečněno celkem 43 besed zaměřených především na práci mezi dospívající mládeží. Ještě větší počet akcí, kterými se OLK velmi aktivně zařadila do proudu konsolidacního procesu, byl uskutečněn v roce 1970. Knihovna uspořádala celkem 66 besed, např. besedu o knize Leninův řidič vzpomíná, pásmo Únor v literatuře, besedy o knize Z Buzuluku do Prahy a recitační pásmo k výročí VŘSR a k Měsíci československo-sovětského přátelství. Bylo by jistě možné hovořit dále o úspěších OLK ve Vsetíně. Rozmach její práce i široký rozsah činnosti země v posledních dvou desetiletích v porovnání s předcházejícím obdobím, ukazuje následující tabulka:

	počet svazků	počet čtenářů	počet výpůjček	počet akcí
1921	1.315	—	—	—
1939	6.700	—	—	—
1945	7.595	611	21.589	—
1951	15.725	1.539	45.944	—
1957	23.777	2.131	55.529	—
1959	26.722	—	75.882	114
1965	41.770	2.545	102.006	85
1968	44.950	2.305	100.417	38
1969	47.079	2.415	102.863	43
1970	47.640	2.307	108.519	66

Počátek první české veřejné knihovny ve Val. Meziříčí spadá do roku 1861, kdy zde byl založen český čtenářský spolek. Jeho knihovna později měnila majitele a byla neustále rozširována. V roce 1909 vznikl v Meziříčí spolek Veřejná knihovna v Meziříčí 2256 knih a 394 svazků časopisů. V tomto roce byly položeny základy dětského oddělení knihovny.

na z roku 1919 veřejnou knihovnu. V roce 1924 byla ke knihovně meziříčské v důsledku sloučení obou obcí připojena dřívější krásenská veřejná knihovna. V roce 1927 měla veřejná knihovna v Meziříčí 2256 knih a 394 svazků časopisů. V tomto roce byly položeny základy dětského oddělení knihovny.

Počátkem padesátých let začala lidová knihovna ve Val. Meziříčí plnit úkoly OLK. Od územní reorganizace v roce 1960 je opět knihovnou městskou. Práce s knihou není ani ve Val. Meziříčí spojována jen s půjčováním knih. Knihovna metodicky pomáhala a pomáhá také odborářským knihovnám a na besedách pořádaných knihovnou, si mohou čtenáři popovídат se spisovateli, básníky, cestovateli, vědeckými pracovníky, zasloužilými členy KSČ atd. Od roku 1960 má knihovna sídlo v budově bývalé krásenské radnice, která byla k tomuto účelu

opravena a adaptována. V roce 1966 se podílely pracovnice knihovny na dobudování střediskové knihovny v Kelči, která má 6 poboček a od roku 1968 probíhá budování střediskové knihovny ve Valašském Meziříčí, jež má mít 24 poboček. Nutno je ocenit také úlohu knihovny v konsolidačním období po nedávných krizových letech a její úsilí o další šíření zábavy a poznání v duchu světového vědeckého názoru a kulturních potřeb socialistické společnosti. V roce 1972 získala knihovna čestný název vzorná městská knihovna.

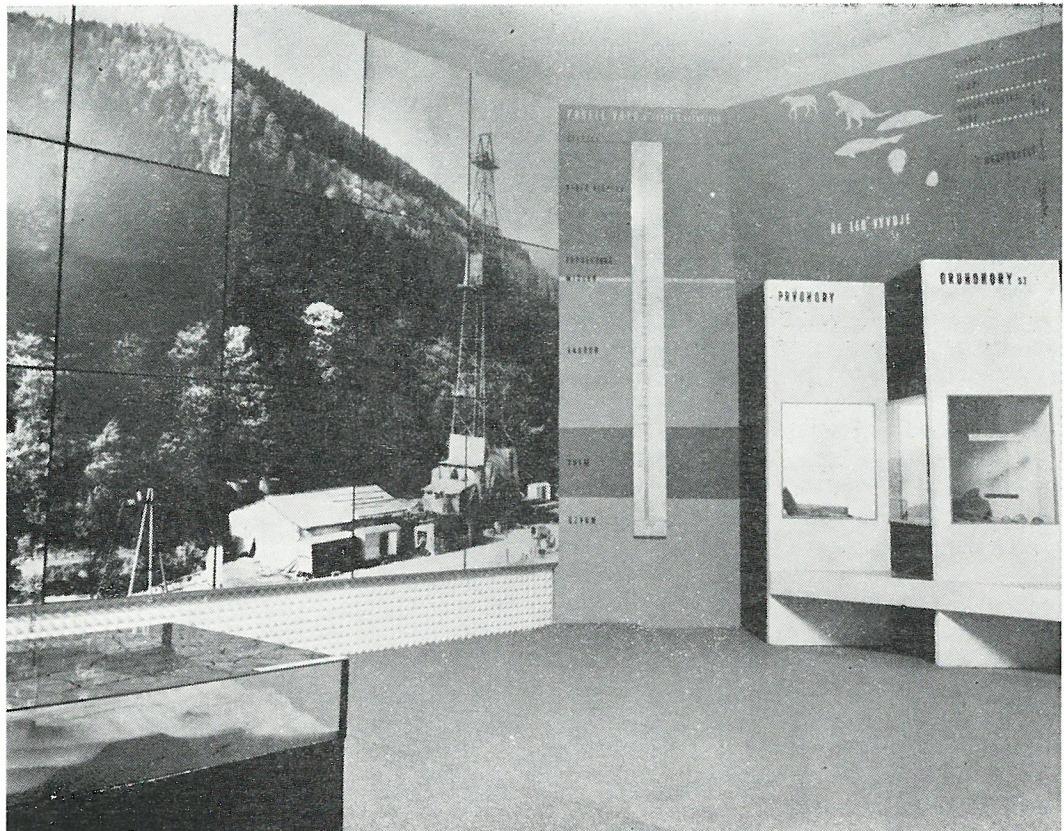
Vývoj knihovny v posledních 60 letech:

	počet svazků	počet čtenářů	počet výpůjček	počet akcí
1910	1.415	—	—	—
1927	2.316	—	—	—
1947	6.425	582	—	—
1960	17.672	1.566	65.885	132
1965	26.168	2.399	106.915	65
1966	26.747	2.016	106.665	70
1967	27.213	2.211	109.302	102
1968	30.832	2.333	110.625	27
1969	29.314	2.125	109.407	43
1970	30.634	2.232	115.405	139

II. MUZEA

Muzejnictví má na Moravě velmi dlouhou tradici a našlo si také oprávněné místo v organizaci naší socialistické kultury. Podobně jako knihovny i muzea byla spravována různými spolkami a společnostmi. Teprve po osvobození, když byla muzea převzata státními orgány a národními výbory, došlo zvláště v muzeích místního typu k rozsáhlým změnám, které umožnily jejich plánovité a systematické budování jako středisek vlastivědné práce ve všech oborech. Pro muzejnictví našeho okresu je potěšující okolnost, že muzeum ve Valašském Meziříčí, které vzniklo v roce 1884, je druhé české muzeum na Moravě (první vzniklo v r. 1883 v Olovouci). Muzeum nevěnovala buržoazní Československá republika ani zdaleka takovou pozornost jako knihovnám. Přesto muzea pracovala slibně, i když zejména venkovská muzea musela překonávat řadu obtíží prostorových, finančních nebo personálních, protože samotné dobrovlné muzejní spolky nemohly jejich řádný provoz zajistit. Vážné ochromení muzejní činnosti znamenala německá okupace. Většina mu-

zei byla zavřena, došlo ke ztrátám sbírek a v průběhu válečných akcí někdy i k jejich ničení. V důsledku revolučních změn po Únoru 1948 došlo také v muzejnictví k závažným změnám, které výrazně ovlivnily charakter muzejní práce a podřídily její další vývoj kulturním potřebám společnosti budující socialistický řád. Stát a národní výbory převzaly spolu s převzetím muzeí do své správy i péči o jejich hospodářské zajištění. Základem nové muzejní sítě po roce 1949 se stala okresní muzea se svými pobočkami v jiných místech okresu. Výsledky, k nimž jednotlivá muzea v našem okrese dospěla, mluví samy za sebe. Dokonce právě poslední léta, která se stala neoprávněně v uplynulém krizovém období let 1968–1969 cílem pomlouv samozvaných kritiků, udala našemu muzejnictví takový směr vývoje a přivedla je k takovému stavu, že nám jejich vysokou úroveň mohou leckde závidět. Díky prozírávě kulturní politice komunistické strany bylo už na počátku padesátých let zejména v malých muzeích

Expozice geologie v muzeu ve Valašském Meziříčí (z roku 1969)

foto: M. Langer

skončeno s diletanstvím a amatérismem a muzejničením „na koleně“ nahradily velkorysé perspektivy naplněvané každodenní pilnou prací. Ze zapadlých městských muzeí byla — za dvě desítky let vytvorená střediska vědecké, politické a osvětové práce, dobře vybavená prostorově, hospodářsky i personálně, která mohou přesně a zodpovědně dokumentovat vývoj v oblasti společenských i přírodních věd a vykládat jej v duchu vědeckého světového názoru. Na území našeho okresu existují dvě velká střediska muzejní a vlastivědné činnosti: Vlastivědný ústav ve Vsetíně a Valašské muzeum v přírodě v Rožnově p. R. Vývoj obou ústavů i jejich současný stav vyplývá z jejich odlišného poslání a zařazení v rámci celostátní sítě muzeí.

Vlastivědný ústav ve Vsetíně

spravuje muzea ve Vsetíně, Valašském Meziříčí, Kelči a Velkých Karlovicích. Dokumentuje a interpretuje vývoj společnosti v oboru prehistorie, historie, národopisu, dějin umění, dějin dělnického hnutí a KSČ i současnosti a vývoj prostředí v oborech přírodních věd.

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově p. R. je specializováno na výzkum a záchrannu lidové dřevěné architektury. Nejstarším muzeem v našem okrese a v pořadí druhým českým muzeem na Moravě je **muzeum ve Valašském Meziříčí**. Vzniklo počátkem roku 1884 a devět desítek let od jeho vzniku, které budeme zanedlouho vzpomínat, představuje slušnou paletu široké sběratelské, výstavní a organizátorské činnosti. Po rozmachu muzejní práce v osmdesátých a devadesátých letech minulého století se dostavilo na počátku dvacátých let období jisté stagnace. Teprve ve třicátých letech dochází k určitému oživení činnosti, kterou pak přerušila německá okupace. K novému rozšíření činnosti došlo v padesátých letech. V roce 1952 byla zrušena Muzejní společnost, již do té doby muzeum patřilo, a správa muzea byla převzata okresním národním výborem. V témže roce muzeum získalo prvního profesionálního pracovníka. V dalších letech se počet jeho zaměstnanců stále zvyšoval. Potěšitelně vzniklo i stav sbírek a počet

výstav, přednášek, atd. Tak např. v letech 1955–1963 bylo v muzeu uskutečněno 64 politických, historických, a uměleckých výstav, které navštívilo více jak 120 000 osob.

Od počátku roku 1964 je muzeum ve Val. Meziříčí, které má sídlo v zámku v Krásně, součástí Vlastivědného ústavu Vsetín (VÚ) a je v něm sídlo jeho přírodovědného oddělení. Svou činnost zaměřuje na dokumentaci a výzkum fauny i flóry Beskyd, Vsackých a Vizovických vrchů, části Hostýnských vrchů a Záhoří. Zkrátka ovšem nepřijde ani takové obory, jako je historie a národopis. MěstNV s porozuměním pro třízvou prostorovou situaci muzea přidělil VÚ část žerotínského zámku, kde bude v příštím období instalována expozice historie, dějin dělnického hnutí a KSČ a národopisu Valašsko-meziříčska. Muzeum velmi aktivně spolupracuje s redakcí místního kulturního zpravodaje,

kde jsou pravidelně publikovány příspěvky k historii města i články o muzeu. Přehled o činnosti muzea a stavu jeho sbírek v posledních 15 letech:

	počet výstav	počet invent. čísel	poč. sbírkových předmětů
1955	12		10.191
1960	7	14.800	14.958
1965	6	15.211	15.359
1969	7	15.273	19.349
1970	7	15.501	36.063

Počátky muzea v Kelči sahají do let 1927–1928 a jeho základem se staly soukromé sbírky obětavého vlastivědného pracovníka Jaroslava Očenáška. V roce 1948 byly sbírky instalovány a muzeum přešlo do majetku MěstNV. V roce 1956 se stalo součástí tehdejšího okresního

muzea ve Val. Meziříčí a od r. 1963 je součástí VÚ Vsetín. Muzeum je v současné době umísťeno na faře. V roce 1972 v něm byla vybudována expozice pravěku Kelečska, expozice o výrobě dýmek a stálá výstava o životě a díle kelečských rodáků bratří Křičků. V roce 1955 mělo muzeum v Kelči 680 sbírkových předmětů v roce 1970-1010, v roce 1971 po provedené revizi 5 903 sbírkových předmětů a jak se ukazuje podle dosavadních výsledků, přibude za rok 1972 asi 1000 sbírkových předmětů.

Nejmladší muzeum na území našeho okresu je památník v obci Velké Karlovice tzv. **Karlovské muzeum**. Muzeum vzniklo přestavbou bývalého kupeckého domu a Vlastivědný ústav v něm instaloval expozici historie obce, dějin sklářství na horním Vsetínsku, národopisných dokladů o životě v Karlovicích a expozice partyzánského odboje. V roce 1971 navštívilo muzeum přes 10 000 osob.

Muzeum ve Vsetíně bylo založeno v roce 1924 z podnětu lékaře MUDr. Sovy. V roce 1929 přešlo dosud soukromé muzeum do majetku města Vsetína a od roku 1934 užívalo název Okresní Sovovo muzeum. Jeho sbírky spravoval muzejní spolek. Sběratelskou činnost muzea doprovázela horlivá publikační činnost v kulturním věstníku Naše Valašsko, který později vycházel pod názvem Valašsko (od r. 1952). V roce 1952 přešly sbírky do majetku ONV. Teprve ONV ve Vsetíně se postaral o řádné uložení sbírek a vybavení muzea vhodnými výstavními prostorami. V roce 1953 dostává muzeum poprvé ve své historii profesionálního pracovníka. Expozice o vývoji Vsetínska doplněná dokumenty o dělnickém hnutí a dějinách KSČ, která byla vybudována v roce 1953, významně ovlivňovala pěstování vztahu k rodnému kraji i šíření poznání a vědeckého světového názoru, zejména mezi školní mládeží. K rozehnáně změně v muzejnictví v našem okrese došlo v roce 1963, kdy byly zřízeny v jednotlivých okresech Svm kraje **Vlastivědné ústavy**.

Vlastivědný ústav Vsetín,

který vznikl po sloučení muzeí ve Vsetíně, Val. Meziříčí a Kelči, plní tyto úkoly

(a) uskutečňuje soustavný vědecký průzkum v oborech společenských a přírodních věd a vytváří tak předpoklady pro osvětovou činnost,

(b) vytváří expozice a výstavy a pořádá další akce s vlastivědnou a odbornou tématikou,

(c) shromažďuje soustavné hmotné doklady a dokumentaci o vývoji přírody a společnosti, odborně zpracovává sbírky, vede jejich evidenci a využívá jich k osvětovým úkolům. Při výzkumu dějin dělnického hnutí a KSČ úzce spolupracuje se zakládajícími a zasloužilými členy strany,

(d)

je metodickým střediskem kronikářské činnosti,

(e)

je poradním orgánem pro výkon památkové péče a ochrany přírody, vede seznamy památek a pečeje o památkové objekty svěřené do jeho péče,

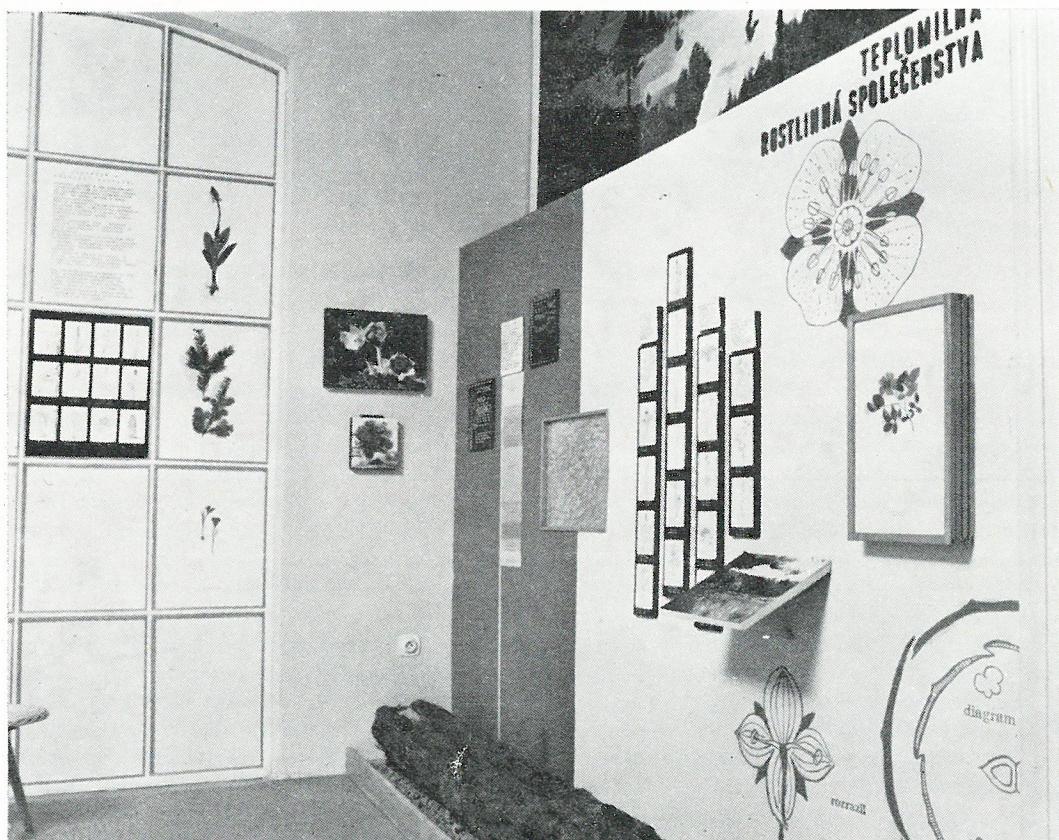
(f)

spolupracuje s vlastivědnými aktivy při národních výborech a s jinými ústavy a institucemi, organizuje dobrovolné spolupracovníky a mládež při výzkumu v oboru společenských a přírodních věd.

Podle směrnic o specializaci muzeí byla činnost v rámci VÚ rozdělena takto: muzeum ve Vsetíně bylo ustanoven jako pracoviště v oboru prehistorie, historie, národopisu, dějin dělnického hnutí a KSČ a současně a muzeum ve Val. Meziříčí jako pracoviště v oboru přírodních věd. Ve Val. Meziříčí je pracoviště umělecko-historické a sídlo pracoviště pro památky a ochranu přírody. V Kelči bude vybudován pouze památník a expozice.

Prostorová situace VÚ se výrazně zlepšila v roce 1963, kdy mu byl rozhodnutím rady ONV ve Vsetíně přidělen jako sídlo ředitelství a společenskovoředněho pracoviště zámek ve Vsetíně. Po dokončení generální opravy zámku v roce 1973 získá muzejnictví v našem okrese nový stánek, který umožní široké rozvinutí kulturně politické činnosti muzea a samotné okresní město pak důležité středisko společensko-politického dění. Expozice, které budou ve Vsetíně budovány, budou orientovány na pokrovkové tradice našeho kraje. Sbírkový fond muzea ve Vsetíně dosáhl v roce 1970 10 636 kusů a sbírky celého VÚ měly 44 741 sbírkových předmětů.

Vlastivědný ústav se významnou měrou podílí také na konsolidaci kulturního života v našem okrese po krizi nedávných let. Velkou pozornost vyvolala výstava k 25. výročí osvobození instalovaná v roce 1969 ve Vsetíně a později přestěhovaná do Val. Meziříčí. K 50. výročí vzniku KSČ a jejímu XIV. sjezdu uzavřeli pracovníci VÚ závazek, který byl během první poloviny roku 1971 beze zbytku splněn. Výstavu

Expozice botaniky v muzeu ve Valašském Meziříčí (z roku 1970), Libreto Dr. V. Velísek, scenárista a výtvarník Břetislav Dadák — foto: M. Langer

„50 let KSČ“, jež byla vyhodnocena jako nejlepší v Severomoravském kraji, navštívilo ve Vsetíně a ve Val. Meziříčí více než 7000 osob. K tomuto výročí byla rovněž vydána publikace Valašsko revoluční, jež přináší na 80 stranách důležité materiály o dělnickém hnutí a KSČ i o současném socialistickém vývoji v naší vlasti. V roce 1972 bylo započato s vydáváním sborníku Práce VÚ, který je orientován na problematiku muzejnictví a vlastivědy. V práci bylo

dosaženo dobrých výsledků, přestože byly ne-příznivě ovlivněny probíhající opravou zámku. Cílem ústavu v příštím období je nadále přispívat všemi prostředky k rozvoji socialistické kultury, k výchově občanů a mládeže v duchu vědeckého světového názoru, ke zvyšování všeobecné kulturní úrovně, upevňování socialistického vlastenectví a proletářského internacionálnismu zejména zdůrazňováním pokrokových tradic valašského regionu.

Vývoj stavu sbírek VÚ

(pokus v některých letech je způsoben vyřazováním bezcenných sbírkových předmětů):

	muzeum Vsetín	muzeum Val. Meziříčí	muzeum Kořeč	celkem VÚ
1963	12.802	12.273	1.010	26.085
1964	6.089	15.130	1.010	22.229
1965	6.163	15.359	1.010	22.532
1966	6.231	15.827	1.010	23.068
1967	6.335	15.910	1.010	23.255
1968	6.959	15.359	1.010	23.318
1969	7.377	19.349	1.010	27.736
1970	7.668	36.063	1.010	44.741
1971	7.881	41.857	5.903	55.641

Rožnovské muzeum

Druhé nejstarší muzeum na území našeho okresu vzniklo v roce 1911 v Rožnově p. R. Jeho správcem byl Valašský muzejní spolek a tvůrcem jeho koncepce jeden ze zakladatelů spolku, ak. malíř Bohumír Jaroněk. Dnešní charakter rožnovského muzea předurčila již první dvě desetiletí jeho činnosti, když se počáteční široká sběratelská činnost zaměřila především na záchranu dřevěné valašské architektury. Nebez obtíží, zejména finančního charakteru, se podařilo uskutečnit přenesení dřevěné rožnovské radnice z roku 1770 z náměstí do areálu příštího muzea v parku Hájnicí. Později k ní přibyly ještě další objekty: Billuv měšťanský dům z roku 1750 a Vaškova hospoda z roku 1660. K těmto památkám městské architektury dokumentující ūroveň života a bydlení v městečku Rožnově na sklonku feudalismu, přibyla pak ještě kopie karlovického fojtství a větřkovského kostelíka. Areál tohoto „živého muzea Valašska“, jak je pojmenoval sám jeho zakladatel, malíř Jaroněk, se stal už v období první republiky místem, kde byly pořádány různé národní slavnosti, často na národnopisné náměty. Pokračováním těchto slavností jsou každoročně

pořádané Rožnovské slavnosti, které se v posledních letech stávají projevem internacionální družby mezi naším lidem a lidem bratrských socialistických zemí.

V posledních dvou desetiletích a zejména pak ve druhé polovině sedesátých let se dočkalo rožnovské muzeum nevídáního rozmachu. Vedle staré části skanzenu, která vznikla spíše živelně, začala znenáhla vyrůstat i druhá část skanzenu — na Stráni. Rozšíření skanzenu si vynutil i vzrůst personálního stavu, zajištění stavební čety i vypracování nového územního stavebního plánu skanzenu. Nová část na Stráni počítá s rekonstrukcí stavu valašské krajiny v 18. a 19. století a řeší velmi obtížný úkol sjednocení velmi rozdílných charakterů krajiny v obou staletích. Jednotlivé objekty jsou v nové části na Stráni rozmístěny tak, aby odpovídaly funkci architektury v dřívějších dobách. Vybudování této části skanzenu předcházel široce zaměřený historický průzkum životního prostředí na valašském venkově v 18. a 19. století, a proto je nová část Valašského muzea v přírodě ne vysněným romantickým obrazem, ale skutečným zrcadlem života ve valašských chaloupkách v dřívějších staletích. Rožnovské muzeum se bude po ukončení výstavby rozkládat

na 78 ha a bude náležet k předním evropským skanzenům. Už dnes, stejně jako tomu bude v budoucnosti, slouží ostravské průmyslové oblasti jako jedno z jejich nejvýznamnějších kulturních a rekreačních zařízení. Z tohoto důvodu přešlo muzeum v roce 1971 do přímé správy Severomoravského KNV.

Samotné muzeum ovšem nemá sloužit jen rekreaci. Zachování jednotlivých typů valašské roubené architektury má vedle svého odborného historického a národnopisného významu také důležitý aspekt výchovný. Proto mají velký význam také tradiční Rožnovské slavnosti pořádané v muzejním areálu.

Převzetí rožnovského muzea do správy KNV si vynutil mimo jiné také perspektivní plán jeho další výstavby, který počítá s tím, že v dalších dvou etapách zde bude dokumentována také lidová architektura těšínského Slezska a oblast moravských Kopanic. V posledních letech prudce vzrostla i návštěvnost skanzenu. V roce 1969 navštívilo skansen v Rožnově 180 000 platících diváků.

Muzea sloučená ve Vlastivědném ústavu Vsetín měla spolu s Valašským muzeem v přírodě v Rožnově p. R. ke 31. 12. 1970 celkem 43 507 invent. čísel, tj. 63 783 sbírkových předmětů. Na rok 1970 uspořádala celkem 8 výstav, které navštívilo celkem 212 723 osob. Na nákup sbírkových předmětů bylo vynaloženo 71 344 Kčs. Přírůstek ve všech muzeích činil 3 786 položek.

PAMÁTKOVÁ PĚČ A OCHRANA PŘÍRODY

Vědomí, že památky náleží k národnímu kulturnímu odkazu minulých generací, pronikalo v minulosti jen pomalu do naší veřejnosti. Před rokem 1945 dbaly o památky pouze tu a tam okrašlovací spolky a případně muzea. I tak nebyla tato ochrana příliš efektivní vzhledem k naprostému nedostačku prostředků na opravy a udržování památek, které byly většinou v soudromých rukou. Rovněž okruh památek byl zcela úzký: hrady a zámky, církevní stavby a jejich vybavení a jen ojediněle objekty jiného druhu.

Tepřve socialistická společnost rozvinula v oblasti památkové péče intenzívní činnost. Po roce 1948 přestaly být památky přístupné jen úzkému okruhu vyvolených a dostaly se do vlastnictví pracujícímu lidu. Vykonavateli památkové péče se staly národní výbory a státní orgány, jejichž zásluhy v tomto odvětví kulturn-

Fojtství z Lidečka — nová část skansenu v Rožnově „Na stráni“.

ního dění jsou patrné na první pohled. Od roku 1945 se změnila také skladba chráněných objektů. Přibyly mezi ně měšťanské domy, lidová architektura, technické památky, archeologická naleziště, místa revolučních bojů dělnické třídy, památníky bojů proti německým okupantům v letech druhé světové války atd.

V posledních letech se i v našem okrese stává velmi závažnou památkovou činnost v oblasti ochrany přírody, která je důležitým komponentem při tvorbě a ochraně životního prostředí. Obrovský rozvoj průmyslu, dopravy a chemizace zemědělství mnohde do základů ovlivnila životní pochody v přírodě a nepříznivě ovlivnila charakter našeho životního prostředí. Proto je důležitá evidence a ochrana zeleně ve městech, výsadba ochranných zelených pásem kolem sídlišť a v okolí průmyslových objektů. Kulturní památky i objekty ochrany přírody neposkytují jen poučení, zábavu a rekreaci. Jsou také důležitým činitelem v oblasti tvorby našeho životního stylu a nezávisle na vědomí jedinců jsou součástí našeho národního kulturního dědictví.

Pracovištěm památkové péče a ochrany přírody je Vlastivědný ústav ve Vsetíně, resp. jeho pobočka ve Val. Meziříčí. Zde se zpracovávají podklady pro výkon péče o kulturní a přírodní památkové objekty a je vedena jejich evidence. Vykonavatelem památkové péče je ONV ve Vsetíně. V roce 1970 bylo ve Vlastivědném ústavu systemizováno místo samostatného inženýra pro toto oblast činnosti a za jediný rok, který od

Orchis sambucina L. — vstavač bezový,
foto: V. Velísek

které zděné vesnické domy na Záhoří — v Komořovicích, Kunovicích, Kelči aj. Pečovat o toto bohatství památek není malichernost. Jen v našem okrese je na jejich opravy a udržování vynakládáno ročně 4–5 milionů Kčs. Nejde o malou částku, a přesto býváme někdy svědky úmyslného ničení a poškozování památek. Proto je nutné v příštím období věnovat výchově veřejnosti a zejména mládeži k ochraně památek a přírodních krás co nejvíce pozornosti. Ne všechny kulturní památky je možné umístit ve skanzenech. Památková ochrana právě naopak sleduje ponechání objektů v jejich původním krajinném prostředí, jehož nedílnou součást tvoří. Mohou tak sloužit buď ve svých dosavadních funkcích anebo jako hospodářské či kulturní objekty. I v oblasti oprav a údržby památkových objektů je i na území našeho okresu ještě co dohánět, i když už mnoho bylo vykonáno. Vzpomenout stačí velmi nákladnou opravu zámku ve Vsetíně. V současné době probíhá oprava kostelíka sv. Trojice ve Val. Meziříčí a připravuje se generální oprava obou zámků v tomto městě. Výkon památkové péče v praxi byl velmi usnadněn zřízením čety pro údržbu památek při Vlastivědném ústavu Vsetín v roce 1972.

té doby uplynul, jsou patrné výsledky jeho úspěšného působení. Ke 31. prosinci 1970 byly v našem okrese evidovány tyto památkově chráněné kulturní a přírodní objekty:

45 domů, kostelů, zámeckých objektů, božích muk
57 objektů lidové architektury
62 soch, památníků, křížů, plastik
5 archeologických nalezišť
125 movitých kulturních památek v interiérech kostelů apod.
9 přírodních rezervací
3 chráněná přírodní naleziště
2 chráněné přírodní výtvory
11 chráněných parků.

Počet těchto objektů se v příštím období ještě rozšíří o téměř 60 domů na náměstí a v přilehlých ulicích ve Val. Meziříčí, jejichž historicko-stavební dokumentace byla v roce 1971 zpracována v oddělení společenských věd VÚ Vsetín. Do seznamu památek přibudou i ně-

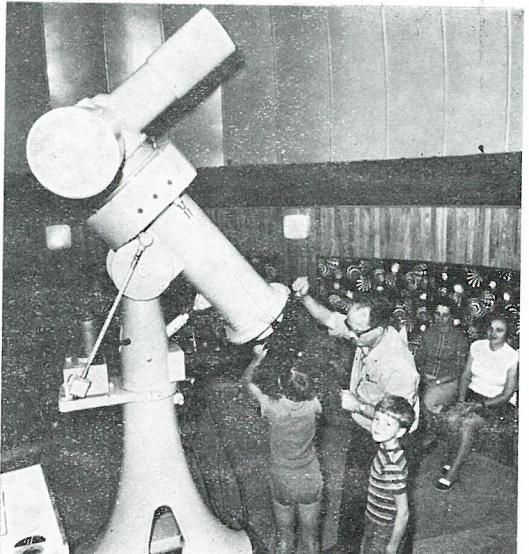
III. HVĚZDÁRNY

Ke kulturním zařízením, která jsou využívána velmi intenzívne zejména při výchově mládeže, náleží rovněž hvězdárny. Obě hvězdárny na území našeho okresu náleží k prvním, které byly v Československu po osvobození v roce 1945 vybudovány. Obě jsou dokladem péče našeho socialistického zřízení o všeestranný rozvoj kulturního života a šíření nejnovějších vědeckých poznatků.

Hvězdárna ve Vsetíně byla postavena za účinné spolupráce astronomických kroužků vsetínských závodů v roce 1950. Během jednoho roku byla hvězdárna dána do provozu. Po pěti letech pak došlo k jejímu rozšíření o mechanickou dílnu a později byla vystavěna pomocná budova s klubovnou a dílnami. Za dvacet let své činnosti v letech 1950–1970 uspořádala hvězdárna ve Vsetíně na 4000 populárně vědeckých přednášek z astronomie a příbuzných obo-

rů, filmových pásem a veřejných pozorování, kterých se zúčastnilo více než 120 000 osob, zejména mládeže. Práce s dětmi a řízení činnosti zájmových kroužků je vůbec hlavní náplní činnosti vsetínské hvězdárny. Neomezuje se jen na školy ve Vsetíně, ale zasahuje i do venkovských škol na území téměř celého okresu. Vybudování hvězdárny, její vybavení cennými vědeckými přístroji a zařízením i její bohatá a úspěšná činnost mezi mládeží, by nebyla možná bez neustálé podpory orgánů národních výborů, zejména ONV. Jen v roce 1970, kdy hvězdárna oslavila 20. výročí svého vzniku, uspořádala na 240 akcí, kterých se zúčastnilo více než 8000 osob, zejména školní mládež.

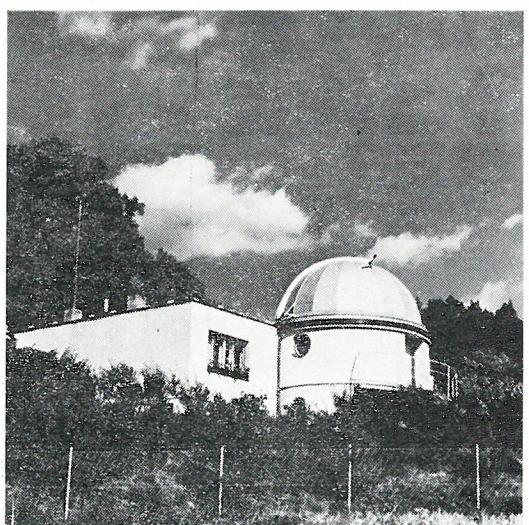
Hvězdárna ve Valašském Meziříčí byla vybudována v letech 1950–1964 a navázala na činnost někdejšího astronomického kroužku. Jejím prvním úkolem bylo stanovit si dlouhodobý program činnosti a zajistit si přístrojové a technické vybavení pro tuto činnost. Od roku 1964 plní hvězdárna odborný astronomický program (zákryty hvězd Měsícem) a provádí meteorologická a klimatologická pozorování. Značná část těchto pozorování je prováděna dobrovolnými spolupracovníky pod metodickým vedením profesionálních zaměstnanců hvězdárny. Hvězdárna je také metodickým střediskem pro hvězdárny a astronomické kroužky na území ČSSR, které se zabývají studiem zákrytů hvězd Měsícem a sama soustřeďuje výsledky jejich pozorování.

Mezi návštěvníky hvězdárny ve Val. Meziříčí je mnoho dětí fotoarchiv hvězdárny VM

Vlastní výzkumná činnost hvězdárny je dobrým východiskem pro její úspěšnou výchovnu a osvětovou činnost. Zatímco ještě na počátku šedesátých let činila návštěvnost 4–6 tisíc osob, pohybuje se v posledních letech okolo 19 tisíc návštěvníků ročně. Pro návštěvníky, mezi nimiž je také školní mládež, připravuje hvězdárna každoročně řadu zajímavých akcí — populárně vědecké přednášky, veřejná astronomická pozorování, besedy, filmová pásma atd. Ve spolupráci s gymnasiem ve Val. Meziříčí bylo v roce 1971 už po čtvrté otevřeno dvouleté dálkové pomaturitní studium astronomie, které vychovalo pro planetaria a hvězdárny na území celé ČSSR už 45 středně odborně kvalifikovaných kádrů. Celostátní středisko tohoto studia při hvězdárně ve Val. Meziříčí je svou výtečnou výchovnou prací známé a o jeho absolventy je zájem také ve vědeckých ústavech.

Hvězdárna je vybavena množstvím vědeckých přístrojů, především od firmy Zeiss z NDR. Řadu přístrojů si však její zaměstnanci vyrobili sami. Dostavba hvězdárny a zřízení planetária výchovnou a osvětovou činnost ještě zintenzivní. Počítá se s tím, že návštěvnost hvězdárny dosáhne po jejím dobudování 40–50 tisíc osob. Hvězdárna aktivně spolupracuje s ústavy stejného druhu v socialistických zemích a popularizuje zejména mezi mládeží grandiózní úspěchy sovětské astronomické vědy a kosmického výzkumu.

Hvězdárna ve Vsetíně

foto: M. Langer

K POČÁTKŮM VSETÍNSKÉHO GYMNASIA

ROBERT RANDÝSEK

Při studiu průběhu hospodářské krize a otázky nezaměstnanosti na Vsetínsku ve třicátých letech objevil jsem ve všeobecné registratuře Okresního úřadu na Vsetíně, uložené ve vsetínském okresním archivu, velmi zajímavé materiály, které umožňují nový a jaksi netradiční pohled na počátky vsetínského gymnasia, tehdy „městského reálného gymnasia“ na Vsetíně. Dokumentů je tolik, že postačí — aspoň se tak domnívám — na samostatný článek, na novou kapitolu z dějin vsetínského středního školství.

Stručnou historii počátků vsetínského gymnasia najdeme např. v monografii „Vsetín“ z roku 1946.¹⁾ V kapitole „Vsetínské školství“ příčítá autor Antonín Mynář zásluhy funkcionářům Školského spolku. Využili prý návštěvy prezidenta T. G. Masaryka na Vsetíně²⁾ a pohnuli jej prosbami k intervenci na ministerstvu školství a národní osvěty. Mynář však sám uvádí, že po střední škole se na Vsetíně volalo již od roku 1892.

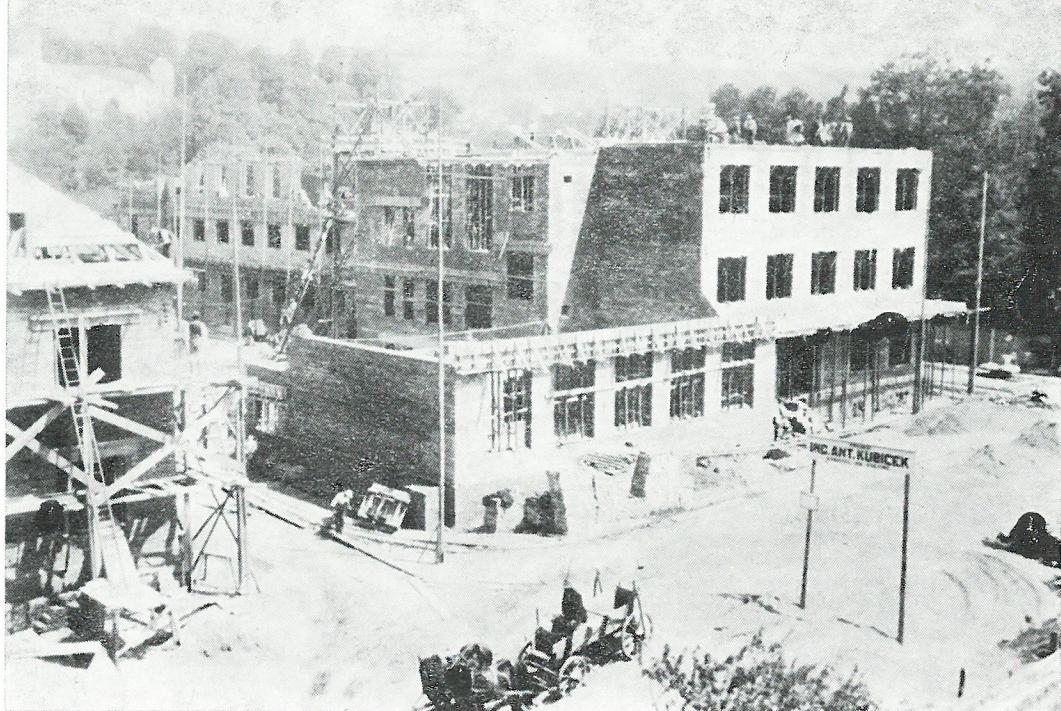
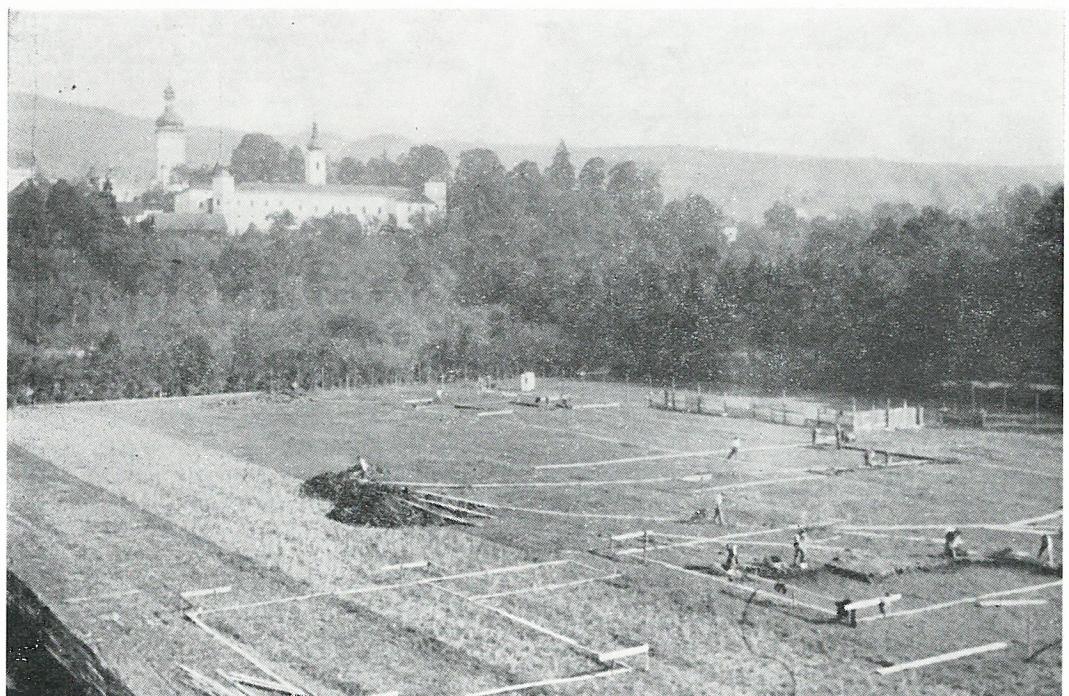
Zda o zřízení gymnasia rozhodla presidentova přímluva nebo ne, je dnes obtížné rozhodnout — v této věci intervenovala na ministerstvech a ve vládě celá řada vlivných osob. Velmi energicky usiloval o vsetínskou střední školu i tehdejší starosta města Josef Sousedík, který byl předsedou Školského spolku. Jistě však dal prezident vsetínské delegaci aspoň slib. Již to stačilo, aby město v dalších jednáních a zvláště v žádosti o zemskou subvenci na stavbu budovy³⁾ obratně s Masarykovým jménem operovalo.

Všechny intervence však nedosáhly ničeho jiného, než pouhého souhlasu;⁴⁾ zřizovací smlouvou muselo město převzít povinnost nést celý náklad osobní i věcný a samo si postavit školní budovu.

Ke stavbě nebylo možné přikročit hned — jak je z literatury známo, první třída městského reálného gymnasia se čtyřiceti žáky našla zatímní útočiště v budově chlapecké měšťanské školy na Horním městě. Teprve na slavnostní schůzi městského zastupitelstva 6. března 1930 (v předečer presidentových osmdesátých narozenin) bylo zadáno vypracování návrhu⁵⁾ a schválena úhrada předpokládaného stavebního nákladu ve výši 2,800.000 Kč. Zatím však nebyly peníze ani na položení základního kamene.⁶⁾

V té době se již na Vsetíně začala projevovat hospodářská krize a citelně vzrůstala nezaměstnanost. V červenci 1930 zaslaly všechny politické strany ve městě⁷⁾ okresnímu hejtmanu dr. Dworzakovi jednotně stylizované prohláše-

Staveniště školy v Panské zahradě.

Nezaměstnaní dělníci na stavbě gymnasia.

ní, v němž důrazně požadovaly, aby se již konečně začalo se stavbou gymnasií budovy. Vládní komisař dr. Reiss⁸⁾ měl nejen zahájit přípravné práce a dát zhotovit plány, ale i vypsat offertní řízení, aby ještě v témže roce, nejpozději počátkem roku příštího, byla stavba hotova. Jsou prý k tomu všechny podmínky, neboť obec již 6. března 1930 schválila úhradu na stavbu z výpůjčky u spořitelny města Valašské Klobouky, přičemž anuita této výpůjčky měla být v rozpočtu uhranena zvýšením obecní dávky z obývaných místností.

O nezaměstnanosti nebylo sice v prohlášení ani slova, okresní hejtman si však jistě dovedl správně vyložit apel na své „vlastenecké cítění“, že prý je totiž nutno stavbu gymnasia uskutečnit proto, „aby tímto kulturním dílem v roce osmdesátých narozenin pana prezidenta památka jich důstojně byla uctěna“. Vždyť tehdyn připravoval na výzvu zemského úřadu poradu, jak čelit nezaměstnanosti v okrese, a měl již na stole potřebné podklady, např. zprávu řediteli nemocenské pokladny, podle níž byl stav dělnictva, přihlášeného k nemocenskému pojistění, v roce 1930 podstatně nižší, než v roce předcházejícím. Velmi zneklidňující zprávu dostal i od okresního úřadu práce — navíc s poznámkou, že „všichni nezaměstnaní se u okresního úřadu ani nepřihlašují, protože nepočítají s tím, že by jim úřad práci opatřil“. Není úkolem tohoto příspěvku zabývat se otázkou nezaměstnanosti v celé šíři, nutno však připomenout, že hned první porada u okresního hejtmana za účasti majitelů nebo ředitelů vsetínských průmyslových závodů i zástupců dělnických odborových organizací, samosprávných

korporací, živnostenského inspektorátu atd. řešila problém, které investiční práce by mohly poskytnout nezaměstnaným pracovní příležitost. 5. června 1930 vyšel totiž nový zákon o „produkтивní péči o nezaměstnané“. Ministerstvo sociální péče mohlo podporovat z prostředků, přidělených mu k čelení nezaměstnanosti, všechny nouzové práce, které podniká stát, okres, obec nebo jiná veřejnoprávní osoba ve veřejném zájmu. Veřejný stavebník měl podat žádost na předtiskem formuláři a vyplnit požadované údaje — přesný popis nouzové práce, výši mzdy v místě obvyklou atd. Ministerstvo poskytovalo příspěvek nejvýše 10 Kč denně za osm hodin práce, a stanovilo řadu podmínek, mezi nimiž výslovně prohlášení stavebníka, že se podrobuje státnímu technickému a účetnímu dohledu, a také že bude především zaměstnávat osoby, které dostávají podporu od odborové organizace a státní příspěvek v nezaměstnanosti, teprve v druhé řadě jiné osoby nezaměstnané, hlavně živitele rodin.

Městu resp. okresnímu hejtmanu se podařilo dostat stavbu gymnasia do „nouzových prací“. Ve všeobecné registratuře okresního úřadu je celý konvolut spisu¹⁰⁾ a hlášení ministerstvu sociální péče o investičních akcích v okrese. Je tam i doklad, že 19. září 1930 poskytlo ministerstvo na stavbu gymnasia státní příspěvek ve výši 8 Kč denně na jednoho zaměstnaného a na mzdu nejvýše pro 78 osob až do částky 60.484 Kč. 11. října 1930 bylo započato s výkopem základů, 28. října téhož roku se uskutečnila slavnost položení základního kamene. V zimě byly stavební práce přerušeny.

V lednu 1931 byla nezaměstnanost na okrese značně vysoká — 5314 osob.¹¹) Postupně se situace snížovala, hlavně ve venkovských obcích, na Vsetíně zůstal však stav velmi kritický. Místní úřady neviděly jiného východiska ze situace, než opětné zahájení nouzových prací. Brzy na jaře 1931 se podařilo docílit, že ministerstvo sociální péče přislíbilo státní subvenci pro další investiční akce¹²) a že k dokončení stavby gymnasia zvýšilo státní příspěvek na 100 osob až do částky 140.000 Kč.¹³)

Stavba školy znamenala aspoň pro zlomek vsetínských nezaměstnaných jakousi pomoc — nedala se však protahovat do nekonečna. 29. prosince 1931 hlásí město okresnímu úřadu a pak okresní hejtman ministerstvu, že „práce stavitelské v budově reálného gymnasia jsou až na malíčnosti úplně provedeny, ústřední topení v provozu, dokončují se práce malířské a natěračské“.

Další zprávy o gymnasiu ve spisech nejsou; v roce 1930 však už krize dosáhla takových rozměrů, že by otázku nezaměstnanosti nevyřešila ani stavba legendární hladové zdi.¹⁴) Koncem dubna 1932 zanikl na Vsetíně nábytkářský průmysl, zavřely se brány největší továrny fy Thonet-Mundus. 15. května byla slavnostně otevřena nová budova vsetínského gymnasia. V hlučné beznaději i to bylo příslibem nových a lepších časů.

Poznámky:

¹⁾ Vsetín 1946, str. 101 a 102.
²⁾ Masaryk přijel na Vsetín ze svatojánských slavností na Radhoště 24. června 1928.

³⁾ OÚ Vsetín, č. 1563/1/1931.

⁴⁾ Gymnasium zřízeno výnosem min. školství a národní osvěty ze dne 22. srpna 1928, čís. 103 921/28-II, a zemské školní rady ze dne 26. srpna 1928 č. 36 679.

⁵⁾ Architekt Fr. Vahalová v Praze.

⁶⁾ Slavnost se uskutečnila až 28. října téhož roku. Od pomníku TGM šel průvod s hudem až na staveniště v zámecké zahrádce. Stavební místo městu daroval velkostatkář Th. Thonet.

⁷⁾ Výjma KSČ, Komunisté, kteří hledali revoluční, proletářské východisko ze světové hospodářské krize, se nemohli vyčerpávat a třístit své síly v boji proti zastřelenému vykřesávání pracujících prosazováním méně významných požadavků, zvláště když tehdy nebylo ani pomyslení, aby prostý dělník, který žil „z ruky do úst“, mohl dát své děti na studia.

⁸⁾ Dnem 25. dubna 1930 bylo vsetínské obecní zastupitelstvo rozpuštěno, starosta města Josef Sousedík suspendován. Opět se ujal svého úřadu až po květnových obecních volbách v roce 1931 dne 22. října 1931. Uvádíme jen ad informandum — o příčinách vládního zásahu do správy města bylo třeba napasat obširnou práci.

⁹⁾ čís. 74 sb. zák. a nař.

¹⁰⁾ OÚ Vsetín, č. 4219/31.

¹¹⁾ Podle sčítání lidu v roce 1930 měl tehdejší vsetínský okres 42 422 obyvatel, město Vsetín 7 229 obyvatel.

¹²⁾ Stavba budovy pro okresní úřad a pro okresní soud, poštu, koupaliště, komunikaci atd.

¹³⁾ 16. února 1931 psal vládní komisař okresnímu úřadu: „Všeobecná nezaměstnanost postihla město i okres do té míry, že i z toho důvodu bude nutno ihned, jak to počasí dovolí, s novostavbou pokračovat... bude pří ní zaměstnáno 120 až 150 osob denně“.

¹⁴⁾ 12. května 1932 piše továrník Karel Bubela Obchodní a živnostenské komoře v Olomouci: „Nezaměstnanost ve zdejším městě a v celém okrese nabude na dohlednou dobu rozsahu přímo katastrofálního... Nezaměstnanost u nás lze ovšem cítit prováděním věřejných staveb apod. jen dočasně, kdežto trvale může být odpočítáno nezaměstnanosti v chudobném hornatém kraji jen novou průmyslovou výrobou.“ (Opis ve VÚ, nesign.)

VSETÍNSKÝ ZÁMEK V ROCE 1722

LADISLAV BALETKA

Generální oprava vsetínského zámku, zahájená v roce 1966 se už pomalu chýlí ke konci. Byla velmi nákladná. Na její výsledek netrpělivě čekají všichni, okresní národní výbor, pracovníci Vlastivědného ústavu a samozřejmě i početná obec vsetínských zájemců o vlastivědu a umění. Nová podoba zámku a jeho vnitřní dispozice je už dávno určena. Byly odstraněny některé rušivé přístavby z posledního století a snahou projektanta bylo dát vnitřní dispozici zámku alespoň zčásti jeho podobu z počátku 19. století. Přizpůsobit rekonstrukci některé jiné starší známé podobě, například z počátku 18. století, by bylo už velmi nákladné a nebylo by to ve všech ohledech výhodné pro příští poslání zámecké budovy — která má sloužit převážně účelům muzejní a výstavní činnosti Vlastivědného ústavu — ve smyslu zásad stranické státní kulturní politiky. Přesto všechno je i při této příležitosti nutné vědět, že zámek a všechno jeho vybavení v době feudalismu bylo pořízeno pro jeho pány z potu a mozolů poddaného lidu.

Při pohledu na zámek, který tvoří už tři a půl století jedinečnou dominantu celého Vsetína, si často ani neuvědomujeme, co se k němu váže lidských osudů. Jeho zdi jsou němým svědkem života po mnoho desítek let. Je přirozené že také zámek za tří a půl století podlehl mnoha stavebním zásahům. Zdá se, že ještě na počátku 18. století si podržoval stejnou podobu, kterou získal při stavbě někdy v letech 1603—1610.¹⁾

Svědčí o tom významný historický doklad, který se dochoval až do dnešních dnů.

Ve dnech 22. března až 3. dubna 1722 pořídil úředník hraběte Mikuláše Illesházyho František Palmer popis majetku, který patřil Illesháziemu na panství vsetínském.²⁾

Popis je velmi zajímavý, neboť nám ukazuje zámek po ještě zcela nedokončené opravě po kuruckém vpádu roku 1708, kdy vlastně celé vnitřní zařízení zámku vzalo za své. Pustý ležel zámek ještě v roce 1717,³⁾ přes to však jeho část v přízemí vedle vrátnice sloužila jako dočasné vězení.⁴⁾

Vsetínská radnice za vpádu Kuruců rovněž vyhořela a městečko Vsetín proto muselo zavírat vězně v zámku. Někdy na přelomu druhého a třetího desetiletí byl zámek opraven a stopy po této opravných pracích byly patrné ještě v roce 1722.⁵⁾ Lze říci, že oprava zámku mnoho nezměnila. Popis z roku 1722 se totiž nápadně shoduje s návrhem na opevnění vsetínského zámku z roku 1708, tedy ještě z doby, než jej poplenili Kuruci.⁶⁾

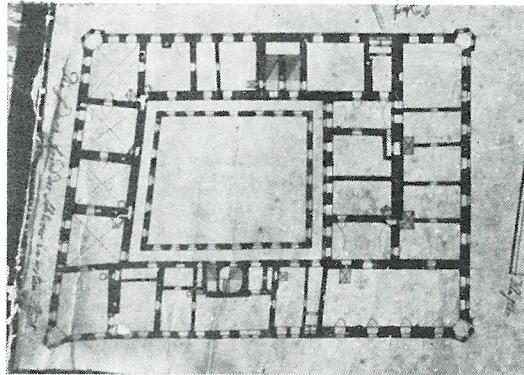
Pohled na zámek od Sychrova

foto: Puszkailler, 1934

Podle tohoto popisu se do zámku vcházel třemi branami. Přední byla zděná a byla opatřena kunami (oblouky na zavírání), avšak bez vrat, prostřední byla opatřena padacími vraty a vedla do ní na obě strany zed „od uha do uha“, tj. k oběma nárožním vízkám (rondelům). Za touto branou byl můstek patrně přes někdejší obranný příkop, za nímž stálo dělo na kolích.⁷⁾ Vlastní zámecká brána byla z tesaného kamene a visel nad ní hraběcí znak (cimer) vytesaný v kamenném reliéfu. Zámek byl jednopatrový, krytý šindelem, na nárožích stálý rondely (ringsality), stejně jako dnes. Nynější schodiště v té době ještě neexistovalo. Kolem celého nádvoriště se táhla pavlač, nesená v přízemí 25 kamennými čtyřhrannými sloupy; pavlač byla při přestavbě v letech 1744—1745 zazděna;⁸⁾ v prvním poschodi neslo klenutý (sklepítý) strop pavlače 200 kamenných sloupků (jedno pole spodního oblouku neslo dvě dvojice sloupků v 1. poschodi). Zábradlí bylo tvoreno kamennou balustrádou, jejíž zbytky byly objeveny v roce 1972, při úpravě chodby (dřívější pavlače) v severní části západního křídla. Popis začíná přízemím — neuvádí nynější průjezd pod věží, ale vzpomíná až mytnici. Hlavní schodiště nevedlo v těch místech, jako dnes, ale zhruba v polovině severního křídla (naprosto budově ONV). Toto schodiště bylo opatřeno kamennými schody a vedlo až na půdu

(srov. dále 219 a 301). Kromě toho se dalo do prvního poschodi vystoupit po točitém (krúceném) schodišti, umístěném zhruba v polovině jižního křídla zámku. Podrobně je v inventáři popsána také věž, krytá v té době ještě šindelem. Měla přibližně dnešní podobu, ale stropy na obou ochozech byly pomalovány modrou barvou a hvězdami a na věžní korouhvě byl namalován znak hrabat z Illesházy.⁹⁾ Nynější korouhve byla zhotovena v roce 1933 vsetínskou firmou Tkadlecová a zdobí zámek dodnes. Vnitřní zařízení zámku nebylo nijak honosné. Také zařízení kaple, jež byla v prvním poschodi východního křídla (v traktu k nádvoří), udivuje svou střídmostí. Jediný obraz, patrně rezbovaný reliéf P. Marie Kupecké, se dle popisu nacházel v pokoji pana hraběte (přesně nad zámeckou branou). Je to asi důsledek zpustnutí zámku po roce 1708.¹⁰⁾ Za nepřímé důsledky ničivého kuruckého vpádu lze považovat okolnost, že ve fraucimoru (218) zapsal František Palmer „dva kozly murářské“. Část zařízení místnosti, zejména nábytek, je uváděna jako „nová“ a okna v rondelích byla ještě „pustá“ (v prvním poschodi) a zabetněná prkny, okna na půdě byla rovněž „pustá“ a „pustá“ byla také velká obročna — místnost nad stájemi (nynějším „mramorovým“ sálem).

Palmarův inventář vsetínského zámku ukazuje na slovenský (uherský) původ svého autora. I tran-

Půdorys poschodi zámku před přestavbou v roce 1833.

skrnce textu proto ponechává některé slovakismy, které se v něm objevují. Číslování místnosti, tak jak je užito v níže otištěném popisu zámku, se ovšem v originálu nevykystuje a je pouze pomůckou pro čtenáře.

V důsledku přestavby zámku, hlavně v 18. století, o nichž nejsme informováni zcela přesně, nelze dnes s jistotou lokalizovat některé místnosti v přízemí východního a severního křídla zámku. Z tohoto důvodu a také proto, že ještě dnes nelze uvést přesnou dispozici zámku po ukončení současné opravy, omezíme se jen na orientační lokalizování jednotlivých prostor zámku. Přízemí místnosti č. 101–103 ležely v jižní polovině západního křídla (průčelí) zámku, místnosti 104–112 v jižním křidle zámku, místnosti č. 113–118 ve východním křidle, místnosti č. 119–125 v severním křidle a č. 126–127 v přízemí severní poloviny západního křídla zámku. Popis prvního poschodi zámku začíná točitým schodištěm. Místnosti č. 201–204 ležely ve východním křidle, č. 205–212 v jižním křidle, č. 213–215 v západním křidle, 216–222 v severním křidle.

INVENTÁR PRI ZÁMKU VSETÍNSKÉM

„Prední brána od rynku mestečka do zámku idúce nachází se murovaná, v ktorej zamurované sú dve kuny (oblouky) železné, však bez vrat. Item do prostrednej brány idúce nacházejí se 2 kolečka drevenné se železnými svorňami, co by se mohla brána zdvihat, v prostredku v tej bráne haspry (závory) železné 2, pred bránu kolnička na vápno z desek, na ní haspra železná. Mezi branami z každej strany drvárné, na nich panty železné 4, háky 4, retiazky s babkami 2.“

101.

Do zámeckej brány idúce

nachází se brána z vytesaného kamí (kamení) a frontispicio (průčelí), nad kterú branu ci-

mer panský (tj. znak) z kamena vykresaný, na tej bráně vrata tupované se železnými hlavami hrebíkami zaopatrené, na dve strany se otvírající. Na tych vratoch fortina, na něj dverca na železných pantoch, hákoch, s klučkú železnú a závlačkú (opatrená), item tam kuny železné 2, obruce železné pri spodku 2, čepy železné 2, párvice 2, pri zavíráni vrat veliká tlustá haspra, závlačka železná, zámek na fortu vešatý (visací), pod bránú železný kus (dělo) na strílaní na kolcoch a lafetě, pred bránou most z fošní vyložený, pred bránou fogaš z dvojma háky železnými.

102.

Na pravej ruce mytnica,

do ní dvere z kamenými stlúpy a z dvoma panty a háky železnými, s klučkú, retiazkú a babkú a staré dvere. Na vrátnici okna sklenené v olově, v rámcu ze 4 křídlami pantičkami, úhelníčkami, 3 kotulkami, obrtliky 4, při nich zvenku mreže železné pevné 2, kamna staré nehozdne 1, puta panské železné 8, zámky visaté 5, stolice sprosté 2, růžky železné páry 2, moždiary železné anebo mažare na strílaní 3, tuplháky pod bránou 2, lína na víno držání dlúhá 1, deek pro líhaní věznů 10, vidly železné 1, širačka na tesání svitidel anebo kresačka.

103.

Z drábskej idúce do velkej kuchyne

dvere vyla(j)snované drenené s kamennými stlúpy, na nich panty, háky železné, haspra s babkú. Ohnišče veliké s pekacú pecú, kotly železné veliké 2, háky železné trirohé v méri 2, drenený mažar s tlukem, železná obrúčka na ném, drenená polica na svíčky, polica stará s príhradami veliká, stoček drenený, stolica dlúhá, stok kucharský dlúhý s podnožím, okna 3 v olově sklenené na dvoje se otvírající v rámcu se železnými prutami, pantíkami, obrtlikami, mreže na oknach železné 3, pec druhá za dvermi pekarská.

104.

Z kuchine komora

bez dverí deskových, v ní armaria ve stěně na pantoch železných sprostých, druhá armaria drenená s pantami, pléškem a klúčem. Tabula dlhá pri okne, co se jídla kladú, s podnožím. Stravná truhla s pléškem a hasprou na železných hákoch. Okno sklenené v olove na dvoje se otvírající se železnými kotulkami. Pri tom okně mreže železná tlustá. Nože na struhání kapusty se 7 noži a s príruhlicami 1.

105.

Pri masárni

dvere v kamenných stlúpoch nové na pantoch, hákoch s hasprou a babkú, též s vešatým zámkem. Okno jedno, polovica v dreve bez pantú a bez dvou kolec. Tam masa uzeného se nacházi liber 45, sádla pecná liber 7, bravčového masa úděného liber 9 1/2, slaniny poltov 23, chrabtoviny 12, porebri 29, šunky nebo pleca 52, nožiček bravčových 84, hlavy bravčové 16. Starý štok bez podnoží dlúhý, stolica dlúhá, stará bečka vinná.

106.

V zelnej komore pana hejtmana,

do ní dvere na pantoch a hákoch z haspru a retiazkú v kamenných stlúpoch. V tej komore sprostý jedlový štok na kladení všelikých vecí (recte vecí) s podnožím. Okno, v nem železná mreža bez skla.

107.

Na schod krúcený

dvere nové lajsnované na pantoch, hákoch ze železnými klučkami a hantábem.

108.

Kuchina pana hejtmana

do ní dvere na kamenných stlúpoch, pri nich zvenku drenené mrežové dvere na železnej kune s pleškem a klučem. Item druhé dvere z nutra dobré se železnými panty, háky, plechem sprostým a klúčem též z retiazkú a babkú. V kuchyni stoček malý s nožkami. Armaria pre rad kucharský stará se železnými sprostými pantíkami, pleškem a klúčem. Tam ohnišče a pod ním pec chlebová.

109.

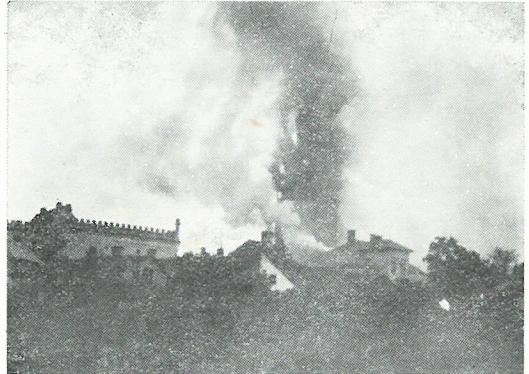
V kvartíri pana hejtmana

dvere orechovú barvu barvené, lipové, vylajsnované s dlhými silnými panty, háky, plechem, klúčem, klučkami, hantábem, dvoma ríglami železnými a závlačkú drenený, z kotulkú železnú.

110.

Z tej svätničky do octárne

dvere malé s sprostými železnými pantami a hákami, do ní okénko pusté od kamen. Kachle Kawe Forb (?) dobré, lavičky 3 okolo na nožičkách, že 3 ponkajzny. Item tam rekeštiš deščený fládrovaný barvený nela(j)stnovaný okolo na způsob fogaša zaopatrený, do něho dvere malé se železnými pantíky, háčkami a dvoma klučkami s hantábem. Na rekeštiš fogaš starý, pri něm fogašek na dva klíny, armaria nová fládrované farby orechovej ze dvoma dvercami na dvoje se otvírající, jedním pleškem, klíčem a 4 lámanými panty pro spisy, príhradami 34 a zaskakujícími pleškami dvoma, šen(k)tyš starý s dvercami, 2 príhradami, pri něm lámané pantíky, pléšek s klíčem, fogaš starý dlúhý na stene pribitý, lavica na klátoch s jednou ponkajzí krátká. Pol stola oválov(é)ho na trech stlúpoch točených. Lipový stôl okrúhlý s podnožím, stolík menší 4-hranatý s príruhlíkem a s podnožím, i tem šrajbtyš neb stôl 4-hranatý lipový s príruhlíkem, zámečkem a klíčem, na tom stole postament pro spisy se dvoma príhradami, okna v olove každé z dvoma polovicami, železnými prutami, pantíkami, háčkami, úhelníčkami, ze dvoma obrtlikami a dvoma karičkami 2, pri nich mreže železné silné, stolice 4 operacé lipové, kasa kontribučenská ze dvoma zámky a panty mocnými 1, item taška remenná na poštu pre listy súča z reménky, directorium urbarii, druhý bronovský (brumovský) sirotčí kniha, gruntovní kniha a na spisování huor 6.

Požár zámku 10. srpna 1915.

111.

Do retrokaci pana hejtmana

dvere lajsnované na orechový fláder zabarvené se železnými panty, háky, s plechem, klúčem, 2 klučkami a hantábem železným, okno sklenené v olove na dvoje se otvírající, železnými prutami na panty, háčkami, s úhelníčkami, obrtliky, kotulkami, pri něm mreža železná silná, fogaše — jeden dlúhý a druhý krátký 2, dúchodenská kasa na zeleno barvená, železná obrúčkami a dvoma hantaby a hasprami mocnými retázkami a 2 zámky dostatečně zaopatrená, stolík 4hranný na 4 kuželných stlúpkoch biely. Na něm armárka ze 13 príhradami.

112.

V komore pana hejtmana

dvere lajsnované na orechový fláder barvené, na sprostých pantách, háky s dvoma klučkami, hantábem, retiazkú a babkú. Tam fogaše staré 3. Povalček z desek pro všelijaké věci, okno sklenené v olove na dvé se otvírající s pantami, háčkami, obrtliky a kotulkami. Pri něm mreža železná, do záchoda dvere s železnými pantami, háky, lajsnované 2.

113.

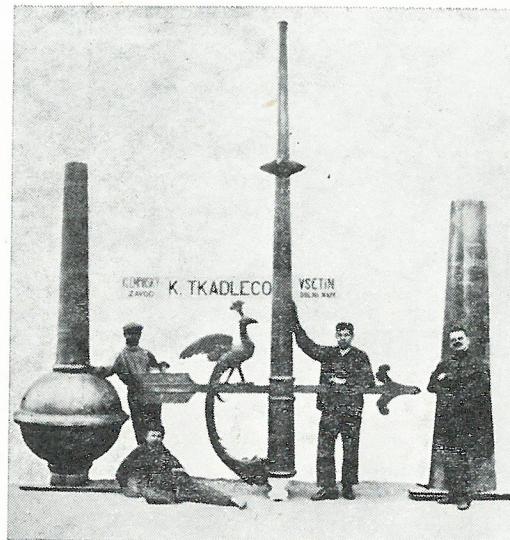
V pitvore pred spižérní panský

dvere do něho lajsnované, s železnými pantami, háky s plechem, klúčem, 2 klučkami a hantábem. Okno 4ma krídlami sklenené v olove, v rámcu, s pantami, háčkami, obrtliky a karičkami. Almaria s železnými pantami, háčkami, lámanými, plechem, klúčem 5 príhradami. Tam stoček na 4 nohách, stolica dlúhá, šráky pre ocet, ohnišče murované, dvere staré 2.

114.

V pekární panskej

dvere staré s železnými pantami, háky, starým plechem, 2 klučkami a hantábami. Okna sklenené v olove nové s 4ma krídlami, s pantami, háčkami, 2 obrtliky, 4 karičkami každé zaopatrené 2. Fogaše z opěradly dlúhé 2. Tam fogašky sprosté 2. Kamna nové dostatečné, postel nová na flajder barvená, tamtéž postel sprostá, stolice opěrací 1.

Nový hrot zámecké věže zhotovený firmou Tkadlecová ve Vsetíně v roce 1925.

115.

V spižerni panskej

dvere tuplované staré, s železnými, silnými pantami, háky, retiazkem a babbkú, též zámek visutý. Okno bez skla železné s dobrú mreží. Druhé okno zamurované. Kachle zelené, co zostali na flakování z větší stránky 50. Váha, železný švenček a jináma pripravená. Item druhá z dreným švenčekem okovaná na koncoch kotulkami a pri ní jazýček železný z jarancem (!) železným, co se vází. Kamení vázneho z kotulkami železným 5. Kamení bez železných koleček 6. Item železný cementovaný funt 1. Item púl funta a 1/4 libry 2. Železa rámového svazky 3, nebozes mury vrtat hrubý, kantárov pre masa 2, v nich kramlív železných 15, desek pod maso 10, drátu svazky 3, nebozes na maso 1, metálu zvonového 57 liber — kus 1, medu děží 5, které sú plné, váža 590 liber, loje topeného v jednej děží 50 liber, kotel páleníský z Hovězí s 2 rúrami a klobúkom, item druhý u Marka Žida s rúrami s klobúkom.

116.

V druhé komore

železné obruče z vinných beček hrubých 12. Plátna lenového tenkého rifův 47 a 1/2. Praza (příze) konopná, pačesná a kúdelná, totiž konopnej 430 liber, pačesnej 77 liber, kúdelnej 645 liber. Kolomaze 117 j., latových hrebíků 1620 kusů, item šindelných hrebíků 20 000 kusů, koleček sklenných velikých 543 svazky, malých koleček sklenných 6171 kusů, vosku čistého 9 liber, zábojů latových 26 kusů, prostranky 24 kusy, úvazků 40 kusy, ličáků na uvažování 14 kusy, rezací truhlica nová, truhly hrobové okované 2, ličák k studni hrubý 1, valaského sukna 327 sáh, truhla polámaná bez

věka, koširov nových 8, háky pro oheň železné 2, škřipec na táhnutí dříví se svorníkem železným, formy tiehelné okované 6, orné železa nové, páry 2, otoky nové 2, hužvy na plech železné 2, obruče z koljes a pušky staré kusů 30, polámaná pila, i tem pila dobrá, čagany železné na lámání muru aneb kamení 2, motyky železné 2, měděný buben starý, gracze na vápno miešat 2, motyka tiehlárská, černé vlny od Palečka koš, panvica ze mlýna zlomená, hák železný na tesání dříví k stavení, staré šíny a troliny z koljes 6, kuna železná, koryto staré z pivovara, koryta na brinze míšaní 3, drátová rečica, tož taková menší, rečice do stodol 3, okna staré v dřevě hrubé 4, menší sklo v olove staré polámané 2, staré v olove polámané 4, tabule dlouhé s podnožím 2, armaria v stene ze štyrma priečinkami sprostá, lopaty vějácej 2, staré chomuty v remení 2, remene staré 3, čunky staré 2, kyrysa starého kus, plech starý s rýglami, kolce staré ze starých hodin 3, kože konské vydelané 2, štukatérských klinčekov 2000 kusů, okna zamurovaného pol z mreží a druhé celé zamurované, kotlík na salaš súcí nový malý. Opěracá stolička. Rebrík. Desek na polešení 20. Stangi železnej kus 1, kožek ze zdechlých ovcí a koz 15, forma na svíčky nehodná.

117.

Do maštale panskej

schod dobrý fošnový. Od placu pavláčka, do sklepu dvere sprosté s pantami, háky a babbkú. V sklepe fršlogy deščené 4. Na tych každých dvere na pantách a hákoche s hašpami a babbkami 4.

118.

V maštali panskej

dvere vysoké z kamena vykresané, pri nich tuplované dvojaké tabule hrebíky hlavatými vybité, na nich je hrebíků 58 a panty s hákami štvormi, závlačka železná ze štyrma babbkami. Okna 5, sklo v olove na nich koleček rozbitých 8. Mreže pri nich železné 5. Hrantly a rebríky v maštali 3. Maštal polovica kamením vyložená, druhá polovica fošňami vyložená. V tej maštali fršlok tuplovanými deskami zapravený. Do neho dvere sprosté se železnými panty a háky, dvoma retízkami, babbkami. Okna sklenné v olove dobré s pantíky, hákky, kotulkami a obrtíkami a dvoma hákami v každém zaopatrené 2. Pri nich mreže železné pevné 2. Okno zamurované 1. Stání pripravené 2. Pre seno príhrada z desek. Tam rebrík, fogaš sprostý. Krinice murárske na skoby 9. Duby do muru 9. Vozík nízky drenený, co se víno na ném rozvázá. Táčky staré drenené s kolečkami, okované a plieškami 6. Truhla na obmítanie věže 1. Kamení kre-

sané na okna, na dvere neb schody 43. Spodek maštali na polovic fošňami a polovic z kameňom vydláždená.

119.

Do maštale malej

do pitvorca (chodbičky) dvere s kamennými stĺpy, pri nich stlúp drevený, na ktorém dvere na železných pantoch, hákoche s retiazkou a babbkou.

120.

Do maštalky

dvere s kamennými stĺpy pusté z hákem železným. V maštali a v pitvorci deskami vydláždeno. V maštali pro 4 kone stání a maštal sklepítá. Tam hrant 1. Rebrík nad hrantem. Okna sklenné v olove 2. Mreže železné v kamenných stĺpoch 2.

121.

Do svetnice kočiskej (kočího)

dvere tuplované s hlavatými hrebíkami 32, na pantoch a hákoche trech z retiazkami dveoma a babbkami. Okno sklenné v olove, v nem 6 koleček rozbitých, spodek na dvoje se otvárajúci s pantíkami a háčkami a obrtíkem. Pri nem mreže železná. Kamna nové biele se svetlými barvami.

122.

Do vápenky

dvere do pitvorca zlé se železnými panty, háky, retiazkou a babbkou. V tom pitvorci plánkového octu v bečkách dvach, v jednej za okno a druhá plná — 2. Tam bečka nehodná 1. Kadečka zlá 1. Lajbstul.

123.

Ve vápence

dvere nové v kamenných stĺpoch se 3 panty, háky ze silnú haspú a babbkú. Na kantaroch v 4 bečkách deset okovních kapusty panskej. Okno sklenné v olove dobré s kačkami pribité. Mreže na nem železná. Na sušení drobného ovoce léska.

124.

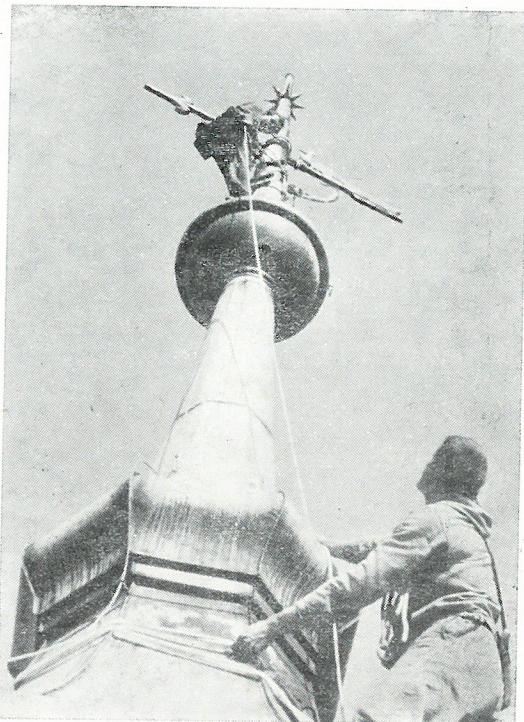
Pri stolarskej svetnici

dvere v kamenných stĺpoch se železnými panty, háky, plechem, klúčem, 2 klučkami a hantábú. Tam kamna dobré kropité. Rekešti lajsnovaný a okolo miesta fogaša klinčekmi zaopatrená. Stolice operací 2. Dlúhá stolica sprostá. Tabule dlouhá široká s podnožím. Postel stará, okna sklenné v olove s pantíkami, háčkami, úhelníčkami, kotulkami a dvoma obrtíkami na dvoje se otvárajúci 3. Mreže pri nich dobré železné 3. Item do placu okno sklenné v olove na dvoje se otvárajúci ze železnými pantíkami, háčkami dvoma obrtíkami a dvoma kotulkami. Vrch sklepítý a spodek starý cihelní dlažbú vydláždený. Fogaš starý. 2 lavičníky staré na rekešti.

125.

V maštali vedle stolárne v hejtmanovej

dvere v kamenných stĺpoch sprosté se železnými panty, háky, retiazkou a babbkou. V maštali stání pro štyri koné sporádané. Spodek vydláždený deskami a vrch sklepítý. Okna sklenné v olove z vybitými kolečkami 6—2. Mreže železné 2. Hrant pre kone s rebríkem. Príhrada pre seno deščená.

Horolezci J. Hurtík a J. Houdek pri oprave vrcholu věže, foto J. Pavel, 1972.

126.

V polkrabskej svetnici

dvere obstarané pri kamenných stĺpoch se železnými panty, háky, klúčem, klučkú a hantáben. Okna sklenné v olove na dvé se otvárajúci, s pantíkami, háčkami, úhelníčkami, obrtíkami a kotulkami 2. Pri nich mreže železné pevné, do placu 2 okna se 4ma krídłami, sklenné v olove s pantíkami, háčky, obrtíkami a kotulkami. Kamna nové zelené. Lavičky okolo kamen s železnými pripinadly, stolík pre písanie s podstolím, na nem pre spisy se 4mi príhradami polica.

127.

Do komory pulkrabskej

dvere v kamenných stĺpoch na pantoch, hákoche s klúčem, plechem, hantábú. V komore okno sklenné v olove se 4 krídłami, pantíkami, háčky, kotulkami 4 a obrtíkami. V tomže okne železná mreže pevná. Tam rekešti z desek se sprostými dvermi, retázkou a babbkou. V rekešti armaria stará se 4 príhradami. Koše velké ohrabecné 2 a menšie 4 pro ptáky. Item nové dvere v kamenných stĺpoch na pantoch, hákoche s klúčem, plechem, hantábú. V komore sklepítá vedeľna závlačkú do pavláčky. Dlážka tiehelná jak v komore tak ve svetnici. Komora i svetnica sklepítá. Item háky železné na vytahovanie vína 2.

V dolném placi

stlúpov kamenných čtyřhranatých, co na nich sklepítá pavlač stojí 25. Železných štanglí pod

Sloupek pavlače objevený při opravě v roce 1972 v západním traktu foto: M. Langer

pavlače dlouhých 21. Item priečných štanglí 29. Kolna pro hřívoví na dřevěném kříži, kočárek počtový spotrebovaný s košinou. Postel bílá sprostá. Vrch z fórního vozu, fórný voz okovaný s přípravou. Na prostředku mreža železná v placi.

201.

Kamenný schod krútený

Jako se hore ide, kamenných stupňů 22, dvěrca nad schod se železnými panty a babbkou, dvere na pavlač pusté, v kamenných stlúpoch.

202.

V pitvore (chodbě) pri kapli

dvere do pitvora tuplované, rechovým flajdrem zabarvené se železnými pantami, hákem, plechem novým, se dvěma klučkami, hantábem a klíčem. Okno skleněné v olove se 2 rozbitými kolečkami se 4 krídly, úhelníčkami, obrtíkami, s karičkami a 4 železnými hefty, dvere staré s panty, pohubené.

203.

Do kaple

dvere nové lajsnované orechovým flajdrem zabarvené se dvoma železnými panty, háky, novým plechem černým, klíčem, dvuma klučkami, s hantábem. Okna 2 skleněné v olove se dvěma rozbitými kolečkami, se 4 krídly, pantičkami, háčkami, úhelníčkami, 2 obrtíkami a 4 kotulkami a 4 hefty pritáhnuté rámy. Postament pro oltář kamenný. Vrch sklepítý a dlážka cihelná.

204.

Do starej obročny

dvere nové na pantech tuplované se železnými panty, háky, novým plechem černým, klíčem, dvoma klučkami a hantábem. Obročna stará pustá.

205.

(V) velkej polate

dvere z pitvora nové, lajsnované s orechovým flajdrem na cínovaných pantech, hákoch s novým krytím plechom ozinoveným s klíčem, klučkou a hantábou. Kamna nové kropité s pozlaceným artičokú. 9 oken skleněných nových v olove po 4 krídly, z kterých jedno každé pantíkami, háčkami, úhelníčkami černými, 2 obrtelkami, kotulkami a 4 heftami železnými, rám zaopatrený jest a v každém ráme kříž železný. Staré tabule nahodiny 2,3 okna staré dobré skleněné v olove se 4 flíglami, item v jednom dve flígle v olove a dve v dreve, staré v dreve okno potlučené, postel pacovaná černá, stravní truhla bez vrchu, truhla se tremi pantíkami lámanými 35 příhradami, dvere na sekretární orechovým flajdrem malované se zámkem, klíčem, klučkou, s hantábem, panty a háky.

206.

V sekretárni

dvere s pavlače nové tuplované na orechový flajder malované se železnými panty, háky, novým černým plechem, klíčem, 2 klučkami, 3 hantábem. Kamna veliké na zeleno kropené s pozlatistým artičokú. Stůl na 4 stlúpoch ovál, na flajder malovaný nový. Postel nová na flajder malovaná. Okna 3 skleněné v olove o 4 krídly, každé s černými panty, háky, úhelníčkami, 2 obrtíkami, 4 karičkami, v prostředku kříž železný a 4 železnými hefty zaopatrené. Spodek deskami vydlaž(d)jený a vrch štukátor murárský. Slamený ur (?) v posteli nebo strožek.

207.

V kuchynce malej

dvere do ní tuplované na orechový flajder zabarvené se železnými panty, háky, plechem, klíčem a šloshábem. V kuchyni pekarská pec, tam ohnišče pre varení jedla a dvoje topení do dvojich kamen, rebrík do komína. Item s pavlače dverca do kamen pri mladého pána pokoji tuplované, na fláder zabarvené v kamenných stlúpoch na pantech, hákoch, s jedním riglem a klíčem.

208.

V malém pokoji

dvere vylajsnované nové na orechový fláder barvené s černými panty točenými novým plechem, něco cínovaným, s klučkami dvoma, s klíčem, hantábou. Kamna zelené polovičaté na kamenných stlúpoch. Stůl ovál nový malovaný fládrovaný na 4 stlúpoch točených, stolík bílý 4 hranný na 4 stlúpoch točených. 2 lúžka malované na flajder. Periny bílé z jednú cíchú a druhá se dvoma 7. Item 2 malé (s) zedranými cejchami civilichovými. Lišta bílá neb fořa. Stolica operací sprostá. Strozok v posteli. Spodek deskami vydlaž(d)jený a vrch štukatura murarská.

209.

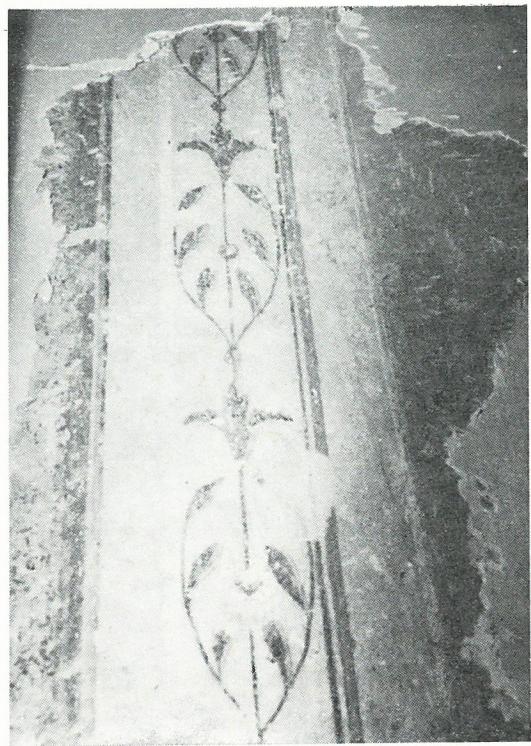
V komore malej

dvere vylajsnované nové s černými vybíjenými panty, plechem černým novým, s klíčem, 2 klučkami, hantábem a se slissakem. Stolice operací sprosté 2. Okno skleněné v olove nové s černými pantičkami, háčky, úhelníčkami a s křížem, 2 obrtíkami, 4 kotulkami, 4 hefty železnými, 4 krídly. Dvere na pavláčku malované na flajder lajsnované se železnými panty a háky, závlačkou malou a srluskohatkou. Dlážka těhelná šestihranatá, vrch murárský štukátor.

210.

Pri pokoji panském

dvere nové lajsnované na orechový flajder malované s cínovanými krútenými panty, háky, plechem cínovaným, s klíčem, 2 klučkami, hantábem a srluskem. Kamna na nový módu kropené s sklepítým vrchem a pozlateným artičokú na murovaném postamentu. Stůl oválný s černými točenými stlúpami na flajder malovanými, nový. Postel na flajder malovaná nová. Item postel druhá sprostá bílá. Strozok 3. Okna 3 skleněné v olove se 4 krídly s černými pantíkami, háčkami, úhelníčkami, s křížem železným, obrtíkami, kotulkami a 4 heftami železnými pribité každé. Dvere na pavlač tuplované a lajsnované s černými krútenými pantami, háky s černým krytím plechem, klíčem, 2 klučkami a hantábou. Spodek deskami vyložený a vrch murárský štukátor.

Freska z první pol. 18. stol. na okenní špaletě v bývalém panském pokoji (místnost č. 210) foto: M. Langer

211.

Do komory

dvere dobré, nové taflované na orechový flajder barvené s krútenými cínovanými panty, háky, plechem cínovaným, klíčem, 2 klučkami a šiltem, šlosnágolem; okno skleněné v olove se 4 krídly a černými pantíkami, háčkami, úhelníčkami, 2 obrtíkami, 4 karičkami a s křížem na 4 hefty pribité. Stolice operací sprostá bílá 4, stůl obdlžník na 4 úhy, podnoží dobré. Dvere na pavláčku nové, flajdrované vylajsnované s černými panty, háky, závlačkou malou nebo rígel. Vlaský komín s kamennými stlupy a římský kamenný, dlážka šestihranatá cihlá a vrch murárský štukátor.

212.

V malej tafelštubě

dvere do polaty malej orechovým fládrem malované nové s lámanými černými panty, háky, s plechem novým cínovaným, s klíčem, 2 klučkami, železným štítem a šloshábem. Tabule ovál hrubá ze 4 kusů na točených stlúpoch a na kulách, na ní koberec světlý sůkenný nový. Kamna nové hrubé kropité na nový modu na kamenných stlúpoch se sklepítým vrchem a pozlateným artičokú. Poharsek orechovým fládrem zabarvený se 4 lámanými pantíkami, dvěma pleškami, jedním klíčem na spodku 2 a na vrchu 3 příhradami a navrchu mesto dverec mrežka. Okna — 7, skleněné v olove, nové s pocínovanými pantíkami, háčkami, úhelníčkami, 2 obrtíkami, 4 gombami s pleškami, celým křížem v prostředku rámu z vrchu i ze spodku 3 hranačními a 4 hefty železnými pribité a 4 krídly

213.

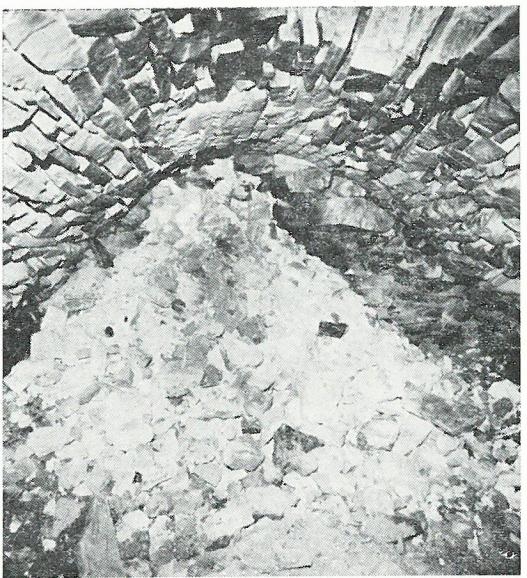
Nad bránou v síni

dvere na orechový fládr malované, vylajsnované s pocínovanými krútenými panty, háky, novým plechem cínovaným, klíčem, 2 klučkami. Stůl sprostý 4 hranatý, lipový na podnoží. Tam stůl ovál na orechový fládr malovaný na 4 stlúpech točených s podnožím dobrým. Do kamene dverca do polaty malej na dvou pantech, hákoch, (s) pleškem a presovým klíčem. Druhé (dverca) do pana grofovského pokojo do kamene dverca na pantech, hákoch bez plechu. Okna 2 skleněné v olove s černými pantíkami, háčky, 2 obrtíkami, kotulkami, 4 krídly a 4 hefty pribité. Stolice operací sprosté 2, dvere na pavlač orechovým fládrem malované, s černým plechem, klíčem, 2 klučkami, hantábou, na pantech černých kruténých a hákoch. Item dvere do pana grofovského pokoje lajsnované s pocínovaným vídeňským plechem, klíčem, 2 kličkami na cínovaných pantech a hákoch, 2 Nitnejetý pribité. Dlážka šestihranatá, tehlu vyložená, vrch sklepítý.

214.

V pokoji pana grofa

kamna kafé forb (farb) nové s vrchem krytým a s gombem pozlatistým, postel nová,

Sklípek (odpadní jáma) v sousedství zámecké kuchyně objevený v září 1970, foto M. Langer.

s orechovým fládrem malovaná, stolic legátských světlým sukнем obtáhnutých, mosaznými cveky na modrých galonkách hedvábných pribitými 12, stoly 2, 4 hranaté bílé na 4 stlúpech traxlovaných, okna 2 dvojaké s pocínovaným celým bešlogem, sklenné v olove, čisté a nové, 4 heftáky pribité. Obraz Panny Marie Kopeckéj nad stolem rezbaršký. Dlážka čistotná, deskami vyložená a vrch sklepítý.

215.

Pri v auli komory

dvere s orechovým fládrem malované, s celým novým vídeňským bešlogem zaopatrené, na dvou pocínovaných pantoch, hákoch s krytým zámkem, s hantábem a šítem. Tam posteie 2, jedna orechová barvá fládrovitá, druhá sprostá, bílá, stůl ovál orechová barvá fládrovitý, na černých 4 stlúpech. Stolička sprostá operací 1. Dvere na pavlač běl s černými panty, háky, s ríglem. Okna 2 sklenné v olove dobré, zámečnickým bešlogem na pantičkách, hákoch a 4 heftáky pribité (s) 4 krídlami, dlážka šestihranatá cihlá vyložená a vrch sklepítý.

216.

V pokoji paní grofčiném

dvere na orechová barvá fládrovité s pocínovaným vídeňským krytým plechem, klúčem, 2 klučkami na 2 pocínovaných krútených pantoch, hákoch, se šítem a hanthábem. Tam kamna nové zelené s kraczem (asi krancem) a vrchem sklepítým. Stůl ovál orechová fládrem a na žluto farbený nový na 4 stlúpech černých traxlovaných. Šenktyšek nový malý, fládrový na spodku s dvěrcami na dvoch pantíkoch, hákoch, bez plechu, se 2 príhradami, na nohách s dvojatým fogaškem. Okna — 7 — sklenné v olove se 4 krídlami, mezi tými 5 oken s po-

cínovanými bešlogy zámečnickými náležitě okované a zaopatrené sú dve, ale černým bešlogem sú okované. Mreží železných na 6 oknech zvenku 6. Dlážka deščená nová a vrch sklepítý.

217.

Pri pitvore fraucimorském

dvere na orechová barvá fládrované, černým krytým plechem, pantami krútenými černýma, háky, s dvěma klučkami, klúčem a hantábem. Tam druhé dvere na pavlač tuplované s krúcenými panty a háky černými, plechem černým krytým, s klúčem a 2 klučkami, hantábem a šítem polámaným (Nota bene, ty sú prostredkom od plechu poščejané). Tam postel na flajdr malovaná nová, okna 2 sklenné v olove dobré s 4 krídlami všetkými bešlogy zámečnickými černými a 4 hefty pribité. Mreže 2 duté železné. Prikrývací stůl na postel, dverca do kamen v kamenných stlúpoch na dvou pantoch, hákoch tuplované, s pleškem a klúčkem. Do pavláčky sprosté dvere se železnými panty a háky s jedním pleškem a ríglem. Dlážka cihelná šestirohá a vrch sklepítý.

218.

Do fraucimoru

dvere plechem kryté, orechovým fládrem barvené, vylajsnované s cínovými panty, háky, klúčem, 2 klučkami, šítem a gombem místo hantáby. Okna 3 nové v rámcích všecky pocínovanými potrebnými bešlogy, 4 krídlami a zvenku 4 hefty pribité. Tam 3 mreže duté železné. Kamna dobré, nové světlé a bílé na kropené na kamenných stlúpoch a krytým vrchem. Puol stolíka oválového na třech stlúpkoch. Kozy dva drené murárské. Suchých slívek měřice 2. Suchých planých hrušek měř 10. V ohraebeném koší šípekk suchých merí 1/2. Dlážka cihelná stará a vrch sklepítý.

219.

Z dolného placu na hrubý schod

dvere v kamenných stlúpoch pusté, na pravej ruce sklépek pre vězně, na tem dvere tuplované, na pantoch a hákoch, s retiazkou a babkou. Okénko sklenné v dreve a v tom mrežka železná. Na schode kamenných stlúpov 24, na prostred schodu mrežové dvere drené na pantoch a hákoch, retiazka a babka. Tam okno pusté a mreža železná.

220.

Pri tarházi panském

dvere železné (s) pevnými panty a háky, retiazkou a babkou. Okna zamurované 2, item 1 sklenné v olove, v něm koleček rozbitých 9, 4 krídlami, černými pantíkami a háčkami všeckými potrebnými vecmi zaopatrené a 4 hefty pribité. Tam mreža železná. Truhly 2 stravné se železnými panty lámanými troma, tabula stará s podnožím, rebrík, fogaš starý, spodek dlážka cihelná a vrch sklepítý cifrovany.

221.

V pitvore p. důchodního

dvere od pavlače duplované na orechová fláder zabavené, s železnými panty, háky, černým plechem, klúčem, hantábem a šlosnoglem s dvěma klučkami. Okno sklenné v olove dobré

se 4 krídlami a všetkým zámečnickým bešlogem. Rekeštyš deščený místo kuchyně. Dvere staré se sprostými panty, háky a jednou babkou, stol velký sprostý, tam malá komůrka, dvere staré na panty, háky (s) retiazkou a babkou. Stoček starý z jedlových desek.

222.

Pri kvartýry pana důchodního

dvere na orechová fláder barvené nové lajsnované (s) železnými krúcenými panty, háky, krytým černým plechem a klúčem, 2 klučkami, hantáby a šlosnoglem. Tam kamna zelené dobré, lavice 2 okolo nich na 3 podstavkoch a pripinadla železné, fogaš sprostý, na něm místo fogaša klínky drené, pri nem dvere sprosté s železnými panty a háky, s pleškem a klíčem. Okna 2 sklenné v olove, (s) 4 krídlami, ze všetkými šlosarskými potrebami černými bešlogem zaopatrené, dlážka deščená a vrch sklepítý.

301.

Na podkroví schod

dvere sprosté deščené na pantoch, hákoch s retiazkou a babkou, tam stupňův na vrch kamenných 23. Okno pusté zamurované. Sietě zájačí na podkroví, niektoré porezané — 13, na hře fršlog deščený bez dverí, dále fršlog pri nem dvere sprosté, s železnými panty, háky a babkou.

302.

V rundeli

3 okna pusté a na každém okně okenice sprosté. Dále zas fršlog z desek, do kterého sú dvere s železnými panty, háky s retiazkou, babkou a zámkem visatým, na tej sýpce hromada ovsy velká, tam dlážka cihelná dobrá, tam shlopce na pantoch, hákoch s obratlíkem 2, dvěstranně deskami 8 obití. V druhém fršlogu ovsy nad maštalami hromada, tam schlopce s pantami, hákami, retiazkou a babkou, dvěstranně obyčajné obití s deskami 8, dlážka cihelná dobrá.

303.

V rundeli druhé

3 okna pusté, v každém okenica bez pantů, tamže na spojování dřeva kramle železné 3.

304.

Třetí rundel

ze třomi pustými oknami a okenicami bez pantů, tam kramle železné na spojování dřeva nebo hrad 2.

305.

Věž

do věže pusté dvere, okna malé na spodku v olove, železnými háčkami 5 pribité, tam mostek z fošní vyložený, schod dreněný s držadly hore, uprostřed věže dvere uložit se železnými panty, háky, retiazkou a babkou, tam poval deskami uložený, okna 2 malé sklenné 4 železnými háčky pribité, schod druhý (s) dreněným držadlem, kramle 4 železné na trámoch, v třetí konsignaci poval deščený, okna 3 malé sklenné v olove háčkami železnými 7 pribité, item okenica do placu na pantoch, s háky s jedním riglem a babkou.

401.

Tam staré dvere nevhodné

schod na pavlač dreněný s 1 držadlem, v čtvrtém

Operava dřívější konírny a zámeckého sklepa ležícího pod ní, foto: M. Langer 1967.

jet konsignaci fršetok pre hodiny deščený, pri nem dvere sprosté s železnými panty, háky, retiazkami a babkou a zámek věšatý, hodiny nové hrubé na 4 strany ukazující, zase schod dreněný na pavlač s držadlem, pod hodinami spodek deskami vydláždený. Poval hoblovaný deskami vyložený, na něm okenica na železných pantoch lámaných s jedním háčkem, retázku a babkou.

501.

Dvere na pavlač

s železnými panty, háky a riglem železným. Na pavlači kamenná pavlač, na ní stlúpcu kamenných 72. Kramle na vrchu na spojování 21, na spodku na spojování kvádrštrukú kramle železných 48, dreněné stlúpy se železnými obroučkami 12, nad pavlač poval malovaný, vyblížený deskami hoblovanými, světlou barvou zabarvený a hvězdami žlutými. Okno do věže malé sklenné v olove 2 háky pribité. Dolů ida z věže po schodech až do spodku rovnosti povala spodního na levú ruku sú dvere pusté s kamennými stlúpy, u nich dvere nevhodné bez pantů a všelijakého železa. Tym ihermi iduce do fršloku pana hejtmana, kterýžto novými deskami zatlučený jest, na tom dvere sprosté s železnými panty, háky, retiazkou a babkou.

306.

Tam rundel štvrtý

na tom 3 okna pusté sprostými okenicami bez železa. Kramle 2 železné na spojení hradu, spodek cihelnú dlážku vydláždený. Item na veži spodná baňa a nad pavlač řízdelem pobitá a na červeno zabarvená a olejem napuščená, nad tůže baní kzinz plechem bílým obitý a nad tím druhý kzinz též bílým plechem obitý, od spodního ksincze až do vrchu s prohlédající stlúpy, též bílým plechem obitý. Na tom povalc prohlédajúcim hoblovacími deskami

mi vybedněnou světlou barvou zbarveno a hvězdami malovanými okrášleno. Item na prostředku toho prohlédajícího na mocném železi zvon z hodin zavešený, vážící liber 321. Nad tím povalem kzinčeky dve plechem bílým pobitě. Zase nad tmy kzinči baňa vrchní menší šindelem pobitá, na červeno barvená a olejem napušená. Nad malou baňou postamentem vreteno bílým plechem obité až po gomb pozlacený horní. Tam gomb pozlacený měděný, nad tím gombem rozeří železný a na něm zástava nebo povětrník na tom címer (znak) grófský po obuch stranách vymalovaný a konce pozlatisté. Na samém vrchu hvězda pozlacena. Vnětří v zámku strecha vokol a vokol šindelem pokrytá dobrá, na které okna sú 6, v streše nad maštalami rýny nebo žlaby sú 3, v placi pro oheň dva rebríky staré. Dolní plac kamením drobným vydláž(d)ený, pod pavlačemi cihlami vydláž(d)ený.

Na povalci (pavlači)

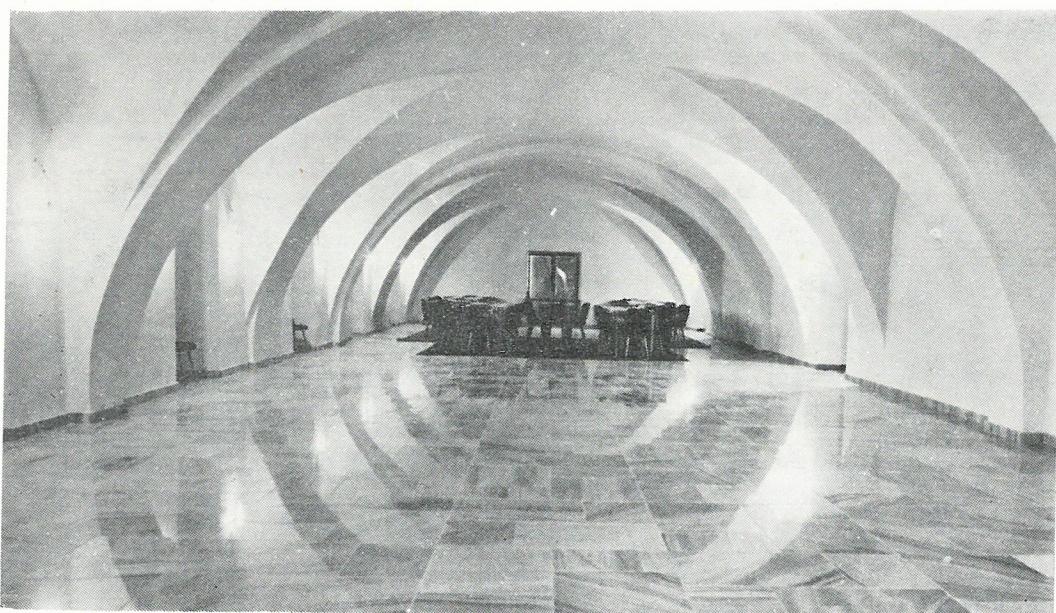
štang(1) i železné mezi kamennými stlupy dlouhé 23, tam štangle kratší 29, kramlí železných na spojování kamení 66, stlúpců okolo pavlače kamenných 200, pavlač cihlama vydáž(d)ená dokola, na vrchu pak sklepítá. In frontispicio toho zámku zvenku od brány na obe straně jest můr od uhla do uhla druhého, zahrada s tej strany od kostela, dve strany můrem a tretí strana parkánem obehnatá, do nej dvere s retiazkou a babbkou.

Popis vsetínského zámku z roku 1722 je velmi významným pramenem. Na první pohled je zřejmé, že jde o zámek, v němž nebylo zrovna vhodné prostředí pro honosné radovánky. V zámku trvale žili jen panští úředníci, zatímco vrchnost sem jen občas zajížděla. Také Mikuláš Illesházy, podobně jako jeho následovníci, se na Vsetín zdržovali málo. Je to zřejmé i z jejich korespondence,¹¹⁾ která je většinou datována ve Vídni, v Bratislavě nebo v Pešti. Hrabě Mikuláš Illesházy ostatně zemřel 10. září 1723 ve Vídni, kde byl také v hrobce tamějšího františkánského kostela pohřben.¹²⁾ Místnosti

v přízemí zámku připomínají spíše skladiště jednak řemeslnického a jednak zemědělského náradí. Snad je to důsledek nedávných, v té době ještě neukončených oprav zámecké budovy. Seznam zemědělského náradí, uloženého v zámku, je velmi zajímavý pro studium zemědělské výroby na Valašsku a nutno říci, že dosud ještě pramenem náležitě nevyužitym. Samotný popis zámku, otištěný v tomto příspěvku, není proto jen sondou do historie budovy vsetínského zámku. Spolu s dalšími historickými doklady poslouží ke zpracování dějin této významné památky, které Vlastivědný ústav ve Vsetíně připravuje k vydání v souvislosti s otevřením výstavy o zámku po dokončení opravy budovy.

Poznámky:

- ¹⁾ Karel Kobliha ve sb. Okres vsetínský. Obraz přírodní, kulturní a hospodářský. Vsetín 1938, str. 144.
- ²⁾ ŠTA Brno, Sb. rukopisů zemského archivu č. 242. Popis jen ve velmi stručném výtahu publikoval v citované práci Karel Kobliha (str. 219–221).
- ³⁾ K. Kobliha, c. d. str. 219.
- ⁴⁾ Srov. dále otištěný popis zámku, místnost č. 102.
- ⁵⁾ Ještě v r. 1717 ležel zámek pustý, o opravě zámecké věže se píše v r. 1719 (srov. Karel Kobliha, c. d. str. 219).
- ⁶⁾ Návrh opevnění vsetínského zámku z r. 1708, jenž nebyl pravděpodobně realizován v úplnosti, publikoval František Dostál, Valašsko a povstání Františka II. Rákocziho v letech 1703–1709, Valašsko V. 1958, str. 37.
- ⁷⁾ Je to snad ono dělo, které ukořistili v roce 1708 Kurucům. Na Vsetíně bylo až do padesátých let minulého století, kdy je vsetínský starosta Raušer odevzdal do brněnského muzea (Matouš Václavek, Dějiny města Vsetína. Vsetín 1931, str. 87, pozn. 1.). V Moravském muzeu v Brně však toto vsetínské dělo dnes není.
- ⁸⁾ Karel Kobliha, c. d. str. 299.
- ⁹⁾ Tuto podobu zámecké věže i s dvojicemi oken zachycuje ještě pohled na zámek před jeho přestavbou v roce 1833 (Karel Kobliha, c. d. str. 299).
- ¹⁰⁾ Zámecká kaple byla zrušena při přestavbě v roce 1733 a změněna na nynější dva pokoje zednickým mistrem Jindřichem Bognerem, jenž řídil deset let předtím také stavbu budovy nynější staré vsetínské radnice (K. Kobliha, c. d. str. 218; Wilhelm Fernard, Kronika města Vsetína, novodobý čes. překlad ve VÚ Vsetín, str. 91).
- ¹¹⁾ ŠTA Bratislava, pob. Nitra, Illesházy – Trenčín, Pečita subditorum.
- ¹²⁾ Karel Kobliha c. d. str. 221.

Lom Karla Frýdla v Liptále-Hořansku

LIDOVÁ VÝROBA BROUSKŮ NA VSETÍNSKU

EVA URBACHOVÁ

Lidová výroba brousíků na ostření kos a srpu, na Valašsku nazývaných „oselinky“, je klasickým příkladem podomácké výroby, založené na využití místní suroviny.¹⁾

Na rozdíl od jiné, na Vsetínsku dříve rozšířené lidové výroby — křivákářství (výroba kapessních nožů — „křiváků“), které byla v národopisné literatuře věnována poměrně velká pozornost, je výroba brousíků tématem jediného, fejetonisticky psaného a kresbami ilustrovaného článku Mir. Zajice v časopise Naše Valašsko. Kromě něho a drobných zmínek v jiných publikacích (viz seznam literatury) je v této práci využito

1. materiálů archivních: Popis panství vsetínského z roku 1666, protokoly z výsluh z valašských evangelíků v Uhř. Hradišti z let 1777–1780, pozůstatkovní spisy občanů z Rokytnice (dnes součást Vsetína), Lhoty a Liptálu z let 1800–1850, sčítací operáty z let 1869, 1880 a 1890, soupisy živnostenských oprávnění vydaných okr. hejtmanstvím ve Val. Meziříčí (1897–1909) a na Vsetíně (1910–1938),
2. materiálu z terénního výzkumu, prováděného v letech 1970 a 1971 ve Lhotě, Liptále a Seninice s dokumentací fotografickou a filmovou.

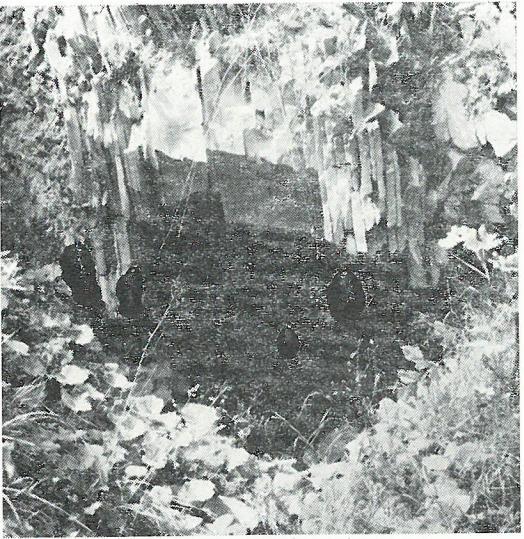
► Dřívější konírna, nynější mramorový sál po opravě, foto M. Langer, 1971.

MATERIÁL K VÝROBĚ BROUSKŮ „OSELKOVÝ KAMEŇ“

Surovinou potřebnou k výrobě brousíků je jemnozrnný pískovec, štěpný v rovnoběžných vrstvách — „po letech“, vyskytující se ve zlínských vrstvách magurského flyše. Na Vsetínsku se zpracovával na brousíky v pásu od Semetína přes Lhotu a Liptály k Seninice, u Ústí u Vsetína a v současné době i ve Vsetíně — Jasenicích.

Tento pískovec žlutošedé nebo modrošedé barvy se lámal v lomech — „baních“, otevříraných v lukách, polích, lesích, na mezích, všude tam, kde vycházel k povrchu.

Kámen bylo třeba odkrýt odstraněním zemin a zvětralých povrchových vrstev. I v kompaktním kameni se na výrobu brousíků mohlo použít jen celkem úzkého pásu pískovce štěpného, ostatní vylámaný kámen byl využit jako stavební materiál. Kvalitnější na výrobu brousíků je pískovec modrošedý, který je tvrdší než

Lom Jana Dani, Liptál, Ve křu

žlutošedý, vyskytuje se však hlouběji a v omezeném množství.

Po vyčerpání povrchových lomů bylo nutno proniknout do hlubších vrstev odstřelováním kamene dynamitem, v blízkosti brouskových vrstev se však používal jen „skalní prach“, aby se kámen příliš nenarušil. Nejhlubší lom měl v Liptále po 1. svět. válce do roku 1933 jabloncký podnikatel Josef Puž: byl 17 m dlouhý a nalámaný kámen se využíval po kolejnicích. Staré lomy jsou dnes už většinou zcela zarostlé vegetací nebo zatopené vodou. V současné době jsou ještě v provozu tyto lomy:

v Liptále lom Karla Frýdla na cestě k údolí V háji, lom Miloše Vaculíka při cestě v údolí Kopřivný, lom Jana Dani Ve křu, lom Karla Šťastného ze Lhoty na Kovářkách, ve Lhotě se končí lámání v lomu Jar. Sucháčka staršího na Veliké, ve Vsetíně-Jasenicích láme Jar. Sucháček mladší kámen pro JZD Lhota.

Kamene vhodného k výrobě brousek bylo však využíváno i jinak: v Liptále se z něho po 1. svět. válce lámaly tzv. „pukací kameně“, „pukáče“, používané ve sklárnách na Valašsku i využívané do skláren v Jablonci. Byly to kruhové kamene velmi tenké (tloušťka do 12 mm) o průměru 50–80 cm, jejichž výroba, vedená Jos. Pužem z Jablonce, ovlivnila i techniku výroby brousků.

Z brouskového kamene se dělávaly také do domácnosti kruhové pokličky na přikrytí hrnců. Nalámaného kamene, který nebylo možno k výrobě brousků upotřebit, se využívalo jako stavebního materiálu na podezdívky, sklepy a chlévy.

NÁRADÍ K VÝROBĚ BROUSKŮ

K lámání kamene v lomech se používalo **krumpáče** nebo **kylhofu** — kamenického nástroje o jednostranné špici, který byl v úzkých lomech výhodnější než krumpáč. Po odstřelování se kámen vylamuje **dláty** a **kladivy**. Při dělení kamene do úzkých pásků — „rážek“ se pracovalo s menším kladivkem nazývaným lipatelským brouskaři „krchánek“, v Senince „parkánek“, v pozůstatlostních spisech z Rokytnice a Lhoty je uváděn „berchánek“. Mělo na jedné straně ostrou hranu, na druhé zúžený tupý konec.

Ve vysekávání tvaru brousku z rážky byly zjištěny tři vývojové etapy:

1. Při nejstarším zjištěném způsobu se tvar brousku vysekával podle dřevěné formy kladivkem s dvěma delšími skosenými rameny zakončenými ostrou hranou, zvaným „**klepač**“. Musel se často ostřít a byl-li už zbroušený, navárovali k němu místní kováři ocel z vyfázených kos. Při osekávání byla rážka položena na kovadlince — „**babčici**“ — upevněné do kozlíku, na němž brouskař seděl, nebo do špalku — „**klátu**“. Babčice měla horní plošku buď rovnou (shodně s babčicí na kutí kosy), nebo sedlovitě lomenou do ostré hrany (kovářská útinka).

Hrubě opracovaný brousek se obroušoval na kamenni zvaném „**brusák**“; byl z hrubozrnného pískovce, tvaru nízkého válce o průměru kolem 50 cm a výšce 8–20 cm; jeho horní kruhová plocha byla mírně vyhloubena, u silnějších kamenů se využívalo kruhových ploch s obou stran. Kámen na brusáky se lámalo na Vlčí hůře (na rozhraní katastrů obcí Liptál-Hošťáková-Trnava) nebo na Pivovařských (v katastru Hošťákové), odkud si jej brouskař nosili v pytlích na zádech. Dovážel se však i z Lomenska (mezi Lužnou a Lidečkem) nebo z Bratřejova u Vizovic. Při broušení byl brusák postaven na špalku — „**klátu**“ nebo na stoličce, jejíž nohy (pokud byly podlahy v chalupách hliněné) se upevnily v jizbě přímo do země. Horní plocha brusáku byla asi ve výši 70 cm. Hrubozrnný písek, kterým se při broušení vyhloubená plocha brusáku vysypávala, si vyráběli brouskaři drcením zrnitých pískovců kladivkem (Liptál) nebo si jej dováželi z řeky Bečvy nebo Senice (Lhota, Seninka).

2. Vlivem opracovávání „pukacích kamenů“ kleštěmi, které zavedl v Liptále po 1. svět. válce už zmíněný Josef Puž, začali liptálští a po nich i lhotectí brouskaři používat na opracovávání rážek místo klepače **kleště** — nejprve obvyklého tvaru, po získání zkušeností jím místní kováři zhotovali kleště s rameny dlouhými přes 50 cm, jejichž čelisti se nedovíraly. Každý brouskař měl kleště několik, nejméně troje: Měly různě velkou mezeru podle tloušťky rážek, která se pohybovala mezi 12–16 mm. V začátcích tohoto způsobu výroby byla při štípání rážka druhou osobou přidržována (opřená o stůl apod.), pak se začalo používat dřevěných **svéráků** („šrubů“, „présku“). Ty se upevňovaly ke stolu, do speciálních stolků nebo na dřevěné kozy. Zajíc má ve svém člán-

ku kresbu dřevěného svéráku připevněného ke stěně jizby.

Při štípání rážek kleštěmi zůstalo další opracování — broušení — téměř až do padesátých let 20. stol. stejně jako při oklepávání rážek klepačem.

3. Poslední brouskaři začali po zavedení elektřiny do obcí používat elektrického pohonu při osekávání rážek, při broušení i k odsávání prachu, který při výrobě vzniká.

POSTUP VÝROBY

Lámání, po 1. svět. válce i odstřelování, kamene v lomech se provádělo koncem léta na celou výrobní sezónu najednou. Kámen nesmí zamrzat, v zimě nalámaný kámen by při zpracování praskal. Nalámané plotny se dělají na menší kusy a odvážejí z lomu k chalupám.

Výroba úzkých kamenných pásků — „rážek“ se provádí tak, že se na menší kamennou plotnu vyměří dřevěným měřítkem potřebné rozměry (délka 20–25 cm, šířka 4–5 cm, tloušťka 12–16 mm) a narýsuje kladivkem, hřebíkem nebo špičkou dlátkou. Po narýsovaných čarách se přejíždí ostrou hranou kladivka — „krchánek“ nebo se opatrně nasekávají dlátkem; pak po klepání tupého konce kladivka na spodní stranu kamene se v naznačeném místě kámen rozštípne ve zcela rovné ploše. Váha jedné rážky je asi $\frac{1}{2}$ kg. K výrobě rážek je třeba kamene vyschlého, k dal-

Značení tvaru brousku na rážku.
Pavel Bravenec, Seninka

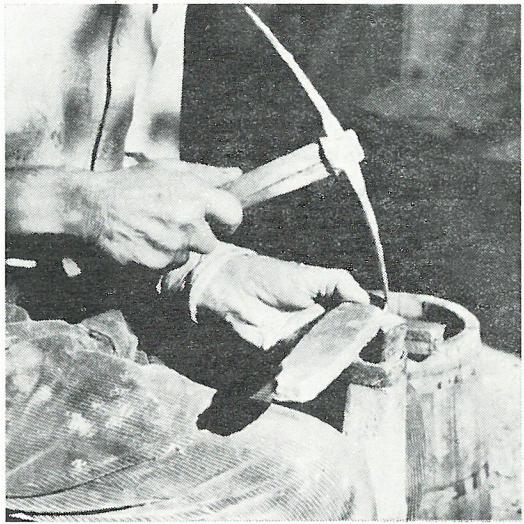

Dělení pískovce „po letech“. Karel Frýdl, Liptál

šímu zpracování se však musí rážky 2–3 dny polévat nebo máčet ve vodě, aby kámen změknul. Nejstarší zjištěný způsob výroby brousků z rážek je **osekávání klepačem**: na rážku se podle dřevěné formy nebo podle hotového výrobku vyznačí tvar brousku (obtahne hřebíkem, špičkou klepače apod.), rážka se položí na kovadlinku — „babčici“ a podle vyznačeného obrysů se klepačem nahrubo oseká. Tento způsob opracování rážek, o němž je podle údajů v pozůstatlostních spisech možno soudit, že se praktikoval už začátkem 19. stol., se na odlehlejších pasekách udržel až do zániku výroby (na pasece u Bravenců v Senince do roku 1924, u Šťastných v Liptále do roku 1933).

Většinou však přešli brouskaři po 1. svět. válce na **štípaní rážek kleštěmi** s nedovršenými čelistmi. Rážka se přitom zpočátku přidržovala, později upevňovala i s dřevěnou formou do dřevěného svéráku — „šrubu“, „présku“. Dvanácti až třinácti stisků dlouhých kleští, držených oběma rukama na konci ramen, se oštípala jedna strana, pak se rážka ze svéráku uvolnila, obrátila a znova upnula ke štípání na druhé straně. Přesto byl tento způsob pokládán za výhodnější než osekávání klepačem, neboť při něm byly menší ztráty na materiálu (při osekávání

Osekávání rážky klepačem. Pavel Bravenec, Seninka

kámen snadno praskal), byl poměrně rychlejší, využadoval však větší námahu. Zajícem v citovaném článku uváděný způsob opracovávání rážek, kombinující štípání kleštěmi a osekávání na jemno klepačem, dnes žijící brouskař neznají.

Poslední, mnohem efektivnější způsob výroby, který využívá při štípání elektrického pohonu, mohl se uplatnit až po elektrifikaci obcí (kolem 2. svět. války).

Po osekání nebo oštípání rážek se nahrubo opracovaný brousek brousil. **Broušení** se provádělo až do zavedení elektricky poháněných brusů na kameni „brusáku“. Ve vyhloubené kruhové ploše pomocí hrubého písku a vody obrúšoval brouskař krouživým pohybem každou plošku brousů tak dlouho, až ji zcela vyhlaďil. Byla to práce namáhavá a zdlouhavá, jeden brousek se brousil až čtvrt hodiny. Někteří starí brouskaři pamatují jen broušení po jednom kuse, jiní uvádějí shodně se Zajícem, že se brousily najednou až čtyři brousy, upevněné v dřevěném držáku, ovšem jen na bočních ploškách, dobrušoval se pak každý zvlášť. Nakonec se ještě brousek uhladil vlnkým pískem na plachém jemnoučkém kamenni — „lajtovci“, položeném obvykle na brusáku.

Po dohotovení brousku se váha rážky zmenšila asi na polovinu. K prodeji se připravovaly brousny svázané po 5 kusech vrbovými proutky (dnes se spojují gumicemi).

Výroba brousů byla převážně prací sezónní. Začala koncem léta nalámáním kamene na celé výrobní období a končila na jaře, kdy nastala hlavní sezóna pro odbytek brousů.

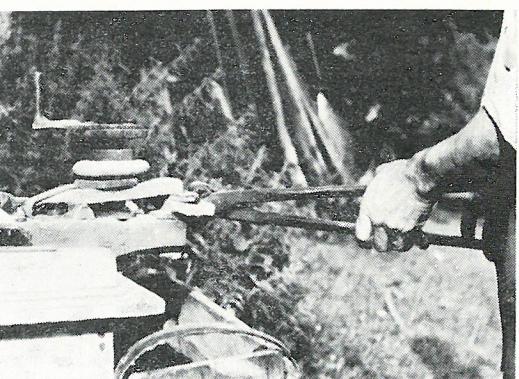
Rážky se připravovaly ve větším množství na jednou. Jejich zpracování na hotové brousny nepřesáhlo 50 kusů denně při pracovní době

delší než osmihodinové. Kromě pomocných prací (umývání a balení hotových výrobků) a ojediněle i broušení byla výroba brousů jen záležitostí mužů. Často se k výrobě sdružovalo i několik příbuzných — otec a syn, bratři nebo svagři.

Vzhledem k jiným podomáckým výrobám bylo brouskařství výrobou namáhavou, působící i zhoubně na zdraví výrobců. Zvláště při štípání kamene kleštěmi, kdy bylo nutno denně „cviknout“ více než tisíckrát, byly ruce brouskařů tak namoženy, že brouskaři nemohli tuto práci vykonávat dlouho. O brouskaři Chmelářovi z Liptálu se vypráví, že se ve stáří nemohl ani sám najít, jak měl ruce od štípání rážek zmožené. Prach, vznikající při opracovávání kamene, hlavně však při broušení na elektricky poháněných brusech bez odsávacího zařízení, byl tak hustý, že připomínal kouř. I když brouskaři pracovali s šátky uvázanými přes nos a ústa, umírali některí v ještě poměrně mladém věku (tři bratři Vaculíci — Geržíci z Liptálu ve stáří kolem 50 let). Přesto se tato výroba udržela velmi dlouho, neboť výdělek z prodeje brousů bylo nezbytně potřeba k obživě početných rodin brouskařů, z nichž velká většina neměla vlastní pozemky a byla odkázána jen na výdělek.

Jako v mnoha jiných odvětvích výroby, našli se i mezi brouskaři šikovní jedinci, kteří se snažili snížit namáhavost a zdlouhavost výroby a odstranit zhoubné působení na zdraví.

Brzy po 1. svět. válce začal v Liptále vyrábět brousy František Vodák (nar. 1902). Byl zaměstnán u Josefa Puže při výrobě pukacích kamenů a dostával zdarma odpad, který přitom vznikal. Z tohoto odpadu začal vyrábět brousy podle tehdejších brouskařů ze Lhoty; v jeho rodině je předtím nikdo nevyráběl. Zkusil použít kleště, kterými opracovával pukací kameny, i na výrobu brousů a po nabytých zkušenostech upravil jejich tvar: podle jeho návodu vyrobil kovář Zeták ve Lhotě kleště s dlouhými rameny a nedovřenými čelistmi. Na upevnění rážek použil svéráků — „šrubů“,

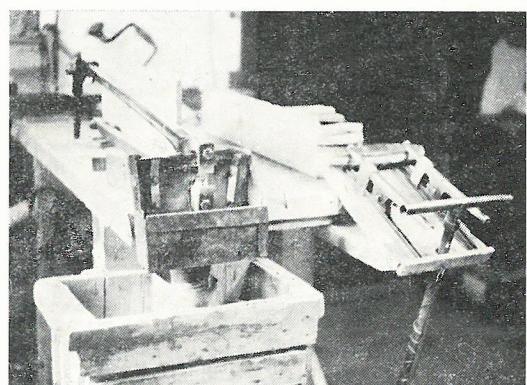
Štípání rážky kleštěmi. Miloš Vaculík, Liptál

Broušení na brusáku. Jan Šťastný, Liptál

vody a v zimě zamrzl. Tak brousil brousny až do roku 1940, kdy si zavedl elektřinu a hned jí použil pro pohon brusného kotouče. Po 2. svět. válce, když nastala po brouscích větší poválečná, si postavil, zděnou dílnu. Až do roku 1950 prováděl jako ostatní brouskaři štípání rážek kleštěmi. Začal však trpět bolestmi rukou. Zkonstruoval si s pomocí místního kováře a součástek starého motocyklu zařízení, na němž vyrábí brousny dodnes: upínák na rážky s pohyblivým držadlem je ovládán nožní pákou, nemusí tedy rážku při štípání vytahovat a obracet. Kleště s nedovřenými čelistmi jsou poháněny elektrickým motorem, prach je odsáván. Vertikální karborundový kotouč na broušení má elektrický pohon, odsávání je vyvedeno do vysokého komína. Dnes pracuje K. Frýdl pro přidruženou výrobu JZD Liptál s roční výrobou asi 10 000 kusů (pracuje — kromě lámání kamene v létě — od listopadu do května). Výrobní cena jednoho brouska je asi 1,60 Kčs.

Zařízení na výrobu brousů, zkonstruované Karlem Frýdlem, Liptál

Z HISTORIE VÝROBY BROUSKŮ NA VSETÍNSKU

s nimiž se pracovalo v liptálské filiálce Thonetovy továrny na ohýbaný nábytek. Jeho bratr byl v této dílně zaměstnán jako strojník a vyzkoušel si, zda by se na broušení brousů nedalo použít i „šmirglovky“. Pokus se podařil a tak si bratři Vodákové pořídili podobný brus poháněný vypájeným benzínovým motorem. Brousy přestali vyrábět kolem roku 1930; v té době ještě nebyl v Liptále zaveden elektrický proud. Frant. Vodák si jej zavedl až po 2. svět. válce, když už působil jako mistr při výrobě brousů v družstvu Lipta.

V době krize v roce 1933 se vrátil pro nedostatek práce ze Slovácka do Liptálu Karel Frýdl (nar. 1908). Dříve se výrobou brousů nezabýval, ani nikdo v jeho rodině. Pro nedostatek jiných možností výdělku se od liptálských brouskařů této výrobě naučil. Brzy si však začal uvědomovat její namáhavost a zhoubné účinky na zdraví. Nejprve zkoušel využít při broušení vodní energie. Napojil na místní pile brusný kámen na vodní kolo, čímž se mu při menší námaze zkrátila doba broušení téměř na polovinu. Musel však pracovat jen po večerech, až na pile skončila pracovní doba. V roce 1935 si postavil u svého domku při potoce dřevěnou dílnu a vlastní vodní kolo na spodní vodu; mohl je však využít na broušení jen na jaře a na podzim, v létě byl potok bez

Nejstarší dosud známá zmínka o výrobě brousů na Vsetínsku je v česky psaném Popise panství vsetínského z roku 1666: „Brausky do Čech kdyby se handlovalo na panskau stranu, kteréž v dědině Rokytnici s dostatkem dělají, mohla by vrchnost aužitku miti nejméně 80 rýnských“ (str. 62 písemu).

Dva z občanů ze Lhoty, uvězněných při náboženských nepokojích v letech 1777–1780 u kraj-

ského soudu v Uher. Hradiště, vypověděli, že se živí obchodem s brousksy: Čtyřicetiletý Jan Juríček, vyslychaný v září 1777, udal, že „mezi lidma se žíví a brousksy prodává a co vypracuje“, čtyřicetiletý Martin Němeček uvedl při výslechu v dubnu 1778, že „s bruskama handí a na díla chodí“ (Gubernium R 11/92).

V pozůstalostních spisech občanů z Rokytnice a Lhoty z let 1800–1850 se brouskařské náradí (klepače, babčice, kylhofy, osekavače na kamení a berchánky) objevují už od začátku 19. stol., i když tu výroba brousksů nikde výslovně uvedena není (jako je tomu v pozůstalostech křivačkářů). Pouze v soupise pozůstalosti chalupníka Pavla Němečka ze Lhoty č. 19, zemřelého roku 1849, je uveden i brusák v ceně 10 kr., brusky v ceně 20 kr a kamení za 2 zl. V pozůstalostech z Liptálu se nářadí brouskařů nevyskytuje, ačkoliv Wolny (Markgrafschaft Mähren, 1838, Bd. IV, str. 247) uvádí v Liptále výrobu brusných kamenů a tří kameníky (Steinmetz). Ve sčítacích operátech z roku 1869 jsou jako výrobci brousksů — „bruskaři“ uvedeni: v Liptále Pavel Soška z č. 111, svobodný, nar. 1845, a Josef Hruška z č. 112, domkář, nar. 1832, ve Lhotě Jan Sušeň, výminkář z č. 57, nar. 1817, u něhož je podotknuto, že „dělá brusky a je muzikant“, v Rokytnici výminkář Jan Vacula z č. 48, nar. 1810.

Beda Dudík v Katalogu (1873) dává obec Lhotu u Vsetína za příklad píše: „Všechno výdělku schopné obyvatelstvo se tam zabývá výrobou brousksů a nosí je namáhavě na trh do vzdálených krajin“ (str. 47).

V roce 1895 žádá vsetínský mlynář Jan Živocký okresní úřad ve Valašském Meziříčí o povolení „vyráběti obrušování oselek“ v místnostech bývalé valchy (OÚ Val. Meziříčí H 1895/9647). Na horizontálním dřevěném kole obloženém pískařem a krytém do výšky 1 m dřevěným lumenem otáčeném transmisí z mlýnského kola, mohlo pracovat i víc brouskařů najednou. I zde — při neznalosti odsávání prachu — musela tato práce působit na zdraví brusičů velmi zhoubně. Matouš Václavek (Vlastivěda moravská, Vsacký okres, str. 122) píše o výrobě oselek v Ústí u Vsetína. Podle informací v terénu se tu sice kámen na brousksy lámal po obou stranách hory Bečevné, zpracovávali jej však brouskaři z Rokytnice.

Podle dnešních pamětníků a údajů v Zajícově článku patřili k posledním výrobcům brousksů: VE LHOTĚ: Josef Běták z č. 48, Josef Urban z č. 105, Pavel Zbranek z č. 9, Josef a Jan Šťastný z č. 13, František Doležel, Tkadlecovi, Jaroslav Sucháček starší a mladší z č. 89, kteří při výrobě brousksů v JZD pracují dodnes.

V LIPTÁLE:

Josef a Jan Šťastní z paseky u Úlehliků (č. 217), kteří zanechali výroby po vyčerpání kamene z vlastního lomu roku 1933, František Vodák z č. 28 (pracoval v letech 1920–1930), Pavel Mrnštík z č. 203 (1923–1930), Pavel Vaculík — Heverov z č. 278 (zemřel 1957), Josef Vaculík — Potočiskový z č. 41 (od roku 1923, dnes ještě

občas vyrábí brousksy jeho syn **Miloš**, Adolf, Emil a Pavel Vaculíci — u Geržíků, z č. 17, Pavel Kopecký z č. 77, Chmelař — Škrabanečků a Karel Frýdl z č. 292, který pracuje od roku 1933 dodnes.

V SENINCE:

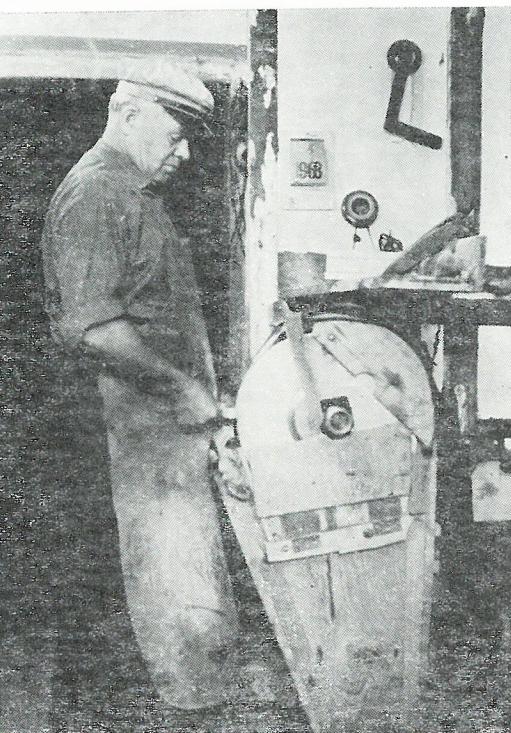
se brousksy vyráběly jen ojediněle: do roku 1924 Pavel Bravenec a jeho syn Pavel na pasece Na ploštinách, také na pasece u Zrníků.

VÝROBA DRUŽSTEVNÍ

V roce 1947 se začalo s hromadnou výrobou brousksů v Liptálském výrobním družstvu LIPTA v budově bývalé filiálky Thonetovy továrny na nábytek. Od listopadu 1947 do března 1948 tu vyrábilo 16 zaměstnanců 150 000 kusů brousksů pod výrobní značkou Liptalia. Brousksy z Lipty se využávaly i do Polska a Jugoslávie. Po přechodném poklesu výroby se v roce 1952 výroba znova oživila a prováděla se až do roku 1958, kdy byla předána tehdy nově vytvořenému JZD

Strojní štipání rážek v dílně JZD Lhota, Jaroslav Sucháček starší

Strojní broušení na karborundovém bruse. Karel Frýdl, Liptál

Lhota jako přidružená výroba. Dnes pracují v dílně JZD Lhota jako stálí pracovníci tři zaměstnanci, čtyři (Jan Münster, Karel Šťastný, Mat. Fojtů a Jaroslav Obadal) vyrábějí pro družstvo brousksy doma na strojích s elektrickým pohonem a odsáváním. Roční produkcí brousksů přesahuje 100 000 kusů. Jsou dodávány do krajinských skladů obchodu Domácí potřeby s označením „brousksy z přírodního kamene“.

V roce 1967 převzalo JZD Liptál do přidružené výroby Karla Frýdla, pracujícího do té doby pro družstvo Jednota, s roční výrobou kolem 10 000 kusů.

OBCHOD S BROUSKY

Obchod s brousksy, doložený — jak bylo uvedeno — už v 2. polovině 17. století, byl záležitostí výrobců, překupníků, obchodníků i tzv. hausírníků — podomních obchodníků. Vlastní rozprodej brousksů výrobcem byl při velmi skromných potřebách během cesty pro brouskaře výhodnější než prodej obchodníkům nebo překupníkům, kteří vypláceli výrobcům za brousksy jen velmi nízkou cenu (po 1. svět.

válce až 40 hal. za kus). K prodeji stačilo výrobčům jen potvrzení, že prodávají vlastní výrobky. Obvykle měli už své ustálené trasy, v některých místech i stálá odbytiště. Tak brouskař Běták ze Lhoty (podle Zajícova článku) chodil už od 15 let prodávat po trase Šumperk — Králický — Staré Město p. Sněž. — Lanškroun — Žamberk — Rychnov n. Kněž. — Jaroměř — Turnov — Dobruška — Opočno. František Vodák z Liptálu prodával své brousksy po Moravě, Slezsku a hlavně na Slovensku, kde měl stálá odbytiště v Žilině, Píšťanech, Novém Městě n. Váhom, Liptovském Mikuláši. Také Jaroslav Sucháček st. ze Lhoty si za 1. republiky zajistil na Slovensku stálé odbytiště a téměř dodával nejen výrobky vlastní, ale i jiných lhotekých brouskařů. Za kus tak utržil až 1,40 Kč. Pavel Bravenec ze Seninky (1903–1972) dovezl velmi poutavě vyprávěl o tom, jak jezdil prodávat brousksy se svým otcem v letech 1911–1914:

Zboží na prodej, v němž kromě 1500 brousksů vlastní výroby byly i křiváky, nakoupené na úvěr u obchodníka v Liptále ne na kusy, ale na míru — „štvrť“, dále kosy a kosáky (srpy), rozdělili předem na tři díly. Jeden díl pak poslali v bedně drahou do Břeclavě, druhý do Prešpurku (Bratislavu) a třetí naložili na „takligu“ — dvoukolý ruční vozík, který měl žebřiny a „oblúky“ s plachtou, takže na něm mohli za dešti i spát. Vyjeli začátkem léta ze Seninky směrem na Liptál, kde je na kopec — jediný, který na své cestě museli překonat s plným nákladem — vyvezl koněm liptálský koval Šmilka, který jinak „zakládal“ i formany s deskami. Odtud pak už jeli stále směrem na jih, přes Napajedlu do Břeclavě, a během cesty náklad rozprodávali. V Břeclavi už je očekávala další část zboží, s nímž pak putovali po českých i německých obcích v Dolním Rakousku; německy se však špatně domluvali, ani nočleh si často nemohli sehnat a tak nocovali na své „talize“. Zboží rozprodávali během cesty do Prešpurku, kam si už předem poslali poslední díl zboží; ten rozprodávali po cestě proti Váhu až do Makova, odkud se vraceли domů. Celá cesta trvala 7–8 týdnů a výdělek, který v drobných mincích zabrahl půl misku „práškovce“ (400–500 rýnských), byl hrubou tržbou, z níž museli zaplatit zboží na úvěr (křiváky, kosy, srpy). Čistý výdělek, dosažený při minimálních výdajích během cesty, byl hotovostí, s níž musela sedmičlenná rodina vystačit na nejnutnější výdaje po celý rok. Pavel Bravenec vzpomínal, že se za utržené peníze nejprve nakoupily dva pytle soli — jeden pro domácnost, druhý pro dobytek.

Aby mohli brouskaři prodávat brousksy za vyšší cenu, uchylovali se k různým „fintám“: tak barvili levnější žlutošedé brousksy modrým sukinem, aby vypadaly jako dražší brousksy modrošedé, nebo je natírali voskem, takže se leskly jako mramor a šly víc na odbyt.

Z obchodníků vykupovali brousksy od výrobců ve Lhotě Mikulec, Valchář, Münster, v Liptále židovský obchodník Link, množství brousksů pak odváželi výrobci na Vsetín firmě Kohm. Dodá-

vali je balené po 500 kusech, za kus dostávali 1 Kč, později 80 hal. Za tuto cenu je vykupovala i firma ASO z Olomouce.

Podomní obchodníci — „hauzéři“, „hauzírnici“, kteří sami brouska nevyráběli, prodávali je obvykle jen jako jeden z mnoha dalších prodávaných artiklů — vedle zboží krátkého, galanterijního i papučí, méně často pouze s křiváky a kosami. K prodeji museli mít povolení — tzv. „karty“, Reise-Pass, Hausier-Pass. V pozůstalostních spisech Pavla Elčíka z Rokytnice č. 103, narozeného roku 1790, je uložen i „Reise-Pass“, vydaný dne 23. března 1849 na dobu jednoho roku a opravňující k prodeji křiváků a brouska (Taschenmesser und Wetzsteine) v zemích rakousko-uherských. Pavel Elčík zemřel během hausirování ve Vítkově a podle pozůstalostního soupisu měl u sebe pytel s křiváky a brouska a 4 zl. 33 kr. na hotovosti. Žádost o vydání „karty“, podaná 13. ledna 1854 Martinem Dörrkem z Jablunky okresnímu hejtmanství ve Val. Meziříčí, začínala takto: *Podepsaný je samojediný, od otce a bratra nyní do Ameriky odcházetí chiticich má být opuštěn, nemá, od čeho by živ byl, aspoň ten malý handlíček s křiváky a brúsky začítii*... (OA Vsetín, i. č. 653/1854). Podomní obchod křiváků a brouska byl podle sčítacích operátů z roku 1869 a 1880 rozšířen v Rokytnici, Lhotě, Ústí u Vsetína, ale nejvíce v Liptále, kde tříasedmdesát obyvatel — domkářů a podludníků, má obchodování křiváků a brouska uvedeno jako hlavní zaměstnání. Soupis obchodníků, prodávajících mezi ostatním zbožím i brouska, podává seznam vydávaných živnostenských listů, který byl uveřejňován od roku 1897 v Úředním listě okr. hejtmanství ve Val. Meziříčí, od roku 1910 v Úředním listě okresního hejtmanství Vsetín. V rámci vládního nařízení z 25. 11. 1926 o provádění zákona o podomním obchodě byly pro soudní okres Vsetín jako pro „chudý kraj“ povoleny značné úlevy při vydávání „podomních knížek“ — povolení k podomnímu prodeji. Mezi vyjmenovaným zbožím, na něž se tyto úlevy v podomním obchodě vztahují, jsou uvedeny i „kamené brouska“. K posledním, kteří dostali povolení k podomnímu prodeji brouska spolu s jiným zbožím, patřili: Pavel Sušen z Rokytnice č. 18 (do roku 1939), Martin Volčík z Rokytnice č. 65 (do roku 1938), Jan Zbránek z Rokytnice č. 133 (do roku 1939), Jan Zubík z Kateřinic (do roku 1939), Karel Machala z Ratiboře č. 201 (do roku 1938), Frant. Volčík ze Lhoty č. 118 (do roku 1939). V Liptále rozwázel jako poslední hausírník zboží na trakaři Tomáš Vaculík z č. 53.

Dnes obstarává rozprodej krajská síť Obchodu domácími potřebami. Tak je možno i dnes koupit v obchodě kamenný brousek z liptálského nebo jasenického pískovce v ceně 3,70 Kčs za kus. Podle mírnější brouskařů jsou tyto brouska z přírodního kamene proti brouskařům karborundovým jemnější a méně opotřebovávají ocel na ostří kos a srpu.

Brouskařství bylo až do II. svět. války lidovou podomáckou výrobou, prováděnou jednoduchými výrobními nástroji z místní suroviny domkáři a hofery často jako jediný zdroj výdělku přes zimní měsíce.

Jeho namáhavost a nepříznivé účinky na zdraví odstranila až mechanizace a elektrifikace výroby po 2. svět. válce, zvláště pak zapojení do výroby družstevní, která nákupem strojů a odšávacích zařízení umožnila udržení této výroby — i když jen v omezeném množství — až dodnes.

Materiál k výrobě brouskařů, uložený ve Vlastivědném ústavu Vsetín

Během terenního výzkumu v letech 1970 a 1971 byl získán tento sbírkový a dokumentační materiál:

1. dva klepače, kladívko — „krchánek“ a jednostranný brusný kámen „brusák“ (\varnothing 47 cm, v. 9 cm) daroval Jan Štastný, Liptál č. 217, brusák dvoustranný (\varnothing 50 cm, v. 20 cm) od Pavla Vaculíka — Heverů, Liptál č. 378, brouskařské kleště a dřevěná forma od Karla Frýdla, Liptál č. 292,
- dokumentace postupu výroby brouska od rážky po hotový brousek osekáváním, štípáním a strojní výrobou — celkem 8 kusů z Liptálu, Lhoty a Seninky,
- pukací kámen — „pukáč“ (\varnothing 54 cm, v. 1,2 cm) od Pavla Vaculíka — Zámečníků, Liptál č. 44,
- kamenná poklička na hrnce (\varnothing 21 cm, v. 0,9 cm) od kováře J. Vaculy, Lhota č. 146.
2. Fotografickou dokumentaci prováděli během roku 1970 a 1971 v Liptále, Lhotě a Senince Miroslav Langer a Eva Urbachová — získáno 71 negativů.
3. V roce 1971 byl natočen šestnáctimilimetrový dokumentární film „Oselky“ v Liptále a Senince — kamera Karel Sadila.

Informátoři:

František Vodák, nar. 1902, Liptál č. 28
Karel Frýdl, nar. 1908, Liptál č. 292
Jan Štastný, nar. 1898, Liptál č. 217
Pavel Mrnuštík, nar. 1887, Liptál č. 203
Miloš Vaculík, nar. 1922, Liptál č. 41
Jaroslav Sucháček, nar. 1903, Lhota č. 89
Josef Vacula, bývalý kovář, nar. 1897, Lhota č. 146
Pavel Bravenec, nar. 1903, zemř. 1972, Seninka č. 92

Archivní materiál:

Popis panství vsetínského z roku 1666 — přepis učitele Zeleného — Okr. archiv Vsetín

Protokoly o výsleších valašských evangelíků z let 1777–1780 — Státní archiv Brno, Guvernium R 11/92

Pozůstalostní spisy z Rokytnice, Lhoty a Liptálu z let 1800–1850 — Státní archiv Opava, fond Vs Vsetín a Vs Liptál

Spisy Okr. úřadu ve Val. Meziříčí z roku 1854 a 1895 — Okr. archiv Vsetín, depositář Jablunka

Sčítací operáty z let 1869, 1880 a 1890 z Liptálu, Lhoty, Rokytnice a Ústí — fond OÚ Val. Meziříčí — OA Vsetín

Matouš Václavek: Vlastivěda moravská. Vsatský okres Brno 1939

Ed. Domluvil: O kamenářství v Poličné. Sborník Muzej. společnosti ve Valašském Meziříčí č. 3–1899, str. 23–25

Rud. Janovský: Domácí průmysl na Holešovsku. Český lid XXIX, 1928–1929, str. 239–221

Úřední list Okr. hejtmanství ve Valašském Meziříčí 1897–1939

Frant. Váňa: Radostná budoucnost lidové a umělecké výroby. Valašsko II, 1953, str. 29–33

25 let výrobního družstva Lipta, Liptál 1971

Poznámky:

1) Podle Machkova Etymologického slovníku (str. 342) se výraz „oselka“ vyskytuje v českých zemích jen v nářecí valašském a lašském. Je to diminutivum feminina „osla“, rozšířeného ve významu sekáčský brousek ze staroslověnského „osla“ do slovenštiny, polštiny, dolnolužickiny a dalších slovanských jazyků. V archivních materiálech je uveden vždy pouze název „brousek“, „brúsek“.

Sklad hotových brouskařů v JZD Lhota u Vsetína

Titulní list Biblí české uložené v muzeu ve Val. Meziříčí s rukopisnými ex libris.

PŘÍPISKY VE STARÝCH TISCÍCH VLASTIVĚDNÉHO ÚSTAVU VSETÍN

LADISLAV BALETKA

Bohaté sbírky starých tisků Vlastivědného ústavu Vsetín uložené v muzeích v Kelči, Valašském Meziříčí a Vsetíně, nejsou jen hodnotným pramenem informací o vývoji knihtisku, o vývoji literatury a vzdělanosti jednotlivých společensko-ekonomických formací. Slouží zároveň jako zajímavý pramen k poznání významu knihy v našem regionu v jednotlivých minulých historických etapách už téměř od vynálezu knihtisku. Se zřetelem na společenské poměry

v uplynulých staletích je nutno už předem říci, že těmto knihám a sbírkám neubírá nic na významu ani okolnost, že jde nejčastěji o literaturu náboženského obsahu. Zakrývat tuto skutečnost, či ji zlehčovat, znamenalo by zároveň popřít vážnou úlohu, kterou tištěná kniha bez rozdílu zaměření měla, a vlastně falšovat historickou skutečnost. Konečně se i v náboženské literatuře uložené v muzejních sbírkách projevuje rozdílnost jejího poslání v širokých lidových vrstvách. Zvláštní úlohu měly jistě knihy bratrské nebo evangelické, tajně uchovávané v rodinách valašských evangelíků, které se staly mocnou oporou lidového revolučního hnutí valašských poddaných v předvečer vydání Toleračního patentu.

Knihy vydaných před rokem 1850 s obsahem naučným nebo zábavným je ve sbírkách Vlastivědného ústavu Vsetín poměrně málo. Souvisí to patrně s tím, že na Valašsku, vyjma Valašského Meziříčí, nevzniklo ve středověku výrazné centrum renesanční, či barokní kultury a vypjaté náboženské poměry na venkově, k němuž rozhodně musíme počítat také středověká městečka Vsetín, Rožnov p. R. a Kelč, nedovolovaly vytvořit podmínky pro proniknutí takovéto literatury mezi prostý lid. Ostatně i v Meziříčí lze tyto knihy očekávat pouze v nejbohatších městských vrstvách. Jinak samozřejmě i na Valašsku, lze-li toho termínu použít pro celé území nynějšího vsetínského okresu, byla naučná i zábavná literatura zastoupena v knihovnách šlechty, duchovenstva i církevních institucí. Sledovat, jak tomu bylo u nás konkrétně, je ještě dnes předčasné, a i když vezmeme v úvahu platnost obecně přijatých kréd v kompendiích věnovaných vývoji české literatury, pohybujeme se dnes bez tak na příliš nejisté půdě. Dosavadní známý písemný materiál nám totiž dovoluje studovat rozšíření knih, a to jen v hrubých obrysech, až od počátku minulého století. Už z toho důvodu mohou cenné údaje poskytnout právě přípisy v dochovaných starých knihách. Je škoda, že úkolu zpřístupnit je se dosud neujalo žádne studijní bibliografické pracoviště, protože rozšířenosť knihovního bohatství v množství muzeí a knihoven je vážnou překážkou k docenění významu starých tisků pro jednotlivé oblasti regionální badatelécké činnosti a tím samozřejmě pro poznání celého našeho dosavadního kulturního vývoje a úlohy, kterou v něm hrála kniha.

Soupis přípisů a glos ve starých tiscích ze sbírek muzeí sdružených ve Vlastivědném ústavu ve Vsetíně je uspořádán podle jednotlivých muzeí. Anotace přípisů uvádí na prvním místě signaturu starého tisku v příslušném muzeu, zestrojený název, místo, rok vydání a příslušné číslo, pod nímž je kniha uvedena v Knihopise starých českých a slovenských tisků. Vlastní přípisy jsou, pokud možno, otištěny doslově podle běžných transkripčních zásad, v některých případech bylo přistoupeno k otištění záznamu jen regestovým způsobem. Přípisy ve sbírkách starých tisků budou ve sborníku Práce VÚ Vsetín postupně otištěny podle muzeí v tomto pořadí: Valašské Meziříčí, Vsetín, Kelč.

MUZEUM VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ

Sbírka starých tisků valašskomeziříčského muzea je vlastně nejstarší na území východní Moravy a k 1. lednu 1972 čítala mimo staré tištěné jarmareční a náboženské písničky 1443 svazků. Připomeňme si, že ustavující valná hromada valašskomeziříčské Muzejní společnosti se sešla 18. ledna 1884, necelého půl roku po tom, co se v Olomouci vytvořil Vlastivědný muzejní spolek, a že valašskomeziříčské muzeum vzniklo po olomouckém jako druhé české muzeum na Moravě. Vzhledem k tehdejší úloze města v kulturním dění, věhlasu zakladatelů muzea i vzhledem k významu, který muzeu přísluší pokrovkové české vrstvy, podařilo se valašskomeziříčskému muzeu zachránit dodnes ještě náležitě neoceněné množství dokladů o vývoji společnosti i přírody. Mezi nimi je ovšem také velký počet starých knih, které byly v té době evidovány v knihovně muzea a pak z nich byla vytvořena „sbírka starých knih a listin“. Ve třicátých letech byla tato sbírka starých tisků několikrát rozšířena početnými dary významného valašskomeziříčského sběratele starožitnosti, lékaře Dr. Františka Bendy. Identifikovat dnes dárce jednotlivých knih je většinou obtížné. Příručková kniha muzea je dochována až z let 1896–1948 a zprávy o příručkách uveřejňované před rokem 1896 v Opavském týdeníku a ve Valašských hlasech jsou velice kusé. Ostatně i záznamy ve zmíněné nejstarší příručkové knize jsou velmi strohé a omezují se v podstatě na údaje o darování „starých knih“ případně s uvedením počtu kusů. Tato skutečnost velmi ztěžuje vytvoření konkordance mezi údaji staré příručkové knihy, inventáři založenými v 50. letech a v nedávné době zhotovenými katalogizačními kartami v rámci celostátně prováděného 2. stupně evidence sbírkových fondů. Nutno předeslat předem, že do tohoto soupisu příspisků nebyly zahrnuty některé staré tisky, které pocházejí z knihovny baronů Baillou (nesou tištěné ex libris „Josef Baro de Baillou“), knihy z knihovny Františka Josefa hraběte ze Žerotína a Mariánské koleje ve Valašském Meziříčí, vesměs z první poloviny 19.

L 10
M. Konečný: Kazatel domovní. Brno 1783 (4280)

V explicitu: Léta 1804 byla (kniha?) za 16 rýnských.

L 13
Jan Kelský: Conciones festivales (3911)

Titl. list: Ex libris Antonín Kremer. Koupena 1841 za 7 rýnských Franc Sprinc 1841.

L 14
J. Drechsel: Krížová škola. 1762 (2108)

Vincencie Prošková zemřela 14. 11. 1876.

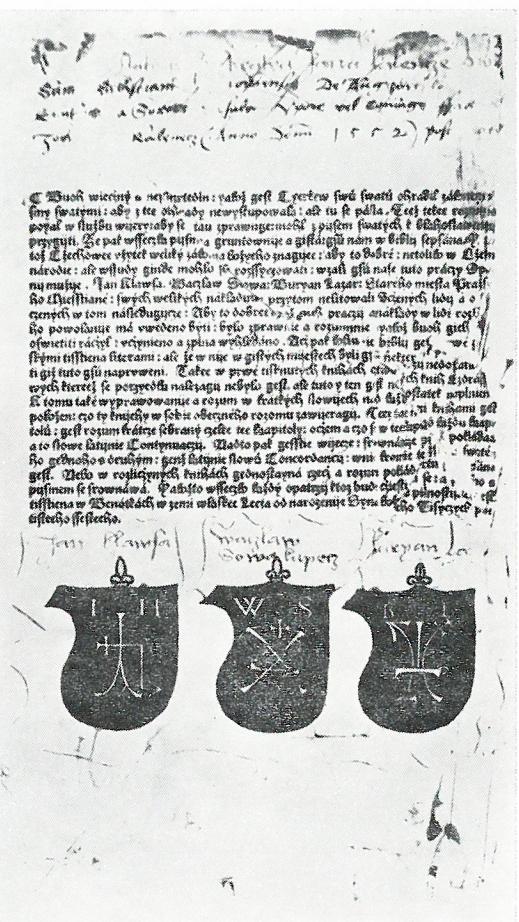
L 17
Georg Scherer: Kázání na neděli. Most 1704 (15351) Kronikářské zápisy z 19. století.

L 26
Anton Janza: Výtaž znova zkúšeného. Uh. Skalice 1771 (3508)
Ex libris Antonín Harnay, varhaník ve ... (?) 1817.

L 34
Život pana Ježíše. Olomouc 1791.
Př. předeští (18. stol.): Michal Vašat. Tato knižka jest Josefa Nohavice ze Zašové L. P. 1832.

L 43
Písničky dopisován ručně 1747. Přípisek z pol. 18. století: bratr Pavel je mi dlužen V zlatých. Začátek a části textu dopsány v roce 1791 Jakubem Olšákem ze Vsetína pro Jakuba Ticháčka z Vizovic, jemuž kniha v roce 1791 náležela.

L 46
Otázky učení křesťanského (Praha) 1591.
Př. předeští nejstarší rukou: Z knih kněze Adama Ráži vysokomejjtského. V ozdobném rámečku (asi přelom 16. a 17. století):

Dis Buch gehert zu dem Ehrsamen Herrn Nicolas N. mit wohnern im Stadtlein Kunstadt. Pozdější rukou: Tato knížka jest slovutného muže pana Mikoláše N. soudeda měst. Kunštátu darovaná 1628 mně Jiříkovi Condilusovi za jinou knihu, kteráž slula Domovní hospodář. Nejmladší zápis: ... 1687 ... daroval tuto knížku knězi Michalovi. Na zadním přídešti: Rok 1838 byla tak veliká zima, takže ve sklepích mnoho kobzole pomrzlo a byly za 5 krejcarů štvrtka kobzoli a v Pešti 1838 (byla) taková voda, mnoho dědin pobrala a domů mnoho pobůřila.

L 48

Tomáš J. Pěšina: Prodromus Moravographie. Litomyšl 1663 (7034)
Písmem ze 17. stol.: *Ex libris Georgii Lambert, Capit. Náměšt.*

L 53

Lewis Bayly: Praxis pietatis. Praha 1786 (1022)

Tato kniha jest vlastní Ignáce Smala roku 1794. Písmem z 18. stol.: Knižka o pobožnosti právě náležející Janovi Hromadovi.

L 54

Josef Flavius: O válce židovské... Prostějov 1539 (3627)
V městě Brně — sestry řádu sv. Františka 1683; 1882 František Zatloukal.

L 58

M. Konečný: Kazatel domovní. Hr. Králové (4278)
Jiřík Babovec 1805.

L 64

Jan Kapita: Postila. Kraslice (377)
Doplňeno rukopisně Tomášem Šolkem z Bystřičky pro Jana Zajíčka z Bystřičky koncem 18. století nebo v první polovině 19. století.

L 66

Jiří Strejc: Žalmové neb zpěvové. Kraslice 1587.

Na zadním přídešti: A. Holík č. 6.

L 67

Konfese českých bratří. Ivančice 1571 (1605)
Rukopisně připsána modlitba.

L 71

J. Lanterberk: Politica historia. Praha 1584 (4735)

V explicitu kronikářský záznam z 15. 6. 1811 o drahotě, neúrodě, zavedení bankocetlí a o vrchnostenském útlaku.

L 75

Jan Ferus: Postila. Praha 1575 (2450)
Na přídešti: Tato postyla byla koupena od Jana Filípka z Dolního Žukova, psalo se 2. 1. 1706.

L 77

Nový zákon. Halle 1782 (17132)
Na přednášce modlitba v polštině, k vazbě použito listu papíru se záznamy o docházce dětí do školy v březnu a v dubnu 1826.

L 81

Daniel A. z Veleslavína: Kalendář historický. Praha 1590 (59)

Před str. 1: Mariana Sedláček geborene Dlouhý von Tobitschau in Mähren 1820 in ihren 30ster Jahres Alter annotiert; str. 37: Léta 1612 umřel Rudolf císař král uherský, český etc., arcikníže rakouské, kníže slezský, markrabě moravské, lužické etc.; str. 71 — k tištěné zprávě o výpravě proti Turkům do Uher připsáno: Nic nezpravili, Seget ztratili a mnozí zemřeli, páni jiní nemocni se navrtili; str. 92 — Ukřižování — dětská kresba tužkou; str. 112: Léta 1614 umřel pan Karel Bergar z Bergu a v Holomouci na domě; str. 121: Léta 1615 umřel pan Bohuslav Bergar z Bergu a na Bouzově etc. Prokurátořem byl při soudu zemském upříjmým (sic), pobožný pán, spravedlnost a pravdu milující, otec poddaných jest; str. 427: Léta 1608: Lidmila dcera Eliáše Joram narodena 6 hodin na noc; str. 496: Léta 1548 Eliáš Joram Domažlický se narodil, minister ecclesiae orthodoxorum fratrum etc.; str. 539: citát zapsaný v češtině a v latině cca 1830 Fabiánem Kosteckým — Jez, pij, hrej, dokudž živ, dobrou vůli měj, po smrti žádné rozkoše nečekej; str. 592: u tištěného textu — Léta 1584 v sobotu umřel v Kolíně nad Labem Mistr Jan Rosacius Sušický, někdy professor poeticae v Učení pražském — je rukopisná poznámka: byl písárem kolínským. Já E. J. (Eliáš Joram) byl jeho spovědníkem (?) před dvěma dny sem mu sloužil v. s. (večerní svátoš?).

Rukopisné poznámky z 16. a poč. 17. stol. jsou psány Eliášem Joramem, který knihu získal po roce 1584. Vzhledem k tomu, že Joram byl Český bratr se dá soudit, že byl správce bouzovského sboru — přinejmenším za Pergů z Pergu. Víme totiž, že zdejší fara byla v rukou Jednoty už v sedmdesátých letech 16. století. Joram odešel z Bouzova někdy v letech 1615—1617, neboť úmrtí posledního Perga na Bouzově — Mikuláše (+ 1617), již ve svých poznámkách neuvedl, jak by se jinak dalo očekávat.

L 82

Modlitby cíkevní. 1618 (5799)

V explicitu: Josef Chromela (písmem z 19. stol.)

L 97

Johann Arndt: Patery knihy o pravém křesťanství. 1715 (248)

K vazbě bylo použito části úředního spisu (... žalobce J. Koštury z Ratiboře jest neopravněnou proti slav. c. k. soudu...), dle něhož zřejmě kniha byla v 19. století a patrně již dříve v Ratiboři (o. Vsetín).

L 105

Nový zákon. Praha 1497—1498 (27)

Na prvních dvou dodatečně vlepených listech: Daroval P. Josef Spáčil, far. v Tiché po starém písmáku tamže (rukou E. Domluvila — záznam o darování knihy do muzea). Uprostřed strany tužkou: Nový Zákon Pražská bible 1498, v dolní části strany jiným rukopisem: Nový zákon vydaný na St. M. Pražském u Janaty z Vys. Mýta r. 1498. Na druhé a třetí str. vlepených listů: Tato kniha patří Ignáci Kašpárkovi do Tichej myndřovi a má ju vypůjčenou starý Fojt z Myšiho, od něho Jan Pustějovský. Dar ducha mou-

drosti je nad drahé kamení. Poněvadž tato kniha je tak stará, a byl takový, který si ji nevážil a nechal ji zanedbanou, a na to se zase našel takový, který ji nechal opravit, aby to drahé slovo boží nezhyntulo, které bylo před tisíci lety oznamováno, slovo pravdy svatého evangelium. Tento člověk jest nehodný zde, i také u Boha, poněvadž památné věci jsou na věčnost a vždycky se obnovuje tvář země božské moudrosti. V těchto letech 1846 až do 1850 rovněž mnoho se skupilo na světě moru, hladu a krveprolití a zkázy národu mnohých. Asi v polovině knihy je zápis: Opraveno od Ignáce Kašpárka 1840.

Srov. Eustach Bittner, Dva vzácné české prvotisky v knihovně muzea ve Valašském Meziříčí. Časopis Slezského muzea XIV. 1965 B, str. 174—175.

L 106

Josef B. H. Bílovecký: Doctrina Christiana. Olomouc 1721 (1142)

Titl. list (písmem z 18. stol.) Ex libris Joannis Janoschik kooperatoris Misteka (?), ex libris Mathiae Antonii Steffka, parochi Dörfensis, Ecclesie Bielotinovi legatus ab administratore Beness, parochio loci?

L 107

J. Kořiska: Postila. Olomouc 1764 (4345)
K vazbě použito papíru s rukopisným německým textem se zmírkou o soukeníkovi z Krásna n. B. (18. stol.).

L 109

Epištoly a evangelia. Brno 1705 (2341)
Explicit: Kašpar Kratochvíl 1803.

L 110

Václav M. Štajer: Postyla... Praha 1731 (15946)

Př. přídešti: zápis o úmrtí Marie Drozdové 15. 9. 1794, o pokřtění majitele knihy (jmenoval se Jiří, příjmení neuvedeno) 29. 1. 1747 farářem Keplem.

L 111

Š. Scipio: Postila katolická. Praha 1695 (15254)

Př. přídešti: Kajetán Háje.

L 112

J. Kořiska: Postila... Olomouc 1763 (4345)

př. přídešti: Toto čtení náleží Franz Kociánovi č. 124 z Trojanovic. Explicit: Kocián Antonín č. 161 v Trojanovicích, když se stalo a ty knížky se ztratily, tak mně je vratte.

L 114

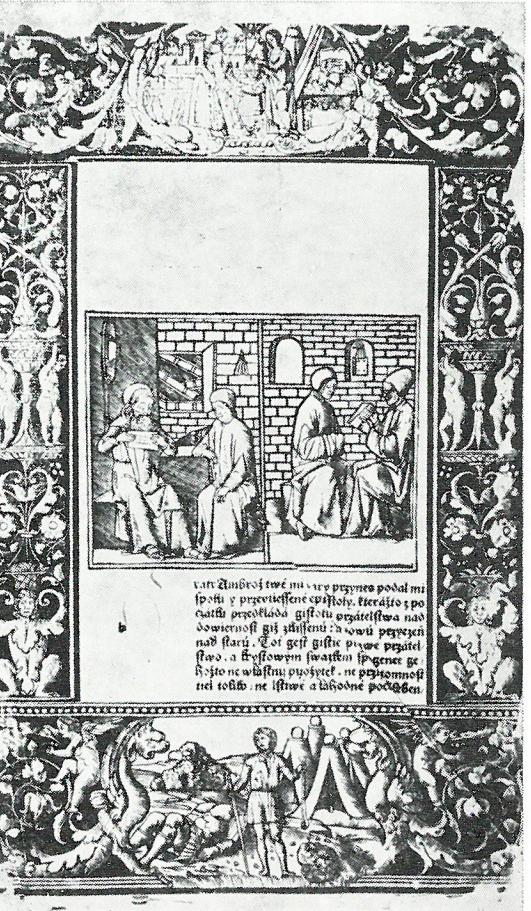
Vejtah z písma svatého... Opava 1775 (16826)

Př. přídešti: Tato kniha jest Josefa Satánka ze Stříteža kúpená roku 1775. Na zad. přídešti ditto s datem: 5. februarii 1775.

L 118

Biblí česká... Benátky 1506 (1097)

Př. přídešti: ... J. N. skrz jeho manželku, bral ju roku 1780, mjeli spolu jedno dítě... takový tuto bibli... Petrarcha... 1800 (jde většinou o části slov — papír s tímto textem byl později stržen a přelepen novým papírem). Titl. list:

Z Bibli české — uprostřed učitel a žák při čtení.

Ex libris Wenceslai Joannis Moschnowsky Co operatoris Gezoviensis, die 22. februarii 1732, iam absoluta 4. aprilis Anno 1732, — TJT TVL V=S 1653, Ex libris Bernardi Kristian dekanii Viskoviensis Anno 1653; na zadní straně titl. listu písmem ze 18. stol.: Toto jest bratra Jana Kalence bibli. Sum Sebastiani (TOva?) coviensis de Aujezděčko emtus a sorore Ursula vel conjugē fratre Johanni Kalenec Anno domini 1552 post mortem (ejus). Na str. 74 písmem z 19. století: Ex libris Jiříka Sládka mladšího. Strana 206: Die 16. octobris Benesch Antonius Candidatus Sacro Sancte Theologie Freyberge 1809. Strana 207: Beneschik Anton, Höreder Weltpriesterei im 2. Jahr 1809, 11. octobris. Strana 428 tužkou: Martin Kuban — písmem z 19. století. Na straně 440: Léta páně 1804 dne 23. decembra v neděli ráno o půl třetí hodině narodil se synek jménem Jan Evangelista a má planetu na Střelcu, léta páně 1805 dne 20. januarii umřel Vatter (tj. otec) v Rychalticích ráno v 12 hodin a měl 73

let. Na str. 442: *Léta páně 1804 dne 2. decembra v neděli ráno o 3 hodinách narodil se synek kovářovi jménem Tomáš... planeta na Střelu*. Na str. 452: *Thomas Antonius Wane-cius parochus Bohuslavicensis Anno domini 1699.* Na str. 481: *Kretek Franz léta páně 1876* (napísáno na listu vloženém do knihy dodatečně při její opravě, patrně na počátku 19. století, když byla v majetku Matyáše Kubáně). (Na str. 486 červeným inkoustem: *Matias Kuban 1818.* Na str. 566: *Tato biblia náleží panu Felixovi Sládkovi roku 1803.* Na str. 617: *Sládek Joannes IV. classis gramatica studiosus. Freyberga die 15. octobris 1820.* Na str. 613: *Beneschek Cyril-lus Candidatus Philosophiae die 29. octobris 1810.* Na str. 754: *Beneschek Antonius Theologus secundi anni, Anno 1810 die 4. novemboris Freyberga.*

Druhý díl Benátské bible přivázaný k prvnímu: str. 202: *Matus Kuban, 1838 den 2. září.* Na str. 224: *Ex libris Antonii Wanecii parochi Bohuslavicensis Anno 1700, Pawek 1723.* Str. 234 — obšírný zápis o narození dítěte Bohuslava 19. února 1585 psaný jeho otcem, novorozeného hned zemřelo a pochováno bylo „v kostele dobročkovském mezi kazatelnici a stolicí hned v chó proti voltáři“, dále pak zápis z 9. června 1586 o narození dcery Kateřiny, jež byla pokřtěna od děkana kroměřížského a za kmotry jí byli: „jeho milost pan biskup olomoucký a pan Jan Šembera Černohorský z Boskovic a kmotrymě byly jsú paní Anna... z dolní Lindné a na Čimburku, kteráž jest ji na rukou svých při svatém křtu držela, paní Ludmila Dubčanská paní Kateřina Morkovská z Zástrizl a paní Žofka Podstatská z Prusinovic; dale pak na stejném místě zápis o narození Ctibora 31. května 1588, který byl křtěn 13. června „Na Novém zámku od velebného kněze Matěje kanovníka z Kroměříže z kostela sancti Mauricii“, a za kmotry mu byli: zástupce olomouckého biskupa kněz Albrecht Kozubinus, probošt kostela sv. Mořice v Kroměříži a kanovník, kněz Ekhardt ze Švábenic a ze jmen kmotřenek je čitelně pouze jméno Dorota Kropáčky z Nevedomí. Na tomtéž místě je pak zápis o úmrtí dcery Kateřiny 2. září 1588, jež byla pochřebena „do sklípku“ pod oltářem v kostele dobročkovském, zápis z 26. listopadu 1589 o narození Mikuláše v Brně (za kmotry byli brněnský probošt Petr Volčík a Jakub starší Vojska, kmotrou byla Kateřina žena brněnského měšťana Mikuláše Vrzaly) a dále pak zápis o narození dcery Anny 17. května 1591, jež byla křtěna na Novém zámku 4. července 1591.

Uvedené zápisys jsou velmi cenné nejen pro genealoga. Dovídáme se z nich, že prvním známým majitelem knihy byl Český bratr Jan Kallenec, po jehož smrti prodala v roce 1552 jeho manželka Uršula bibli Sébastienu Tovačovskému (?) z Oujezdceka (toto místo se na Moravě nepodařilo lokalizovat). O osudech prvního dílu (je totiž pravděpodobné, že nynější první a druhý díl nebyly v té době spojeny v jeden svazek) pak není známo nic až do roku 1653, kdy patřil vyškovskému děkanu Bernardu Kristiánovi, od něhož pak knihu získal Tomáš An-

tonín Vaněk, farář v Bohuslavicích, jehož ex libris tu bylo poznamenáno roku 1699. Druhý díl Benátské bible naproti tomu nese jeho ex libris až z roku 1700 a zdá se, že někdy brzy po roce 1700 byly oba díly svázány v jeden svazek. Také historie 2. dílu není nezajímavá. Více pozornosti si vyžádaly zápisys na str. 234 druhého dílu, jež jsou částečně poškozené přilepením listu (použitého později jako přídeští) na zadní desku. Papír byl přitom druhotně poškozena a učinil některé části textu nečitelnými. Zápisys jsou psány drobným písmem jednou písmařskou rukou se snadno zjistitelnými časovými odstupy v barvě inkoustu i duktém rukopisu podle stáří samotného pisatele. Sporé zmínky o Nových zámcích i o kostele v Dobročkovicích, zastoupení šlechty i biskupa při křtu dětí písatele, nenechávají na pochybách, že máme v tomto případě před sebou knihu, která sloužila jako pomůcka pro chvíle náboženského rozjímání samotného majitele panství. Zbývá ještě říci, že panství Nové Zámky, k němuž náležel hrad a ves Nové Zámky, ves Dobročkovice, pusťa ves Kyhnice, ves Nesovice, tvrz a ves Zástrizly a půl pusté vsi Starče, držel v letech 1585—1591, z nichž pocházejí uvedené zápisys, rytíř Mikuláš z Hrádku. Ten panství koupil od bratrů Jindřicha a Zikmunda ze Zástrizl (do zemských desk mu byl kup intabulován až v roce 1590) a statek držel ještě v roce 1595. V letech 1608—1610 náleželo panství Nové Zámky jeho synu Michalovi z Hrádku. Zdá se, že zápisys v Benátské bibli rokem 1591 nekončily, ale že pokračovaly ještě v době, kdy do knihy zapisoval Mikuláš z Hrádku na druhé části papírového dvojlistu přilepeného na zadní desku (dnes je tato část ztracena).

Od roku 1700 měly tedy oba díly knihy s jistotou už vždy jednoho majitele. Patrně 22. února 1732 koupil knihu Václav Jan Mošnovský kooperátor fary v Ježově, o. Hodonín. Jméno majitele knihy v roce 1780, jenž ji získal sňatkem s vdovou po předchozím majiteli knihy, bylo napsáno na předním přídeští a je dnes nečitelné. V první polovině 19. století kniha velmi často měnila majitele, mezi nimiž byli také studenti piaristické koleje v Příboře (Antonín Beneš 1809, Cyril Beneš 1810 a Jan Sládek 1820). Posledním držitelem knihy, který do ní napsal své jméno v roce 1876, byl František Kretek.

L 121
Lewis Bayly: *Praxis Pietatis(?) fragment* (1015)
Explicit: německý zápis o darování knihy, nečitelný.

L 122
J. A. Komenský: *Janua linguarum...* Praha 1669 (4225)
Př. přídeští: latinská básně. Titl. list: *Ex libris P. Majer,* v explicitu připsány rukopisné básně a lékařské recepty z 18. století.

L 124
F. Nicolai: *Historie království Kristova...* 1632 (6184)
Před r. 1895 náležela kniha Josefu Pokornému st. ze Vsetína na Národopisné výstavě v Praze

jí vystavoval Matouš Václavek. V textu je řada rukopisných glos vážících se k obsahu knihy.

L 126

Summovní a gruntovní výklad celého písma svatého... 1730 (16722 — 2. díl).

Př. přídeští: *Jan Vanduch z Malé Lhoty č. 57. Dle památky Anno 1780 na den 14. 12. vydala se Anna... na pilu za Jakuba Staněčka.* Zad. přídeští: *Anno 1783 Roza...*

L 127

Lewis Bayly: *Praxis Pietatis.* Trenčín 1641 (1016)

Chybějící text doplněn rukopisně, v explicitu: *Tomáš Bassel anno domini 1795* (patrně autor rukopisných doplňků textu).

L 137

Nebeský prsten zlatý. Brno 1718 (14454)

Př. přídeští: *Tato knížka patří Marianě Fam(f)rlik do Medřic.*

L 139

Nový zákon... Žitava 1720 (17121)

Expl.: *Tomáš Machálek* (knika pochází pravděpodobně z Ratiboře (o. Vsetín)).

L 141

Jako výše. (17121)

Př. přídeští: *Jan Baroš č. 111.*

L 156

Jiří Třanovský: *Cithara sanctorum...* Bratislava 1790 (16325)

Př. přídeští: zápis o darování knihy manžely Cincialovými z Karpentné (nyní Polská lidová republika) č. 43 evanglickému sboru v Jabluncu. V roce 1908 po vyhoření tamějšího evangelického kostela.

L 160

J. Sarganek: *Cithara sanctorum...* Lipsko 1737 (15221)

Str. 375—384 doplněny rukopisným textem.

L 161

O. Satoryus: *Summovní postyla...* Bratislava 1779 (15226)

Na titl. listu: *Žitník Jan.*

L 177

J. F. Spener: *Postyla...* 1729 (15597)

Př. přídeští: zápis jesuity (?), že kniha byla nalezena 2. května 1781 u Jana Ondruše v Halenkově a má údajně pocházet z Růžďky.

L 179

J. Petrozelimus st.: *Postyla neb kázání.* Praha 1613 (7063)

Předsádka: zápis o přijetí knihy do knihovny gymnasia ve Val. Meziříčí v r. 1876.

L 180

Nový zákon... Bratislava 1783 (17132)

Na začátku knihy a v explicitu rukopisné záznamy týkající se obsahu knihy.

L 181

Konfesí helvetská... Berlín 1784 (1610)

Zad. přídeští: *tato knížka patří Bárkovi.*

L 182

F. Polásek: *Písmo svaté...* Brno 1791 (14135)

Př. přídeští: *Josephi Scheny presbyteri.* Na titl.

listu. oválné razítko z minulého století s opisem: Heinrich Ferl.

L 183

Bible katolická... Praha 1778—1780 (1113)

Př. přídeští: *Georg Šimčík den 5. Jänner 1819. Antonii Březovský kapelanus Mesricensis sanctiionirt von Hern Franz Semana, stud. Josef Mosch.*

Valentin Smetana 1. 7. 1888. *Samctionirt von Hern Anton Otevřel.* Předsádka 2. dílu: *Bible náleží Josefově Heryánovi a manželce mojí Kateřině léta 1867.*

Explicit: *Josef Zach léta páně 1888 Franc Smetana.*

L 184

F. Pernsteiner: *O víře a náboženství...*

Brno 1783 (7002)

Zad. přídeští: *Meseritsch 17. Mai 1812 Anton Plesník. Tyto knížky náleží panu Plesníkovi. Do knížku ukraďe, tomu ruka upadne.* (do muzea knihu daroval J. Plesník, řezník ve Val. Meziříčí).

L 185

Svatých otcův pláč v temnostech... 1721 (Knihopis neuvádí)

Př. přídeští: *Tato knížka je vlastní Tomáše Mička.*

Explicit: *Miček Tomáš, Čeladná dne 27... Matěj Miček.*

L 186

L. Golffine: *Postylla...* Praha 1786 (2721)

Př. přídeští: *Stědroň (?) Valentín z Rožnova, No 110.*

L 187

M. Elffen: *Katolická sprosto-pravda...* Praha 1749 (2231)

Titl. list: záznamy o narození dětí majitele a jeho rodičů z let 1796—1800, majitel není jmenovitě uveden.

L 191

Katechismus arcibiskupství pražského. Praha 1766 (3791)

Př. přídeští: *Joannes Baar, theologie auditor 1829.*

L 192

J. Tonsoris: *Sana consilia medica...* Skalice 1771 (16262)

Př. přídeští: *Patří panu Tomáši Kubalovi č. 169* (do muzea daroval dr. František Benda).

L 195

K. J. Seibt: *Kniha katolická...* Praha 1780 (Kn. neuvádí)

Explicit: *1782 roku 3. marce menovitě na Popelc vzalo most u města Meziříče a nekteré lidi se bašis potopili a nekteří pak se retroval(i) ven z vody. Nejaký Švihel ten se dozajista utopil. Jan Klučka i se svý ženou také se topil, ale se dostal ven. Nejaký Mistek z Králové ulice, Marekův syn, Josef Vítěk... ale dozajista ti na věčnost se utopili. Tato knížka jest Anny Antonína Vašice vlastní dcery z města Meziříče.*

L 196

J. Koniáš. *Jediná choti beránkova...* Hr. Králové 1733 (4296)

Př. přídeští: *Tyto knížky sú moje Martina Baara*

v městě Štramberku No. 32 anno domini 1803. Pak následují zápisu o narození rodičů majitele, jehož strýcem byl Josef Hykl z Halenkova (+ 29. 11. 1797). Na zad. přídešti majitelův záznam, že tuto knihu dostal jako odměnu za psaní od pátera Blaseta (za napřaný arch obdržel na penězích 7 krejcarů, celkem dostal 12 rýnských 48 kr.).

Ve sbírkách muzea ve Val. Meziříčí jsou rukopisné modlitební knihy, které napsal a vyzdobil na počátku 19. století Martin Baar ze Štramberka.

L 198

Všeobecný rád soudní pro Čechy a Moravu... Víděn 1781
(Knihopis neuvádí)

Př. přídešti: *Tato kniha jest Josefa Vojtka Tičavského*. V explicitu zápis o prodeji dobytku.

L 199

Katechismus domácí... Olomouc 1723 (Knihopis neuvádí)

Před. přídešti: zápis z roku 1731 o zapůjčení knihy, zadní přídešti — nečitelný zápis z roku 1752.

L 200

Život... Josefa Kalasánského... Litomyšl 1768 (17616)

Př. přídešti: *Kateřina Michnova č. 215*.
A. Polachová, Frenštát.

L 203

Convivium animae christiana... 1686.
Př. přídešti: *Al. Koutný, ecclesie catholicis sacerdos*.

L 207

J. Strejc: Žalmy... 1587 (17528)
Zad. přídešti: *Franc Machovský, kolář*.

L 209

Kniha bády a pomoci pro sedlský lid. Brno 1789 (Knihopis neuvádí).

Př. přídešti: *Josef Žlebčík Nr. 83*.

L 212

S. Vydra: Svazek kázání svatebních... Praha 1799 (16706)

Incipit: *Lukeše Františka Bohuslava posluchače bohosloví* (z roku 1829).

L 213

Ecclesiasticus... Olomouc 1726 (2201)
Incipit: *Přindáři Josefu Barošovi z Hutiska*.

Explicit: *Tato Jesus Syrach patří Josefu Baroš z Hutiska. Johan Korytár dne 15. listopadu*.

L 215

K. Werner: Sedmdešátero přemyšlování... Praha 1785 (Knihopis neuvádí)

Př. přídešti: *Martin Baar, anno domini 1804... in metropolis Štramberk No 32*.

L 218

Nový zákon... Praha 1597 (17117)
Zad. přídešti: *V roce 1840 sel jsem žito 3. února, oves 4. února, žalo se žito 4. září*.

L 221

J. Beckovský: Katolického živobytí... základ... Praha 1707 (1049)

Incipit: *Františka Páčová, Karel Páč*.

L 222

A. J. Kelský: *Consiones festivales*... Praha 1732 (3910)

Při opravě vazby bylo použito úředního spisu z Krásna n. B. z 25. 11. 1845, na zadním přídešti přilepeno osvědčení o zaměstnání Jana Váni v Hukvaldech s otiskem pečeti Hukvald (s datem 1766).

L 223

P. J. Axlas: Nábožný horlivý vůdce do města svatého... Praha 1720 (906)

Př. přídešti: *Tato kniha jest Martina Pomockého z městečka Rožnova*.

Titl. list: *Michal Anastasius Jan Kramoliš z městečka Rožnova*.

Zad. přídešti: *Johan Bayer z Rožnova A. D. 1854*.

L 225

D. Nitsch: Berla královská Jezu Krysta... Praha 1709 (6194)

Př. přídešti: *Ex bibliotheca conventus Zasovensis. Franc Ondruš z Krasna No. 23*.

Jde o jednu z mála dochovaných knih z knihovny trinitářského kláštera v Zašové zrušeného Josefem II. Snad nebyla jediná, která se dostala do okolních obcí.

L 226

M. Pelizotti: Unum, binum, trinum, to jest jedno, dvoje... Praha 1751 (6991)

Př. přídešti: *Ex libris in duabus thomis Ludovicii Ignatii Glöckel, capellani Holesch (oviensis) cum paratus sine compactura 8 florenos 1754*.

L 227

Bible svatováclavská... 1712 (1111)

Titl. list: *Ex libris Vnicentii Ottopal, quondam parochi Saitendorfii (Stránik — pozn. L. B.), nunc Strambergae. Anno 1821 die 31 octobris*.

L 229

Ignác z Loyoly: Duchovní cvičení... Praha 1721 (3356)

Př. přídešti: *Valentin Veselý, Kelč No. 53, Martin Brnovják*.

L 235

Duchovní výborná pravidla... Opava 1776 (14330)

Titl. list: *Martin Pavláček 30 kr. Františka Šimčík*.

L 237

W. Stanyhurst: Boha nesmrtelného... historie. Praha 1708 (15663)

Př. přídešti: *Tato knižka náleží Janovi Zátopkovi do Křivého No. 67. Kdyby se ztratila a nekdo ji našel, aby ji dle křesťanské lásky navrátil — bude bez hříchu a Pánu Bohu se to bude libit a dostane lásku nálezní*.

Titl. list (písmem z 18. stol.): *Ex libris Joannis Laurentii Vrbiko* (do muzea daroval MUDr. Fr. Benda).

L 239

P. Raitr: Knížka modlitební pro obecný lid. Brno 1797 (14794)

Př. přídešti: zápis o úmrtí rožnovského děkana v roce 1842 a o jeho životě a činnosti.

L 240

M. von Cochem: Velká štěpná zahrada. Praha 1778 (5355)

Př. přídešti: *Franc Palát umřel 10. června v 3 hodinách 1864. Tatínek umřel 20. září 1873 ve Fulneku*.

L 241

Rozkošné... modlitby... Gertrudy a Mechthildy... Olomouc 1744 (Knihopis neuvádí)

Př. přídešti: kniha náležela v r. 1864 Josefu Jin drádkovi ze Štramberka, 1824 — Magdaléně Jin drákové ze Stránika.

Explicit: *Tato knížka patří do... pro Barbaru Lupík No. 8*.

L 248

Jiří Třanovský: *Phiala Odoramentorum... Levoča 1635 (16336)*

Před. přídešti: zápis z r. 1784 nečitelný, dto na zad. přídešti.

L 251

J. F. Beckovský: Katolického živobytí základ. Praha 1707 (1049)

Před. přídešti: *Tato knížka patří Martinovi Petřivalskému z Rožnova č. 224. Jan Petřivalský z Láz č. 222 Rožnov (z pozůstatku knihu koupil MUDr. Fr. Benda a daroval ji do muzea)*.

L 254

J. Silberius: Sladký nápoj... Hr. Králové 1737 (15409)

Př. předsádka: *Ex libris Joannis Frytscher theologi 1738 apud eximio ac magnifico patrobongi o lectore magnifico*.

Kdo tuo knížku najde, at ji vrátí, dostane náleznýho, až na hlavu spadne — Vojtěch Filip — (písmem z 19. století).

L 261

M. K. Langhans: Kazatele slova božího... postila 1734 (4676)

Př. přídešti 1. polovina 19. stol.: *Josef Machýček. Postyla Josefa Machýčka No. 87. Machýček Josef má knihu a kdo mu ju ukrade, dostane 50 na řít, a kdyby sa trefilo a mě vícej ukrad, tož dostane 100 nenumerovaných. Knížka koštaje 10 rýnských*.

L 269

Ch. Langhansen: Kazatele slova božího... postyla. Žitava 1712 (4675)

Př. předsádka, 19. století: *Štastný Jan, výměnkář v Ratiboři na Moravě číslo 99*.

L 283

Summovní a gruntovní výklad... písma. I. díl Loubno 1730 (16722)

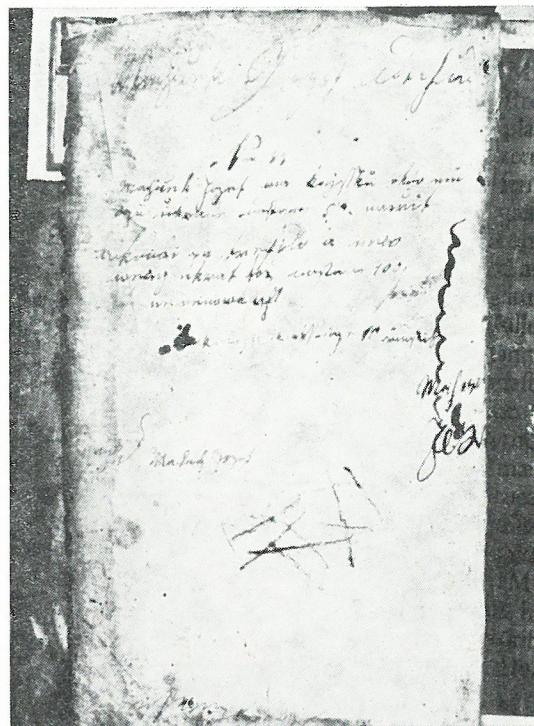
Př. přídešti: zápis z roku 1821 o povichru, povodni a kobylkách (do muzea daroval MUDr. Fr. Benda).

L 284

[Jako výše — II. díl].
Na titl. listu: *Jura Baron z Koňákova. Jan Baron z Koňákova 1823*.

Na před. přídešti: *Matysova Skulinova kúpená roku 1764 dne 20. máje*.

Jurovi Baronovi ta kniha náleží, kúpená od Floriána Skuliny, košt(ovala) 2 rýnské 4 krejcaru.

Přípis v tisku L 261.

L 289

M. von Cochem: Nový nebeklíč... Litomyšl 1790 (5275)

Na před. přídešti z 19. stol. záznam, že kniha náleží jisté Zuzaně (příjmení nečitelné) z Horní Bečvy.

L 295

Epištoly a evangelia. Brno konec 18. stol. (2341)

Př. přídešti: *Josef Koňákovský, Fran(k)shtát Toto čtení patří Janovi Brnovjákoví do Jarcové 1836. Na titl. listu: Toto čtení patří Stěpánovi Brnovjákoví z Jarcové 1802*.

L 299

L. Osiander st.: Biblí malá... Praha 1595 (6660)

Knížka náleží Jakubovi... 1829

L 300

M. Pruger: Kniha naučení a příkladův... Praha 1745 (14463)

Před přídešti: *Josef Navrátil 1867. Ferdinand Janík*.

L 301

S. Mnenster: Kosmografie česká. Praha 1554 (5969)

Na před. přídešti podpisy majitelů 19. stol.: *Josef Jelínek. Jan Jelínek*.

L 304
Duchovní pravidla... Olomouc 1758—1798
(14333)
Př. přídešti polovina 19. stol.: *Tyto knížky patří Francovi Hanákovi z Lešné No. 13.*

L 309
J. Arndt: Patery knihy o pravém křestanství... 1783 (249)
Př. přídešti, z 19. stol.: Anna Rohanová. Památka po tetičce Anně.

L 310
A. Lonicerus: bez tit. listu Přírodověda lékařská. Frankfurt n. Mohanem 1582.
V knize je velké množství rukopisných glos ze 17. a 18. stol., všechny jsou však nečitelné, protože text byl narušen pozdějšími převazbami knihy.

L 342
J. P. Axler: Nábožný horlivý vůdce... Praha 1720 (905)

Př. přídešti: *Tato knížka jest Martina Petřivalského z Rožnovských pasek kúpená od Jana Michny z Rožnova Anno 1722 die 28. decembra.*
Předsádka: *Horianus Beneventus 1792.*

Titl. list: *Ex bibliotheca conventus (Zassoviensis) Ex libris Laurentii Orel presbyteri Ecclesie ... (?)*

Osydy této knihy, jež byla zřejmě rovněž v knihovně zašovského kláštera (ze zbytku textu je nejpravděpodobnější toto čtení), byly zajímavé. Do klášterní knihovny se patrně dostala darem nebo odkazem.

L 344
Kancionál... Praha 1620 (Knihopis neuvedený)

Chybějící části textu jsou doplnovány rukopisně. Před. přídešti: *Josef Babica z Bystřičky pošta Růžďka* (konec 19. století).

L 370
Slovník německo-latinsko-český... Praha 1700 a 1706.
V explicitu z 18. stol.: *Hic liber est meus... Francini Winter.*

L 375
Biblí česká. Praha 1804
Na před. přídešti a předsádce zápisu Josefa Stoklasy učitele v Lešné (u Val. Meziříčí) o slavnosti v Hustopečích v roce 1830, o pozorování Měsíce, o počtu obyvatel v Evropě, o Koperníkových pozorováních, zavěšení zvonů v Lešné v roce 1834 a mimo jiné záznam: *Měl jsem knížku vypůjčenou od Antonína Trefila z Perné o... (?), masopustních z roku 1579 vydanou ve Slaném.*

L 381
J. Huebner: Biblické historie... Bratislava 1792 (3247)
Před. přídešti: *Tuto historii kúpil Jan Melichářik v Hrubéj Lhotě... tato historie je Jiřího... (písmem z pol. 19. století).*

L 384
J. Šulek: Nábožná přemyšlování... Skalice

1836.
Přední přídešti: *Své malé dceři Rozýně Markéte otec* (1. pol. 19. století).

L 393
J. Spangenberk: Postyla česká... Norimberk 1557 (15578)
Na str. 3 z 19. stol.: *Andreas Čečetka* (patrně z Val. Meziříčí).

L 394
B. Balbín: *Miscellaneorum historicorum Regini Bohemiae d decadis I. Liber VII — 1687.*

Na před. přídešti: opis nápisu na náhrobku císařovny Marie Terezie a zápis o jejím úmrtí v roce 1744. Na titl. listu české razítko: České gymnasium v Opavě ič. 3148.

L 408
K. Thám: *Deutsch-böhmisches Nazionallexikon II.* Praha 1799 (16156)

Na př. přídešti: *Josef Schober, Schullehrer in Veselá.*

L 410
K. Thám: *Neues... deutsch-böhmisches Nazionallexikon I. II.* Praha 1799 (16156)

Před. přídešti: *Josef Schober Schullehrer in Veselá.*

In Olmütz im 1856 gebraucht Josef Reich.

L 412
Jiří Třanovský: *Cithara sanctorum...* Bratislava 1803.

Př. přídešti: *Kubica No. 39.* Zad. přídešti: *Kubice Jahana Nr. 31 z Lazov.*

L 421
Dokonalý jednatel aneb zemský advokát... Praha 1804.

Př. přídešti: *Johan Domluvil, Crundeigenthümer in Moravičan No. 29. Franz Kubiček, Schullehrer in Loschitz.* (Kniha byla v majetku otce valašskomeziříčského historika Eduarda Domluvila.)

L 423
Písma svaté Nového zákona... 1786 (17134)

Př. přídešti: *Ex libris Paul Rösler, constadt Rr. 30 cum compactura.*

L 425
Výborné duchovní cvičení... Praha 1810

Př. přídešti: *Tato knížka náleží Josefovici Cochlarovi do numerka 169,1. septembris 1841.* Majitel byl z Val. Meziříčí.

L 426
Písma svaté Nového zákona... 1835.

Př. přídešti: *Jarošek Anna ze Vsetína Nr. 384.*

L 430
J. J. Božan: *Slavíček rajský...* Hr. Králové 1719 (1247)

K vazbě bylo použito psaného inventáře pozůstalosti J. Jurečky z Kopřivnice a spisu obecního zastupitelstva v Kopřivnici z r. 1860, což svědčí o kopřivnickém původu knihy.

L 431
Kaple královská zpěvní a muzikální... Praha 1693 (1458)

Před. přídešti obsahuje záZNAM, že kniha byla v majetku rektora v Libhošti Kajetána Kollerá (rektor od r. 1828, zemřel 19. 12. 1897).

L 433
Písničky duchovní evangelické... Kralice 1615 (12871)

Př. přídešti: *Kacionál tento patří Pavlovi Volčíkovi pasekáři na Vsetíně č. 354 od roku 1869.* Explicit textu je doplněno rukopisně a obsahuje text: *Převzáný tento poklad jako pečet své neproměnné lásky daruje svému pánu švagrů a kmotrovi velmi milému Martinovi Olšákovovi Jan Šimon duchovní pastýř při církvi vsetínské evangelické podle helvetského vyznání dne 18. března 1797. Tento vzácný kacionál kúpil Jura Vilemú od Olšáka Martina na Vsetíně, dal zaň 16 rýnských 16 groš, kúpil ho roku 1802.*

Před těmito zápisu jsou rukopisné modlitby psané Tomášem Šolkem. Chybějící ztracené listy textu byly nahrazeny novými s rukopisným textem psaným podle tištěné předlohy Jakubem Olšákom ze Vsetína v roce 1798. Na konci zápisu: *Tento kacyonál nyní ale patří Janovi Volčíkovi. Je obtahovaný* (tj. vázaný-pozn. L. B.) v Liptáli 13. prosince 1838.

L 435
Zlomek katol. modlitební knihy z 1. pol. 18. století.

Zad. přídešti: 1797 Jiřík David dne 8. mája 1797.

L 436
Písničky chval božských... Samoluky 1561 (12860)

Na přední desce kožené vazby text: *Kacyonál náleží pospolním bratrom v Bystrici Banskej do slovenského kostela 1564.* Na přídeštích české a latinské zápisu vážící se k obsahu knihy ze 17. století a modlitba datovaná 1575.

L 447
J. Sarganel: *Cithara sanctorum...* Praha 1784 (15222)

Předsádka: *Jan Vašíček z Roketnice (dnes Vsetín pozn. L. B.). Tuto knihu jsem zdědil po svém otci v pánu zesnulém Pavlu Vašíčkovi (pol. 19. století).*

L 451
Zemský advokát... Praha 1804.

Př. přídešti: *Hic liber pertinet filio molitori Junakoviensi.* V přívazku záZNAM (19. stol.): *Josef Horečka z Frenštatských pasek.*

L 462
Nový zákon... 1830.

Př. přídešti: *Ten zákon jest Andrysa Martina z Oldřichovic.*

L 463
Tomáš Fryčaj: *Katolický kacionál...* Brno 1842

Př. přídešti: *Barbora Ryšánek, Johan Ryšánek.*

L 462
Zlomek Nového zákona, 18. stol.

Př. přídešti: *Maryna Břez(k)a, Jura Březký.*

L 481
Cely žaltář proroka a krále... Lavida. Brno 1785 (15.750)

Př. přídešti: *Tomáš Kovář 195 v Ratiboři u Vsetína na Moravě* (písmem z pol. 19. stol.).

L 482
Štěpná zahrada... Olomouc 1820.
K úpravě vazby bylo použito dopisu Antonína Barviče asi z poloviny minulého století.

Dytrych: *Zákon pána našeho... Praha 1803.*
Př. přídešti: *Tato knížka je Martina Kulucha z Popovic, kdyby se ztratila.*

Předsádka: *Tento zákon náleží Martinovi z... 1826, do by ji nalez, nech ji navráti. Martin Kautský Schuler II. classe.*

L 492
Jan Kollár: *Slávy dcera... Pešť 1832*
Př. přídešti: *Z knih J. V. Vorlice. Spaček měl v 1859. Na zadní straně předsádky rukopisem: Dodatky ke Slávy dcere z almanachu Vesna na rok 1838 (pokračuje na zadním přídešti).*

L 494
Kacionál... Praha 1620 (Knihopis neuvádí)
Některé části textu jsou doplněny rukopisně.
Na str. 413 přípis: *Léta páně 1781 před první nedělní adventní, v sobotu přišly patenty, dovozený (sic) náboženstvo.*

L 497
Duchovní lůžko... Litomyšl 1830.
Na př. přídešti a předsádce zápis z roku 1848.

L 501
J. A. Komenský: *Orbis pictus...* Praha 1833.
Na před. přídešti poznámkou E. Domluvila o tom, že knihu dostalo valašskomeziříčské muzeum v roce 1903 od Moravského muzea v Brně výměnou za německou modlitební knihu z 18. stol.

L 508
Úplná knížka k čtení... Brno 1804
Př. přídešti: *Jan syn je narozený 16. mája 1861 na Kozorozi.*

L 518
Štěpná zahrada... Litomyšl 1833.
Př. přídešti: *Barbora Radová č. 9. Šimurdová Anna č. 39.* Na zad. přídešti: *Katerina Maniová (?) z Tylovic pod Nr. 10.*

L 526
Josef Pohořelý: *Život pána našeho a spasitele... Hr. Králové a Praha 1844.*
Př. přídešti: *Tento život pána a spasitele našeho zbudován jest v roce páně 1845. Psáno v roce 1846. V Lipníku dánou na začátku ledna. Filip Kupka zbudovatel.*

L 534
Josef Chmela: *Biblické příběhy...* Hradec Králové 1821.
Na zadní straně pap. desky: *Josef Skřebovský cooperatoris Porubensis.*

L 557
Historický kalendář... Praha 1803 (15045)
Př. přídešti: *Kajetán Hájek in Val. Meseritz 1817* (majitel byl ve Valašském Meziříčí mistrem džbánkařem).

L 558
Poloviční nebeklíc... Jindř. Hradec 1839.
Př. přídešti tužkou: *Kdo tu knížku ukradne, tomu ruka upadne. Do tu knížku navráti, tomu pán Bůh.* Na zad. přídešti: *Terezia Glier in Leipnik den 14. April 1843.*

L 559
Deutschböhmische und böhmischdeutsche Sprachlehre... Opava 1807.
Př. přídešti: Diese Büchel gehört dem Johan Machyček von Juřinka, pozdějším písmem: Josef Mořkovský.

L 562
Řeči, epištoly a evangelia... Brno 1833
Př. přídešti, pol. 19. století: Barbora Zavadská.

L 563
Svaté a spasitedlné rozjímání... Těšín 1813.
Př. přídešti: Tato knížka náleží Josefově Bartošovi pod No. 204 súsedu zdejšímu ve Frankštátu. Na zad. přídešti: Navrátil Josef, No. 669 ve Frenštátě.

L 564
Veliký katechismus... Budín 1814.
Př. přídešti: Tato knížka patří Josefově Trčkovi do Štramberka.

L 568
Poloviční nebeklíč... Jindř. Hradec 1841.
Př. přídešti: Staříček zemřel 1832 24. listopadu měl pohreb. Stařenka umřela 21. ledna. František

L 578
Josef Vavřík: Ponaučení a utvrzení ve víře... Opava 1821.
Na zad. přídešti: Josef Bařina z Dobrej No. 109 roku 1859. Tato knížka luterského ponaučení... k obrácení i spasení vězněmu království a navrácení Lutra z jeho bludů a špatné víry na víru pravú katolickú.

583
Kryštof Schmid: Dobrá Frydolina a zlá Dorothea... Tábor a Jindř. Hradec 1836. Přízvazky: Eustachia dobrá dcera... 1836, Osiřelá dívka... 1836.

Před. přídešti: Tato knížka náleží Francou Prostějovskému, kdo by ju našel, je povinen navrátit do Krasna, v 1858.

L 588
Libý pokrm duše v pravém slovu božím. Jindř. Hradec 19. stol.

Na př. přídešti tužkou: Johan Mikunda z Horní Bečvy No. 1757.

L 601
K. I. Thám: Gramatika... Praha 1804 (1617)

Př. přídešti: zápis z počátku 19. stol:... (Jméno)... rector Oberbechvensi s. Pochválen bud' Pán Ježíš, dycky až na věky, kamkoli jedeš neb běžíš. V roce 1832 kniha náležela Jurovi Třešťkovi. Do muzea daroval Malina z Horní Bečvy.

L 604
Personal-Stand der... Olmützer Diöcese... Olomouc 1837.

Př. přídešti: Z knihovny V. Ottopala, faráře ve Štramberku. Na zad. přídešti seznam farářů ve Štramberku.

L 606
Tomáš Fryčák: Ortografia neb pravidla pravopisebnosti moravsko-slovanské řeči... Brno 1820 (2617)
Př. přídešti: Ex libris Ignacio Kubíček.

L 607
Kniha k čtení pro druhou třídu venkovských škol... Brno 1828.
Př. přídešti: Josef Mokroš z Lázů, 1 zlatý 65 kr (konec 19. stol.).

L 624
Díl druhý k čtení pro venkovské školy... Brno 1819.

K vazbě použito výkazu o věznicích v blíže neurčené věznici z roku 1815.

L 625
Evangelia a epištoly (18. stol.), neúplně. K opravě vazby použito dopisu z roku 1840.

L 641
Katolická modlitební kniha bez tit. listu, zlomek.

Na př. přídešti 19. stol.: Franz David aus Kelcch. Pozdější rukou: Josef David Urbenská ul. (Val. Meziříčí) č. 164. V explicitu: viděl František Lihařík, učitel.

L 643
Biblické historie v počtu sto a čtyři... Litomyšl 1833

V r. 1844 náležela kniha Josefu Vaňkovi, do muzea ji darovala Š. Tetřevová z Val. Meziříčí.

L 652
Duchovní křesťanské katolické jádro... Praha 1809.

Př. přídešti: Tyto knížky jsou Floriana Štěrbý z Trojanovic pod N. 20. ležící, kdyby jich ztratil a kdo jich našel, aby jemu jich navrátil, že mu on nálezné dobré dá totiš. Dáno ve Mnichém dne 20. aprila léta páne v roku 1816. Ego Michael Pustějovský učitel (sic) 1816. Psáno červeným inkoustem. V explicitu záZNAM o cenách poživatín: Jak bilo draho v roku 1816.

L 655
Katolické modlitby-neúplné, 18. stol.

Razítko Josef Malík, Rožnov p. R. Přídešti: Marie Malíkova řeznice.

L 663
Postyla neb vejklady a evangelia... II. díl Praha 1796.

Na titl. straně: Ex libris Vincentii Otopal, parochi Štramberk anno 1816. 1896 A. Bajer, teologus.

L 667
Officina sive theatrum historicum et poeticum... Basilej 1663.

Př. přídešti písmem ze 17. stol.: Thomas Rohrleitner poéta.

L 672
Biblia sacra... Augsburg Würzburg 1748.

Př. přídešti: Latinský zápis o majitelích knihy: Josef Skřepském, kooperátor v Porubě od 28. 9. 1847 — 18. 7. 1850, potom zde byl kooperátor Inocenc Parchendorf.

L 674
Lautencius Beyerlink: Magnum theatrum... Lugdun 1665.

Na vazbu požito bílé kůže ze starší knihy zdobené slepotiskem s datem 1562 na zadní desce vazby. Na titl. listu latinský zápis o autoru kni-

hy a její ceně ze 17. září 1672 — stála 55 rýnských. Na titl. listu: *Loci capucinorum nicolospurensium, Anno 1672-17. septembribus* (tj. z knihovny kláštera kapucínů v Mikulově), později byla v knihovně gymnasia ve Val. Meziříčí (razítka).

L 675
Biblia sacra... 1751.
Před. přídešti: *Ex libris Joannis Wilhelmi Ebner* (písmem z 18. stol.).

L 676
Polyanthaea sacra ex universae sacrae scriptuariae Benátky 1741.

Př. přídešti: *Joannes Pavlík parochi Saitendorfensis, Anno 1781 die 20. octobris*... škrtnuto a pozdějším rukopisem: *Ex libris Francisci Ignati Paul presbyteri ecclesiae curatii localis Milberii 1802.*

L 680
J. S. Rudolph: Heraldica curiosa... Frankfurt-Leipzig-Nürnberg 1718.
Na titl. listě jméno dřívějšího majitele napsané v 18. stol. přeškrtnáno, písmem z 18. stol.: *Martinus František 8. třída.*

L 688
M. Christian Krumpholtz: Evangelicorum seu protestantium Catholicismus... Dresden-Leipzig 1699.
Písmem z 19. stol.: *Martinus Vitek z Ratiboře č. 71.*

L 726
Abrahamisches Bescheid lisen soll man wohl nicht vergessen... Wien-Brno 1717
Titl. list písmem z 18. stol.: *Ex libris Pauli Floris.*

L 730
Jan Tessanek: Expositio legum motus cum sectione I. Praha 1771.

Na přídešti: *Ex libris Cyrillis Hallamitzek in oppido Roznovensi Anno 1782*, a razítko: *Antonín Táborský Val. Meziříčí.*

L 732
Lehr-und Exempel-Buch... Augspurg-Würzburg 1753.

V 19. stol. majitelem Václav Poštulka z Val. Meziříčí č. 33.

L 735
Rudolf Engab: Elementa iuris criminalis... 1742.

Na titl. listu písmem z 18. stol.: *Ex libris Josephi Neuwirth.*

L 737
Karl Hammerdörfer: Allgemeine Weltgeschichte... Halle 1790.
Na přídešti: *Ex libris Steinmanni 1799. Theofil Neudeker 1795.*

L 739
Dersten... Himmels Fürsten... s. d.
Na př. přídešti: Anton Urbánek III. (classe) Hauptschul 1860 Křesnitz. Na zad. přídešti: *Dieses Pichl gehört dem Barboru sic Schulz Haus No. 20 Göding* (Hodonin).

L 741
Biblia sacra... Lugdun 1710.
Na titl. listu: část latinského nápisu poškozeného při převazbě knihy... *Venceslaus Oppavensis empta pro 2 fr. 2. Juni 1759* a nápis v hebrejském.

L 755
Catechismus romanus ad parochos... Köln n. R. 1698.

Na přídešti nečitelný, poškozený nápis o ceně knihy z 18. stol. Na titl. listu písmem z 18. stol.: *Ex libris V. A. Schlosser. Ex libris Mathei Jos. Majer Parochi*... (Hostinei?).

L 766
Hern Abte Delaporte: Reisen eines Franzosen oder Beschreibung der vornehmsten Reiche in der Welt... Leipzig 1771.
Na přídešti: *J. Weber 1853.*

L 767
P. Constantin Juchadt: Conclusio neues Theologiae do actibus humanis... 1659.
Na titl. listu: *Sum ex libris Andrea Wolfgang Heydochar (?)... es conventus... 1659.*

L 790
M. Tullius Cicero: Orationes omnes... Frankfurt 1592.

Na titl. listu: *Possessor st. Joannes Zvizke. Anno domini 1664 liber hujus 18. novembris Anno 1664 (pro) 20 cruciferis empta. Písmem z 18. stol.: Ex libris Francisci Obermann. Emil Čermák 23. 9. 1880. Emil Čermák (1864—1949), rodák z Val. Meziříčí, byl prvním ředitelem ČTK v Praze. V knize jsou četné latinské přípisy a glosy.*

L 985
L. Donin: Das Leben der heiligen Apostel... Wien 1848.

Př. přídešti: *Bordovský Kašpar, Frankstadt 1855.*

L 1006
Deutsche Sprachlehre für Schüler der 3. und 4. Klasse. Wien 1841.

Na př. přídešti: *Leopoldine Waiser, Schülerin der 2ten classe in Krasna — 1843* (do muzea knihu daroval Konstantin Doupovec z Val. Meziříčí).

Orchideová louka v Růždce u Vsetína

foto: V. Velísek

K VÝSKYTU VSTAVAČOVITÝCH ROSTLIN V OKOLÍ VALAŠSKÉHO MEZÍŘÍČÍ A VSETÍNA

MILENA KAŠPAROVÁ

Vstavačovité rostliny (*Orchidaceae*) jsou významným druhem rostlinných společenstev z celého území Beskyd a jejich podhůří. Rozšířily se tu v důsledku intenzívного odlesňování a následného vzniku umělých holin. Dnes se udržely a udržují především na pravidelně kosených loukách a pastvinách. Tam, kde se louky pravidelně nevyžínají, citelně se snížil výskyt vstavačovitých rostlin. Taková místa zarůstají netravnatými porosty — křovinami a stromy. Úbytek vstavačů, sledovaný již po několik desítek let, byl podnětem k založení přírodních rezervací těchto rostlin. Ve vsetínském okrese byly zřízeny tyto přírodní rezervace vstavačovitých rostlin:

Louky za Klenovem, Vesník u Vsetína, Bečevná u Vsetína, Galovské louky v Huslenkách a Dubcová v Kateřinicích.

Avšak i v těchto chráněných lokalitách vstavačovité rostliny pomalu mizí, protože se travnaté porosty pravidelně nečistí od nastupujícího křovinatého patra.

Kromě vstavačovitých rostlin žijících v přírodních rezervacích a chráněných nalezištích najdeme exempláře vzácnějších i běžných druhů deponované ve sbírkách přírodovědného oddělení Vlastivědného ústavu Vsetín v podobě herbářových preparátů se záměrem poskytnout i budoucím generacím svědeckví a informace o výskytu jednotlivých druhů, rovněž tak informace o skladbě regionální květeny a jejich změnách v co nejdéle časovém intervalu. Už v minulosti byly podniknuty některé výzkumy, které ukazují aktuálnost ochrany vstavačovitých rostlin na Valašsku. O jejich dřívějším rozšíření hovoří výmluvně herbářové sbírky Františka Gogely (herbářové položky nejsou datovány, sbíral je v letech 1890–1910) a Gustava Říčana (herbářové položky rovněž nejsou datovány, sbíral v letech 1910–1936). V poslední době jsou obě sbírky uloženy v přírodně oddělení Vlastivědného ústavu Vsetín a rozšiřovány o sběry prof. Oskara Ressela a ing. Mileny Kašparové.

Otažka udržená vstavačů — zejména vzácnějších druhů — je zcela závislá na přímých zásazích člověka do skladby společenstev vstavačovitých luk. Bez pravidelného a cílevědomého udržování by dnešní ostrůvky výskytu postupně zanikly.

SYSTEMATICKÝ PŘEHLED DRUHŮ ČELEDI ORCHIDACEAE:

Cypripedium calceolus L. — **Střevičník pantoflíček**, velmi vzácný druh, který se vyskytuje výlučně na vápencovém podkladě ve světlých, listnatých a smíšených lesích. V poslední době byl nalezen V. Velískem pouze na jediné lokalitě v blízkosti Hovězí. Původní naleziště střevičníku zanikla. Nynější naleziště není dosud chráněno a nelze je publikovat. Herbářové doklady nebyly dosud pořízeny, existuje pouze fotodokumentace.

Cephalanthera alba (CR.) SIMK. — **Okrotice bílá**, je běžným druhem v listnatých lesích, na půdách s dobrou tvorbou humusu a vysokým obsahem vápna. Hojný druh v okolí Valašského Meziříčí, Junákov — Poličná, 26. 5. 1971 (leg. Ressel).

Cephalanthera longifolia (L.) FRITSCH. — **Okrotice mečolistá**, je běžnějším druhem než *Cephalanthera alba*. Roztroušeně se vyskytuje na všech stanovištích jako předešlý druh. Hojná je zejména v okolí Valašského Meziříčí. Rajnochovice (leg. Gogela).

Epipactis latifolia (L.) ALL. — **Kruštík širolistý**, poměrně hojný. Roste jednotlivě nebo v menších skupinkách na okrajích listnatých lesů, na půdách bohatých na živiny. Je rozšířen prakticky po celém sledovaném území. Rajnochovice (leg. Gogela); Hovězí (leg. Říčan).

Epipactis sessilifolia PETERM. — **Kruštík proměnlivý**, velmi řídký druh, jehož výskyt nebyl v současné době ověřen. Hovězí, (leg. Říčan).

Epipactis palustris (MILL.) CR. — **Kruštík bahenní**, druh rostoucí na zamokřených stanovištích. Na sledovaném území je hojný, zejména na lokalitě Dubcová u Kateřinic a některých dalších. Dubcová u Kateřinic, 2. 9. 1970 (leg. Ressel).

Listera ovata (L.) R. BR. — **Bradáček vejčitý**, velmi hojný druh po celém území, dokonce i v zahradách, vyhýbá se jehličnatým lesům. Rajnochovice (leg. Gogela); Police, 10. 6. 1969 (leg. Ressel); Valašské Meziříčí, Junákov — Poličná, 26. 5. 1971 (leg. Ressel).

Neottia nidus — avis (L.) RICH. — **Hlístník hnízdák**, druh rostoucí ojediněle, málokdy ve skupinkách v jehličnatých lesích a křovinách. V okolí Valašského Meziříčí a Vsetína hojný. Bečevná u Vsetína, 30. 5. 1970 (leg. Ressel); Valašské Meziříčí, Junákov — Poličná, 11. 5. 1971 (leg. Ressel).

Orchis pallens L. — **Vstavač bledý**, vyskytuje se pouze na lokalitě Bečevná u Vsetína v počtu

Spiranthes autumnalis RICH. — **Švihlík krutiklas**, vzácný druh. Jeho dnešní výskyt je omezen na chráněné naleziště Dubcová, avšak ani zde nebyl v poslední době zjištěn. Rajnochovice (leg. Gogela).

Platanthera bifolia (L.) RICH. — **Vemeník dvoulalistý**, poměrně hojný, roste ve světlých lesích i na sušších horských loukách. Rajnochovice (leg. Gogela); Podlesí — Brňov, pod Medvědkou, 15. 6. 1969 (leg. Ressel); Dolní Bečva, Kamenné, 18. 6. 1972 (leg. Kašparová).

Coeloglossum viride (L.) HARTM. — **Vemeníček zelený**, výskyt v naší oblasti doložen pouze staršími nálezy. Rajnochovice (leg. Gogela); Háj u Poličné (leg. Říčan). Výskyt na původních nalezištích nebyl nově potvrzen a rovněž nebyla zjištěna naleziště nová.

Gymnadenia conopea (L.) R. BR. — **Pětiprstka žežulník**, běžný druh, vyskytuje se na mokrých loukách, minerálně bohatých půdách s vápenkovým podkladem. V dolní části sledované oblasti v okolí Valašského Meziříčí se nevyskytuje. Rajnochovice (leg. Gogela); Podlesí 15. 6. 1969 (leg. Ressel); Brňov, 20. 5. 1969 (leg. Ressel).

Leucorchis albida (L.) MEY. — **Běloprstka bělavá**, druh rostoucí ojediněle nebo roztroušeně ve vyšším pásmu, v horských lesích a na vlhkých loukách. Ve sledované oblasti roste v Javorníkách — Kasárna.

Orchis globosa L. — **Vstavač hlavatý**, hojný především na horských hřebenových loukách a v prosvětlených lesích. Rajnochovice (leg. Gogela); Valašská Bystrice — Činov, 2. 7. 1970 (leg. Ressel).

Orchis morio L. — **Vstavač kukačka**, běžný druh, rostoucí na sušších loukách a v prosvětlených lesích. Rozšířený hlavně v nižších polohách, zejména v okolí Valašského Meziříčí. Rajnochovice (leg. Gogela); Police, 16. 5. 1970 (leg. Ressel); Choryně — Choryňská Stráž, 15. 5. 1971 (leg. Kašparová).

Orchis ustulata L. — **Vstavač osmahlík**, teplomilný druh, u něhož v současné době není známo žádné naleziště ve sledovaném území. Rajnochovice (leg. Gogela).

Orchis militaris L. — **Vstavač vojenský**, tento druh těplejších oblastí se dříve vyskytoval na lokalitě Polomsko u Rajnochovic. Jeho dnešní výskyt není novými nálezy potvrzen a patrně z oblasti vymizel. Rajnochovice — Polomsko (leg. Gogela).

Orchis mascula L. — **Vstavač mužský**, patří mezi nejběžnější druhy vstavačovitých. Hojný v celé sledované oblasti ve světlých lesích, na okrajích hájů a na travnatých stráních, často hromadně. Rajnochovice (leg. Gogela); Kladeruby, 15. 5. 1968 (leg. Ressel); Krhová u Valašského Meziříčí, 25. 5. 1969 (leg. Ressel); Krhová u Valašského Meziříčí, 25. 5. 1969 (leg. Ressel); Vsetín — Bečevná, 30. 5. 1970 (leg. Ressel); Valašské Meziříčí — Junákov, 11. 5. 1971 (leg. Ressel); Choryně, 15. 5. 1972 (leg. Ressel).

Orchis pallens L. — **Vstavač bledý**, vyskytuje se pouze na lokalitě Bečevná u Vsetína v počtu

několika kusů jedinců. Postupné zarůstání lokality křovinatým porostem snížilo počet rostlin až na dnešní kritický stav. Na dalším stanovišti u Mořkova je výskyt vstavače bledého sporný, z hlediska autochtonnosti. V poslední době byl zjištěn na Rusavě. Starý nález z Rajnochovic nebyl v současné době potvrzen. Rajnochovice (leg. Gogela).

Orchis maculata L. — **Vstavač plamatý**, jeden z nejběžnějších druhů, roste na vlhkých loukách, dává přednost vyšším polohám. Je hojný ve všech částech sledovaného území, v údolí řeky Bečvy až k Hustopečím n. Bečvou a Miloticím. Rajnochovice (leg. Gogela); Valašská Bystrice — Kyčery, 2. 7. 1970 (leg. Ressel); Hrachovec, 19. 6. 1972 (leg. Kašparová); Jarcová — Píšková, 28. 6. 1970 (leg. Ressel); Valašské Meziříčí, Junákov — Poličná, 11. 5. 1971 (leg. Ressel); Hrachovec, 25. 6. 1972 (leg. Ressel).

Orchis majalis RCHB. — **Vstavač májový**, velmi hojný druh mokrých luk na humosní, hlinité až jílovité půdě. V oblasti rozšířen od nížin do vyšších poloh, nalezneme jej i v údolí řeky Bečvy. Rajnochovice (leg. Gogela); Horní Bečva — Kudlačena, 6. 6. 1970 (leg. Ressel); Branky na Moravě — Hůrky, 10. 6. 1969 (leg. Ressel); Valašské Meziříčí, 17. 5. 1972 (leg. Kašparová).

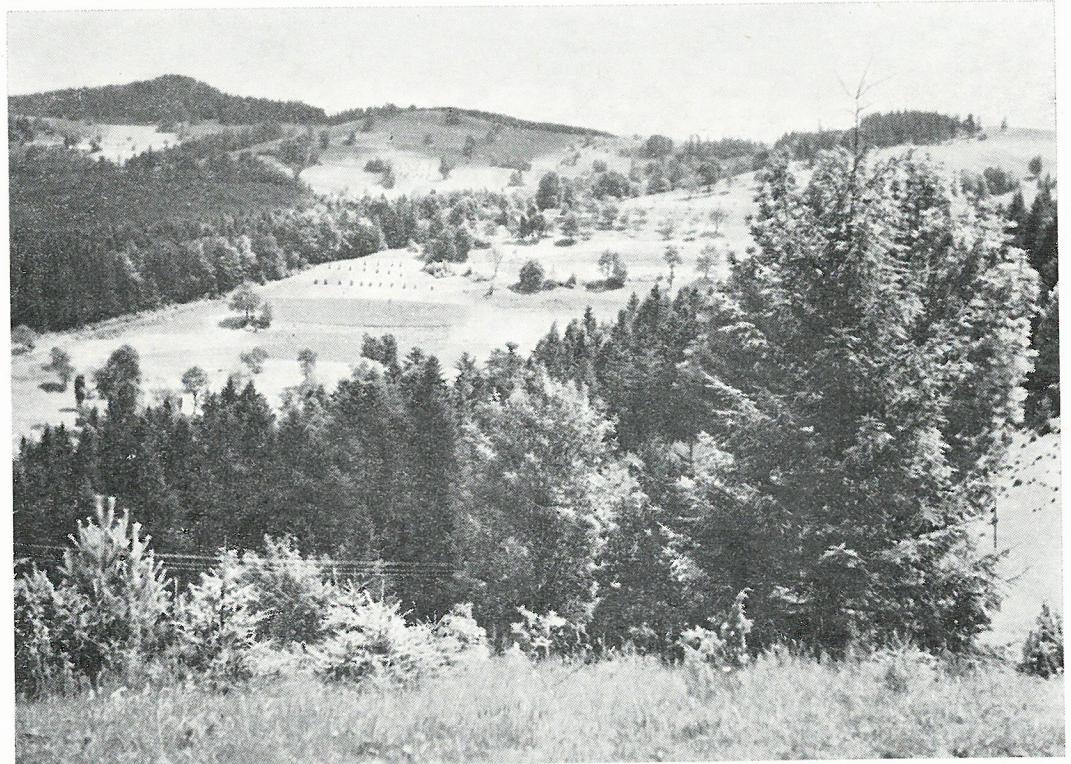
Orchis sambucina L. — **Vstavač bezový**, kvete brzy na jaře, hojný na suších stanovištích v nižších polohách, zřídka v horském pásmu. Často najdeme vedle sebe jedince žlutě i červeně kvetoucí. V údolí řeky Bečvy se nevyskytuje. Rajnochovice (leg. Gogela); Růžďka, 14. 5. 1969 (leg. Ressel).

Anacamptis pyramidalis (L.) RICH. — **Rudohlávek jehlancovitý**, vzácný druh lesostepí, křovinatých strání a světlých hájů. Gogelův nález rudohlávku jehlancovitého byl učiněn v místech, kde je dnes chráněná lokalita výskytu této rostliny — v trati Louky za Klenovem. Růžďka (leg. Gogela).

Corallorhiza trifida CHAT. — **Korállice trojklaná**, vzácný druh vlhčích humosních lesů a teplých stanovišť. Jeho dnešní výskyt nebyl zjištěn, na původním nalezišti — v Rajnochovicích. Rajnochovice (leg. Gogela).

Literatura:

- J. Dostál, 1958: Klíč k úplné květeně ČSR; Praha 1958.
- F. Gogela, 1901: Z květeny Moravských Karpat severovýchodních. Věstník Klubu přírodovědeckého v Prostějově za rok 1901, separát.
- F. Gogela 1902: Z květeny pahorkatiny podkarpatské na Moravě východní. Věstník Klubu přírodovědeckého v Prostějově za rok 1902, separát.
- G. Ríčan, 1928: Orchideové louky u Vsetína v Moravských Karpatech. Sborník Klubu přírodovědeckého v Brně za rok 1927, separát.

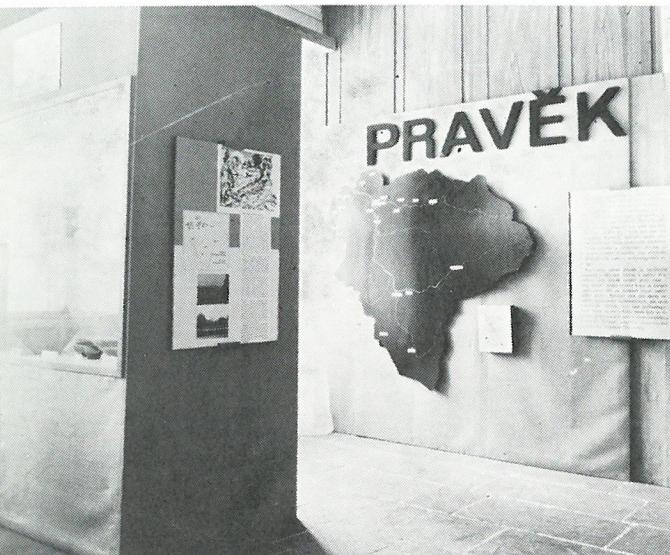

Louky s hojným výskytem vstavačů — Velké Karlovice

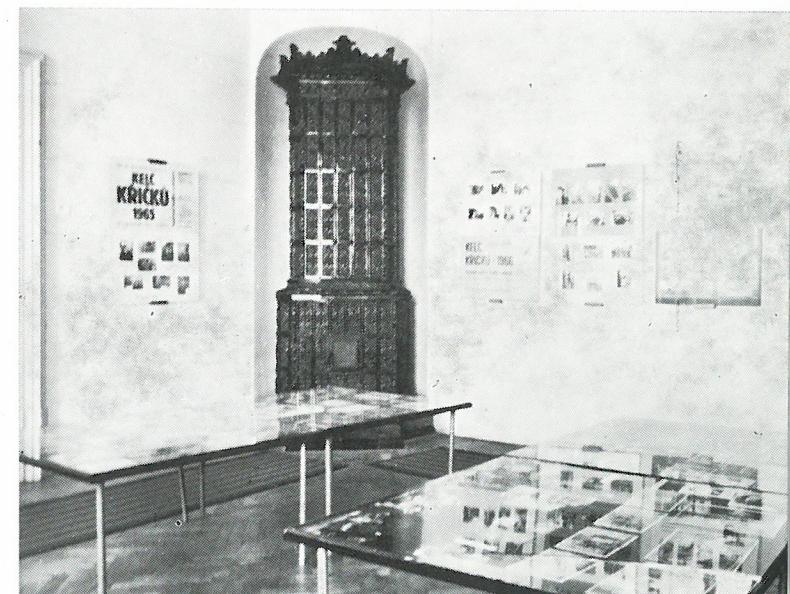
foto: J. Šimáček

Počátkem července 1972 bylo znovuotevřeno muzeum v Kelči, založené v roce 1948. Je umístěno v barokní budově kelčské fary.

V muzeu jsou nově instalovány expozice Kelečsko v pravěku, kelečské fajkářství a výstava Jaroslav Křička a Kelč ve fotografii. Slavnostního otevření muzea se zúčastnili zástupci ONV, MNV a VO KSČ.

Ve vstupní místnosti je instalována první část expozice Kelečsko v pravěku.

Na zadní straně obálky: *Cypripedium calceolus L.* — Střevičník pantoflíček, foto: V. Velísek.